

გამოცემა მანგლისისა და წაღკის მიტროპოლიტ
ანანიას (ჯაფარიძე) ლოცვა-კურთხევით

Printed with the blessing of Metropolitan
Anania (Japaridze) of Manglisi and Tsalka

წმიდა პეტრე იბერი
Saint Petre Iberi

მეოთხე შეესწავლი გამოცემა
Fourth (revised) edition

თბილისი
Tbilisi 2014

წმ. პეტრე იბერი

St. Petre Iberi

მინიატურა

— ქართველ წმინდანთა

ცნოვრება-წამებთა

კრებულიდან,

ე.წ. ბესარიონ

კათოლიკოსის (1725-1737)

კრებული.

ხელნაწერი დაცულია

ხელნაწერთა

ეროვნულ ცენტრში

(S-3269).

წმიდა აღმსარებელი ზოლივექტოს კარბელაშვილი წერს: „ჰეტრე ქართუელის მიერ დაარსებული მონასტერნი სავსენი იუვენ ბერ-მონაზვნებით, მოდიოდნენ ივინი სამშობლოში და თან მოჰქონდათ ქრისტიანობის და ეროვნული გზმნობის განმამტკიცებელი სწავლა-მოდღვრება და საეკლესიო წიგნი და არიგებდნენ ეკლესიებში. ჰეტრე თვით სთარგმნიდა და სწვრდა ქართულ ენაზედ საღმრთო წერილს, აწერინებდა თავის მოწაფეებს მრავლად წირვა-ლოცვის დროს სანმარბეელ წიგნებს. ესრეთ სათნო მოღვაწეობა ქართულ ბერ-მონაზონთა ზალესტინის, ანტიოქიის, სინას მთის, ათონის მთის და სხვა მონასტრებიდან არ შეწვევტილა თვით XVIII საუკუნემდე“

წმიდა კირიონ II აღნიშნავს: „ჯერ კიდევ სიცოცხლეში ჰეტრე იბერსი თავიანთ სიამაყედ მიანხდათ არა მარტო მართლმადიდებლებს, არამედ მონოფიზიტებსაც. მისი ნეტარი აღსასრულის შემდეგ კი იგი ორივე მხარემ შერაცხა თავიანთ წმინდანად“.

ამ უდიდესი სასულიერო მოღვაწის ფრესკა გამოსახულია იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის კედელზე, ხატი დაცულია სინას მთის წმიდა ეკატერინეს მონასტერში, ხოლო ორი მინიატურა წმ. ჰეტრე იბერის გამოსახულებით შესულია ქართულ-ბერძნულ უნიკალურ ხელნაწერში (XV ს.), რომელიც შესრულდა ათონის წმინდა მთის ივერონის მონასტერში. ხელნაწერი ინახება რუსეთის ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში, სანკტ-ჰეტერბურგში. ხელნაწერს ანალოგი არ ეძებნება მართმადიდებელ სამყაროში.

ქართული ერი უნდა იცნობდეს თავის სახელოვან წინაპარს, ზალესტინაში მოღვაწე იბერიელ უფლისწულს – „მთელ მსოფლიოში საკვირველად სახელგანთქმულ კაცს“, რომელიც არის სამკაული და სიქადული ქართულთა და მეოხი მთელი ქვეყნიერების.

სიტყვა, წარმოთქმული ციურინის უნივერსიტეტის ქართული ენისა და ლიტერატურის ფაკულტეტის პროფესორ მასწავლებლებთან და სტუდენტებთან

„...მე-4 საუკუნიდან მოყოლებული, სასლვარგარეთ მდებარე ქართულ მონასტრებში საუკუნეთა მანძილზე იქმნებოდა და ითარგმნებოდა საქვეყნოდ აღიარებული სასულიერო, თუ საერო თხზულებანი. აღნიშნულ ქვეყნებში მრავალი სახელოვანი ქართველი ღვთისმსახური იღვწოდა, რომელთა წარმოსახენად ორის დასახელებაც კმარა: მე-5 საუკუნის ქართველი წმინდა მამა ჰეტრეიბერი, იგივე ფსევდო-დიონისე არეოპაგელი, რომლის შრომებიც საფუძვლად დაედო შუასაუკუნეების მსოფლიოს ფილოსოფიურ-თეოლოგიურ აზროვნებას და უდიდესი გავლენა მოახდინა ახალი დროის მსოფლმხედველობაზე, და იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის გამამშვენებელი ბერი, გენიალური პოეტი შოთა რუსთაველი, ავტორი უკვდავი პოემისა „ვეფხისტყაოსანი...“

სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი
ილია II

17 თებერვალი, 1981 წ.

წინასიტყვაობა

მესუეთე საუკუნის დიდი ქართველი მოაზროვნე, ფილოსოფოსი და ღვთისმეტყველი ზეტრე იბერი (411-491) იყო ზალესტინაში მოღვაწე დიდი მღვდელმთავარი, ასკეტი და მეუღაბნოე, სირია-ზალესტინასა და ეგვიპტეში ეკლესია-მონასტრების მაშენებელი, უცხოეთში ზირველი ქართული კოლონიისა და ქართველთა სამონასტრო ცხოვრების დამაარსებელი. უცხოეთში არსებულ ქართულ ეკლესია-მონასტრებს შორის უძველესის იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის, იბერთა, იორდანის უდაბნოში - ლაზთა მონასტრის მაშენებელი.

ეგვიპტის უდაბნოში, თებეს ნეკროპოლში აღმოჩენილი ეკლესია, როგორც მიქელ თარსნიშვილი მიიჩნევს, ზეტრე იბერის მიერაა აშენებული (9, გვ. 5). მასვე აუგია ეკლესია სზარსეთში წამებულ მარტვილთა სახელზე.

წმ. კირიონ III წესს, რომ წმ. საბას მონასტრის დაარსებას წმ. ზეტრეს მიაკუთვნებენ (1, გვ. 257). ზეტრე იბერისა და სხვა ზალესტინელი ქართველი მოღვაწეების დამსახურებაა, როგორც ამას საბა განწმენდილის ანდერძი მოწმობს, ქართველებს უფლება რომ ჰქონდათ ზალესტინის უდიდეს ლავრაში, სადაც ბერძნები იყვნენ გაბატონებული, ქართულად შეესრულებინათ ჟამნობა, სამხრობა და წაეკითხათ სანარება და სამოციქულო (9, გვ. 45).

1952 წელს იტალიელმა არქეოლოგმა ვ. კორბომ იორდანის უდაბნოში აღმოაჩინა ზეტრეს მიერ დაარსებული მონასტერი, რომლის იატაკიც ზეტრე იბერს შეუქმნია ქართული წარწერებით. ისინი ნახევარი საუკუნით უსწრებენ დღემდე ვველასე ძველად მიჩნეულ ბოლნისის წარწერებს. იორდანის უდაბნოს მე-5 საუკუნის შესანიშნავი ქართული ეპიგრაფიკული ძეგლების მნიშვნელობა ქართული კულტურის ისტორიისათვის განუსაზღვრელად დიდია - განაცხადა აკადემიკოსმა გიორგი წერეთელმა.

გამოთქმულია მოსაზრება, რომ წმ. ზეტრეს სახელს უკავშირდ-

ება ქართველი (ე. წ. ასურელი) მამების (ჟურნალი „ივერია“, 1877, N14,15,16,17) ღირსი იოანე ზედაზნელისა და მისი 12 მოწაფის მოხ-
ვლას საქართველოში (41, გვ. 207).

ჰეტრე იბერი არის ჰირველი ქართველი სასულიერო მოღვაწე, რომელმაც საერთაშორისო სახელი და დიდება მოიპოვა. დაუღალავი სამონასტრო და ჰელიოგრიძული მოღვაწეობით ისეთ სახელი გაითქვა, რომ მას სირია-პალესტინისა და ეგვიპტის მონაზონთა ბურჯი უწოდეს. იმდროინდელი წყაროები ჰეტრეს ინსენიებენ, როგორც „მთელ მსოფლიოში საკვირველად სახელგანთქმულ კაცს“ (52, გვ. 51). მას სტუმართმოყვარეობით აღარებენ პატრიარქ აბრაამს. ჰეტრე და იოანე, განსაკუთრებით დღესასწაულებზე, ათ მავიდანაც კი შლიდნენ და ეველას თავად ემსახურებოდნენ (49, გვ. 291). ჰეტრეს ეცნადებოდა უფალი, მოციქულები მარკოზი და ჰეტრე.

ჰეტრე იბერი (ერისკაცობაში მურვანოსი) იყო ქართლის მეფის ვარაზ ბაკურის ძე. იგი ვახტანგ მეფის ახლო ნათესავი იყო და გახლდათ ფარნავაზიანთა იმავე ძველ-ქართულ სამეფო დინასტიის წარმომადგენელი, რომელსაც ეკუთვნოდა ვახტანგ გორგასალი (31, გვ. 791).

მურვანოსი დაიბადა (411 წელს) ანგელოზის ხარებით, ავითარცა სამოციქულო და იერემია და სამოთგანვე წმიდა იქმნა ვითარცა დიდი წინამორბედი (47, გვ. 217). სამი წლის მურვანოსს სწავლა დასწავებინეს. იგი განსაკუთრებით გულმოდგინედ კითხულობდა წმიდა წერილს. იბერიელი უფლისწული, როგორც მძევალი, 12 წლიდან ბიზანტიის იმპერატორის, თეოდოსი მცირის, კარზე იზრდებოდა. მურვანოსს თან ახლდა მისი გამწვანელი, თავისი დროის უგანათლებულესი აღამიანი, ფილოსოფოსი მითრიდატე ლაზი, რომელმაც განათლება მიიღო კოლხეთის ცნობილ რიტორიკულ სკოლაში (ფაზისის უმაღლესი ფილოსოფიური სკოლა). ეს სკოლა იმდენად მნიშვნელოვან კულტურულ ცენტრს წარმოადგენდა III-IV საუკუნეებში, რომ იქ განათლების მისაღებად მიდიოდნენ თვით გამორჩენილი ბიზანტიელი მოღვაწეებიც.

იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი

მე-4 საუკუნის ცნობილი ფილოსოფოსი და ორბიტორი თემისტოქოსი წერს, რომ ფილოსოფიური განათლება მიიღო არა ელინურ ადგილას, არამედ ფაზისის (ფოთი) მახლობლად, სადაც არცამ თესალიიდან წამოსულმა დაისადგურა, რომლის შესახებაც ზოტები გაკვირვებით მოგვითხრობენ. წერილიდან ასევე ვიგებთ, რომ კოლხეთში, ფაზისის მახლობლად არსებულ აკადემიაში განათლება მიუღია თემისტოქოსის მამას, ევგენიოსს, რომელიც შემდეგ ხდება ფილოსოფიის განთქმული მასწავლებელი კონსტანტინეპოლში. მისივე თქმით კოლხეთი უადრესად კულტურული ქვეყანაა და იგი მეცნიერებისა და ხელოვნების ცენტრს, (მისი ტერმინით „მუხების ტამარს“) წარმოადგენს (11, გვ. 50).

სასახლეში ქართველი უფლისწულის აღზრდა განათლებას მიერთდატე ლაზთან ერთად იმპერატორის მეუღლე, ევდოკია ხელმძღვანელობდა. მურვანოსს თავისი ცოდნით და გონიერებით მეფე და სასახლის ფილოსოფოსები განცვიფრებაში მოჰყავდა. უფლისწულზე ღვთის მადლი იყო დავანებული. მურვანოსი დროის უმეტეს ნაწილს ლოცვასა და მარხვაში ატარებდა. მას გარედან ამშვენებდა მდიდრული სამოსი, შიგნით კი ძაძა ემოსა. იგი ხორციის სიმხურვალეს თრგუნავდა და „ცეცხლსა მას ხულისასა განამლიერებდა, რომლის მოყვანად მოვიდა ქრისტე მე ღვთისა“, და როგორც წმ. მოციქული იტეოდან „ყოველნი ნაყოფნი სულისანი შეიტკბნა, რომელ არიან წმიდანი სათნოებანი“. სიუვარული ღვთისადმი მურვანოსს სამშობლოდან, კეთილმორწმუნე მშობლებისგან გამოჰყვა. ზეტრეს ბაბუა ბაკურ დიდი გარდა იმისა, რომ ლოცულობდა და მარხვას მკაცრად ინახავდა, კვირაში სამჯერ გვიდა ქალაქის ეკლესიას, გლახაკთა თავმესაფარში საჭმელები კალათებით თავად მიჰქონდა და შეუძლოდ მეოფებს თავისი ხელით აჭმევდა. ზეტრეს დედა ბაკურდუსტი სოფლებში უმწეოთა თავმესაფრებს აგებდა, ბოლოს კი მონაზვნად აღიკვეცა... (50, გვ. 7-12). იბერიელ უფლისწულზე ღვთის მადლი იყო დავანებული. მან ჯერ კიდევ ემსწვილმა ბიზანტიის სამეფო კარზე სასწავლები მოახ-

იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ფრესკა
წმ. საბა განწმედილი და წმ. ექვთიმე დიდი

დინა. ერთ-ერთი მათგანი იყო ზეთის გარემო კანდელების წყალზე ან-
თება, რომლებიც 7 დღე-ღამის განმავლობაში ენთო.

კეისრის კარზე ახალგაზრდა მურვანოსი ინიშნება მეფის კა-
ვალერიის უფროსად, რასაც მისმა ტანადობამაც შეუწყო ხელი. მას
წინ ბრწინვალე კარაიოზ ელოდა, მაგრამ მურვანოსს არ იზიდავდა
სამეფო კარის ცხოვრება, სურდა თავი უფლისთვის მიემდინა. ერთხელ,
უფლისწულს უფალი ჩვენი იესო ქრისტე გამოეცხადა მონაზვნის სამო-
სელში. ამ გამოცხადების შემდეგ მან მტკიცედ გადაწყვიტა სასახლის
დატოვება. მურვანოსმა და მითრიდატე ლაზმა, როგორც კი მარჯვე
შემთხვევა მიეცათ, იმპერატორისაგან ფარულად კონსტანტინეპოლი
დატოვეს და სამოღვაწეოდ ჰალესტინას მიამშურეს. იერუსალიმში მიმა-
ვალთ გზას ღამის სიბნელეში ნათლის სვეტი უნათებდა. იერუსალიმში
უფლისწული მურვანოსი და მისი მასწავლებელი მითრიდატე ლაზი
მაცხოვრის საფლავზე ბერებად აღიკვეცნენ. მურვანოსს ეწოდა ჰეტრე,
მითრიდატეს იოანე.

ჰეტრემ და იოანემ სირია-ჰალესტინასა და ეგვიპტეში მრავალი
ეკლესია-მონასტერი დააარსეს. როგორც ჰეტრე იბერის ბიოგრაფი
ზაქარია ქართველი გვამცნობს მას გამოცხადება ჰქონდა: ეგვიპ-
ტეში წმიდა ჰეტრეს მიერ აშენებული ტაძარი წმიდა მარკოზ მანარე-
ბელმა აკურთხა. წმიდა ჰეტრე იბერს არაერთხელ ჰქონდა ხილვა.
იოანე მათეველი თავის წიგნში „წმინდოეფორიები“ მოგვითხრობს
იმის შესახებ, თუ წმ. ჰეტრე მოციქულმა როგორ აიყვანა წმ. ჰეტრე
იბერი მალღობზე, და უჩვენა ცაში დიდი ნათლის სხივი და უთხრა: „აი
მამა“ შემდეგ მეორე ნათელი (მე) და შემდეგ მესამე (სული წმიდა).
წმიდა ჰეტრე მოციქულმა ხილვაში წმიდა ჰეტრე იბერს უჩვენა წმიდა
სამება, რომელიც ერთაწნობით და მთლიანობით შეუცნობელია, სამ-
ზიროვნებითა და განყოფით გამოვლენილი (51, გვ. 62; 41, გვ. 62).

ჰეტრე ქართველი ფრიად სახელგანთქმული მწერალი ეოფილა,
მისი სახელით ზოგიერთი ზირი თავისი ნაწერების გავრცელებასაც კი
ცდილობდა (28, გვ. 21). იგი ავტორია დიდმნიშვნელოვანი წიგნები-

სა, ჩვენამდე ეს წიგნები არ არის მოღწეული (15, გვ. 733). თუძცა, ერთი ცნობით, თეიმურაზ ბაგრატიონის (1782-1846) ბიბლიოთეკაში თითქოს ეოფილა ჰეტრეს მიერ თარგმნილი „სტიხნი გრიგოლ ღვთისმეტყველისანი“ (21, გვ. 21; 10, გვ. 95).

ჰეტრე იბერი არის ქრისტიანულ აღმოსავლეთსა და დასავლეთში კარგად ცნობილი ე.წ. არეოზაგიტული თხზულებების ავტორი. მან ამოავსო ის ხარვეხები, რაც ანტიკურმა ფილოსოფიამ ვერ გადაჭრა. კერძოდ, ნეოპლატონიზმი ქრისტიანულ საფუძველზე გადაამუშავა (42, გვ. 135). არეოზაგიტული მოძღვრების ავტორად მიიხსენებენ დიონისე არეოზაგელს, რომელიც ჩვ.წ. I საუკუნეში ცხოვრობდა და ქრისტიანობაზე ჰავლე მოციქულმა მოაქცია. მეცნიერებაში დაგროვდა უამრავი მტკიცებულება, რომ დიონისე არეოზაგელი არ იყო არეოზაგიტული თხზულებების ავტორი. დადგინდა, რომ ეს თხზულებები დაიწერა V საუკუნის დამდეგს ქალაქ ღაზის მახლობლად. თხუთმეტი საუკუნის შემდეგ საიდუმლოებით მოცული ავტორის ვინაობას მიაკვლია ქართველმა მეცნიერმა შ. ნუცუბიძემ. 1942 წელს მან წამოაყენა თეორია, რომ ავტორი არეოზაგიტული თხზულებების არის V საუკუნის დიდი ქართველი მოაზროვნე ჰეტრე იბერი. ათი წლის დაგვიანებით, 1952 წელს გერმანელმა მეცნიერმა ერნესტ ჰონიგმანმა შალვა ნუცუბიძისაგან სრულიად დამოუკიდებლად იგივე თეორია წამოაყენა.

აკადემიკოსი შალვა ნუცუბიძის გამოკვლევებით დადგინდა, რომ ჰეტრე იბერიელმა შეძლო ანტიკურ დროში დასმულ საკითხებზე ზასუნის გაცემა, რითაც კაცობრიობას გზა გაუნათა ანტიკურობიდან რენესანსამდე. არეოზაგიტიკულმა მოძღვრებამ დიდი გავლენა მოახდინა შუა საუკუნეების ქართულ ფილოსოფიურ აზროვნებაზეც. ჰეტრე იბერის შემოქმედებიდან იღებენ საწიხის ეფრემ მცირის, იოანე ჰეტრიწისა და შოთა რუსთაველის ფილოსოფიური მსოფლმხედველობანი. არეოზაგიტიკული თხზულებები ქართულ ენაზე თარგმნა ეფრემ მცირემ. ამ ზრობლემას ზროფ. ს. ენუქაშვილმა მიუძღვნა თავი-

სი კანტატალური ნაშრომი გამოსცა ჰეტრე იბერის (ფსევდოდონისე არეონაგელის) შრომების ეფრემ მცირესეული თარგმანი, რომელსაც დაურთო მონოგრაფიული გამოკვლევა, ეფრემ მცირის კომენტარები და ლექსიკონი. შ. ნუცუბიძისა და ე. ჰონიგმანის გამოკვლევებს ევროპელმა მეცნიერებმა „განსაკუთრებული აღმოჩენა“ უწოდეს.

აკადემიკოსი გურამ თევზაძე შენიშნავს, რომ დიდ ქართველ მოაზროვნეს, წმიდა ჰეტრე იბერს, თუნდაც მხოლოდ იმით, რასაც მისი ბიოგრაფები გადმოგვცემენ, სრული ღირსება ჰქონდა იმისათვის, რომ „არეონაგეტიკის“ შესაძლებელ ავტორთა სიაში ეოფილიყო. მაგრამ ამის გარეშე, მის მიერ წამოყენებული პრინციპები, როგორც პიროვნების, თავისი თავის, კაცობრიობის და ღმერთის წინაშე მასუხისმგებლობის, მსოფლმხედველობის აზრებითი ასპექტის წამოწვევისათვის მას, მართლაც ეკუთვნის პატივი ჩაითვალოს საქართველოს სიამაყედ და კაცობრიობის მეოხად (6, გვ. 22).

ისინი, რომელთაც სურთ ჰეტრე იბერი მონოფიზიტად წარმოადგინონ, ერთ-ერთ ძირითად საბუთად იშველიებენ იმ ფაქტს, რომ იგი ეპისკოპოსად იერუსალიმის ერეტიკოსი პატრიარქის თეოდოსის მიერ იყო ხელთდასმული და რომ მას მონაწილეობა ჰქონდა მიღებული ალექსანდრიის მთავარეპისკოპოსად მონოფიზიტი ტიმოთე ელურის ხელთდასმვაში. მონოფიზიტი ბიოგრაფის თხრობით ორივე ხელთდასმვა ძალადობის შედეგად მომხდარა (8, გვ. 64). ეკლესიის ისტორიაში არცთუ ისე იშვიათია ფაქტები ერეტიკოსთაგან იმ ადამიანთა ეპისკოპოსებად ხელთდასმვისა, რომელნიც შემდეგ ეკლესიამ წმინდანებად შერაცხა. მაგალითად წმ. მელეტი ანტიოქიელი და წმ. კირილე იერუსალიმელი ეპისკოპოსად მონოფიზიტობის ერესიარქმა დიოსკურემ აკურთხა. კონსტანტინეპოლის პატრიარქს, უწმინდეს გერმანეს, რომელიც ხატომებრძოლების წინააღმდეგ დაულაღავი მებრძოლი იყო, ხელთდასმვა მონოთელიტებისაგან მაშინ ჰქონდა მიღებული, როცა მათი ერესი უკვე კრების მიერ იყო განსჯილი (8, გვ. 183).

თვით მონოფიზიტი ბიოგრაფი მოგვითხრობს, რომ ჰეტრე, მათ-

უმის მოსახლეობის მოთხოვნით, მიუხედავად იმისა, რომ მან თავი ერეტიკოსად (ქალკედონიტად) გამოაცხადა (50,გვ.51). იმულებით, ეპისკოპოსად აკურთხეს (იგი იზოვეს უდაბნოში და რომ არ გაქცეულიყო შებოჭეს და ასე შებოჭილი წაიყვანეს ჰატრიარქთან). კურთხევის შემდეგ ჰეტრე წირვას არ ასრულებდა. მათუმი მოსახლეობა, რადგან ეგონათ, რომ ის გაქცევაზე ფიქრობდა, დაემუქრა, რომ მასაც და ეკლესიასაც გადასწავდა, თუ ის მათ წირვას არ დაუყენებდა. მამინ ჰეტრეს ხმა მოესმა: „მესწირე მსხვერწლი, რომ არ დაისაჯო იმ მონანავით, რომელმაც თავისი უფლის ტალანტი მიწაში ჩამარხა“. უფლის ხმის გაგონებაზე მან დაიწყო კამის წირვა და „რეჟამს განაწილა ხორცი იგი ქრისტესი, აღივსო წმიდაი საკურთხეველი სისხლითა...“ (47,გვ.242).

როცა იერუსალიმის მართლმადიდებელი ჰატრიარქი იუბენალი იმპერატორის ჯანთან ერთად უკან დაბრუნდა, მან მონოფიზიტი ჰატრიარქი თეოდოსის მიერ დასმული ერეტიკოსი მღვდელმთავრები გადააყენა ჰეტრე იბერის გარდა. საიმპერატორო კარის მოთხოვნით (დედოფლის სურვილით) სასელგანთქმული ჰეტრე ხელუხლებელი დარჩა (52,გვ. 52). წმიდა დედოფალი ჰულქერია ის ზიროვნება იყო ვისაც უდიდესი წვლილი მიუძღვოდა ქალკედონის კრების მომზადებასა და დიოფიზიტების გამარჯვებაში. რელიგიური საკითხების თაობაზე მას განცხადებულ მიწერ-მოწერა ჰქონდა რომის პაპთან, ლეონთან, რომელიც მართლმადიდებლებს მეთაურობდა ერეტიკოსებთან ბრძოლაში... მხელი დასაჯერებელია, რომ ბიზანტიის დედოფალს, რომლის მთელი ცხოვრებაც ჭკმანტი რწმენისათვის ერთგული სამსახურის მშვენიერ ნიმუშს წარმოადგენდა, ხელი დაეფარებინა მისი სასახლის კარზე აღსრდილი ჰეტრე იბერისათვის, ის რომ მონოფიზიტი ყოფილიყო... ასე რომ ჰეტრე იბერი მათუმი საეპისკოპოსო კათედრაზე არა დედოფლის მფარველობის, არამედ მართლმორწმუნეობის გამო დარჩა (8, გვ.170).

კათოლიკე მისიონერებმა ხმა გაავრცელეს თითქოს ქეთევან

სინას მთის წმ. ეკატერინეს მონასტრის სატი
 Saint Catherine's Monastery,

First row: the Archangel Michael with Christ's disciples; second row: the great ascetic monks: St. Anthony the Great, St. Sabbas and St. Maksimus; third row: the Georgian saints – St. Petre Iberi, St. Ilarion the Georgian and St. Shio of Mgvime. The epithet adorns them – the “Radiant Stars of the Georgians.”

წირველი რივი – მთ.ანგ. უაბრეული მოციქულებთან ერთად, მეორე რივი – დიდი ასკეტი ბერები, წმიდანები: ანტონი, საბა და მაქსიმე. მესამე რივი – ქართული წმინდანები: ჰეტრე იბერი, ილაირონ ქართველი და შიო მღვიმელი. მათ ამკობთ ეპითეტი „მნათობნი ქართველთანი“.

XI-XII სს. (ამჟამადაც ამ მონასტერშია)
Mount Sinai. 13th century.

First row: Deesis; second row: Holy Unmercenaires Healers – St. Cosmas, St. Panteleimon and St. Damian; third row: the Georgian Enlighteners – St. Ioane, St. Ekvtime and St. Giorgi of the Holy Mountain. Here is the same epithet – the “Radiant Stars of the Georgians.”

წირველი რიგი – ვედრების სცენა, მეორე რიგი – სასწაულთმოქმედი მკურნალი წმინდანები: კოსმას, პანტელეიმონი და დამიანე, მესამე რიგი – ქართველი განმანათლებლები, წმინდანები: იოანე, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელები. მათ ამკობთ ეპიტეტი „მნათობნი ქართველთანი“.

დედოფალი კათოლიკედ აღესრულა (ისევე როგორც ჰეტრეს დაწამეს მონოფიზიტობა), მაგრამ ჰეტრე იბერისგან განსხვავებით, ქეთევან დედოფლის მართლმადიდებლობაში ეჭვი არავის შეუტანია.

წმიდა ჰეტრე იბერის გარდაცვალების შემდეგ მალევე ძველქვეს საუკუნის დასაწყისში მისი ცხოვრება ასურულ ენაზე აღწერა მისმა მოსწავლემ ზაქარია ქართველმა. როგორც მისი ანდერძიდან ვიკებთ იგი ნეტარ მამას საქართველოდან გამოჰყოლია და გარდაცვალებამდე მის გვერდით იყო. ასურულ ენაზე დაწერილი წმიდა ჰეტრეს ცხოვრება ქართულად გადმოთარგმნა მაკარი მესხმა XIII საუკუნეში. ჰაულე დეკანოზმა (XV ს.) ხანა „ჰეტრე იბერის ცხოვრების“ თავბოლონაკლული და ფურცლებამდილი ნაწერები, აღადგინა და ბოლოს დაურთო თავისი ანდერძი. ანდერძიდან ვიკებთ, რომ თხზულების შესავალიც ჰაულე დეკანოზს დაუწერია. ივანე ჯავახიშვილმა გამოთქვა მოსაზრება, რომ ჰეტრე იბერის ცხოვრება თანამემამულეებისთვის, ქართულადაც იქნებოდა დაწერილი, მაგრამ ქამთა სიავემ იმსხვერპლა (23, გვ. 202).

ქართულ ეკლესიაში თითქმის ათასწლეულის მანძილზე სანდოდ მიაჩნდათ ზაქარია ქართველის მიერ ასურულ ენაზე დაწერილი „ჰეტრეს ცხოვრება“. მისი ცნობით, ჰეტრე იყო თავდადებული ქალკედონიტი, მართლმადიდებელი (3, გვ. 14)

ჰეტრე იბერიელი ქართველთაგან წმინდანად იყო შერაცხული და მას, როგორც მონოფიზიტ მოძღვარს, არავინ არ იცნობდა საქართველოში და არც არავინ სდევნიდა. ნ. მარი რომ შენიშნავს, ჰეტრეს მოსახსენებელი შეტანილია ვანტანგ VI-ის ბრძანებით 1710 წლის „ჟამნში“, ხოლო 1722 წლისაში არაა, ეს ჰეტრეს დევნის გამო არ არის გამოწვეული, ჰეტრე არ მოიხსენება „ჟამნის“ 1768 და 1791 წლების გამოცემებშიც, მაგრამ მისი მოუხსენებლობა გამოწვეულია იმით, რომ აღნიშნული გამოცემები სხვადასხვა რედაქციისაა და მათი შემდგენლებისათვის ჰეტრეს ვინაობა უცნობია, ანალოგიური ვითარება სხვა ქართველი წმინდანების მიმართაც შეინიშნება (მაგ., განათამარ მეფე ან ქეთევან წამებული ეველა ჟამნშია მოხსენიებული?)

(22, გვ. 174). თუქცა, კ. კეკელიძე მიიჩნევს, რომ რუსეთში ეოფნისას ანტონ 1 მოამზადა „თუენის“ საკუთარი რედაქცია და მან მოსწო ზეტრე იბერის ხსენების კვალი ქართულ ეკლესიაში (26, გვ. 238).

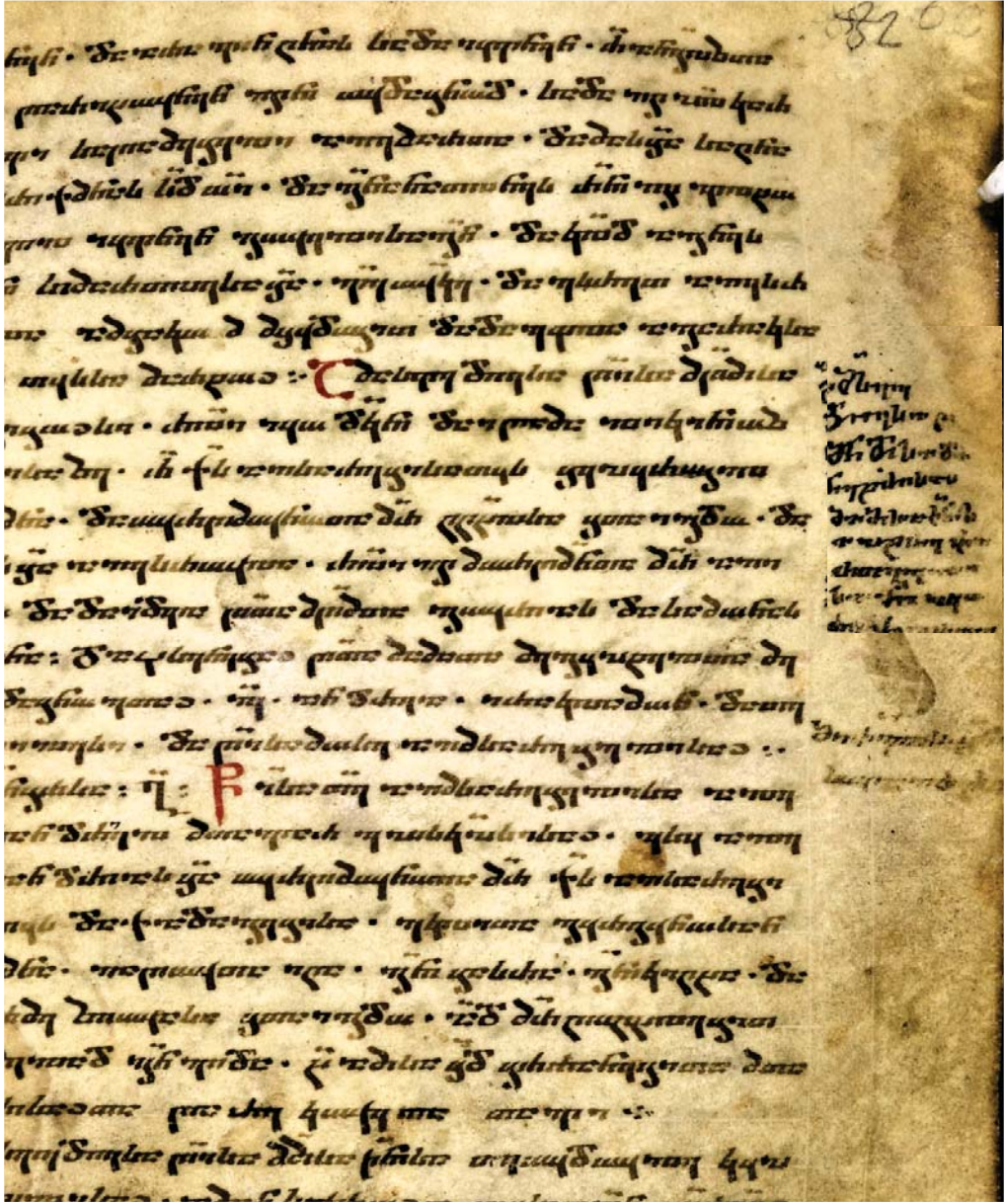
კ. კეკელიძე წერს: „რუსეთში, ქ. ვლადიმიროში ეოფნისას ანტონ I დაამუშავა ახალი რედაქცია „თუენისა“, რომელიც შეაჯერა რუსულ ტექსტთან, ანტონი ამ შრომას აძლევდა კანონიკურ ხასიათს. მას უნდა შეეცვალა სხვა ეოველეგვარი წინათ არსებული რედაქცია ქართული „თუენისა“. ანტონი 1763 წლის მეორე ნახევარში რუსეთიდან საქართველოში მოემგზავრება, როგორც თავის უფლებებში აღდგენილი მწვემსმთავარი საქართველოსი (25, გვ. 114). ანტონმა რუსეთში ეოფნის დროს გადაათვალიერა თითქმის ეველა საღვთისმსახურო წიგნები, შეადარა რუსულს და იმათ ეაიდაზე ჩამოასხა. ანტონმა შეასწორა, მაგალითად, კონდაკი, ჰარაკლიტონი, ტიბიკონი, მღვდელ-მთავრის კურთხევის წესი და სხვ. მაგრამ ეველაზე მეტი შრომა მან დასდო საღვთისწავლას ანუ თუენის შესწორებაზე (24, გვ. 2).

გ. თევზაძე კი აღნიშნავს: „...რუსული ეკლესიის სეწოლით სულხან-საბა ორბელიანმა ზეტრე იბერი მონოფიზიტად ჩათვალა, ხოლო ანტონმა „წეობილსიტევაობაში“ არც კი ახსენა (7, გვ. 25).

ზეტრე იბერზე არსებობს მდიდარი ლიტერატურა როგორც ქართულ, ისე უცხოურ ენებზე. „ზეტრეს ცხოვრება“ შეტანილი ეოფილა „ქართველ წმიდა მამათა ცხოვრებათა კრებულში“, რომელიც შიომღვიმის მონასტერში ეოფილა დაცული (14, გვ.153).

ჩვენი კულტურის ისტორიისთვის ძალზე საეურადღებო ფერწერულ მასალას წარმადგენს სინაზე დაცული ქართულ წარწერიანი ხატები. მათ შორის აღსანიშნავია ხატი, რომელსაც ნაკლებად იცნობს ქართველი ხალხი. ამ ხატზე (XIII ს.) მაცხოვართან, ღვთისმშობელთან, იოანე ნათლისმცემელთან და სხვა წმინდანებთან ერთად გამოსახულნი არიან წმ. ზეტრე იბერი, წმ. ილარიონ ქართველი და წმ. შიომღვიმელი. მათ ამკობთ ეპითეტი „მნათობნი ქართველთანი“.

ჰეტრე ქართველის ერთი ვეგლახე ადრინდელი სსენება გიორგი მთაწმინდელის „დიდი სვინაქსარის“ (XI ს) ერთ-ერთი ნუსხის (A-193, 82 r) აშიაზე მიწერილი ძირითად ტექსტთან შედარებით გვიანდელი ხელით 2 დეკემბერს – ამახვე დღესა წმიდისა და ნეტარისაი მამისა ჩვენისა ჰეტრე ქართველისაი, რომელი იყო ძე ქართველთა ბატონისაი (ე. ვაბიძაშვილი, შრომები, ტ.1, 2010, გვ431).

ქართულ ეკლესიას მრავალი წმინდანი ჰყავს, მაგრამ შეიძლება ითქვას, რომ ეველას არა აქვს აგიოგრაფიული საკითხავები, ცხოვრებანი, საგალობლები და სხვა. ამ მხრივ ზეტრე იბერის საეკლესიო-ლიტურგიკული საკითხავები მთლიანად სრულყოფილია (4, გვ. 18).

ზეტრე ქართველის ერთი ეველასზე ადრინდელი ხსენება „დიდი სვინაქსარის“ (A-193, XI ს.) ერთ ერთი ნუსხით ამიაზე მიწერილია ძირითად ტექსტთან შედარებით გვიანდელი ხელით 2 დეკემბერს, XVI ს. თვენში (Q - 661, 69 r) ზეტრე ქართველის ხსენებაა 2 დეკემბერს - მიცვალება ზეტრე ქართველისა, რომელი იყო ძე ვარაზ-ბაკურ მეფისა. 1661 წლის ქამნგულანში (H-342, 130 r) ზეტრე ქართველი იხსენიება 3 დეკემბერს. ასევე 3 დეკემბერს არის ხსენება ზეტრე ქართველისა წინასწარმეტყუელისა XVII-XVIII სს. წმინდანთა კალენდრული ხსენების კრებულში (Q - 646, 14 r) (16, გვ. 431).

ქართულ ეკლესიას ზეტრე იბერის მართლმადიდებლობაში ოდნავი ეჭვიც კი არ შექონდა. ეს იქედანაც ჩანს, რომ ვახტანგ VI-ის მიერ მოწვეულმა სწავლულ კაცთა კომისიამ „ქართლის ცხოვრებაში“ ზეტრე იბერის ცხოვრება შეიტანა. ზეტრე იბერის სვინაქსარული ცხოვრების ზირველი ნუსხა მოთავსებულია 1703-1715წწ. გადაწერილი გულანის (A - 111) სვინაქსარულ ნაწილში, მეორე კი - ცენტრალური არქივის 459, 1739 წ. ხელნაწერში (45, გვ. 187). სადღესასწაულო ზეტრე იბერის მინიატურული გამოსახულებით თარიღდება 1742 წლით. მას ჩვენ ვხვდებით ალექსი მესხიძეილის 1758 წლის თვენში (A - 1093) (26, გვ. 238). ხოლო რაც შეეხება ქართულ საეკლესიო ისტორიოგრაფიას (რომლის დასკვნითი შრომები ჩანართის სახით შექმნილია „ქართლის ცხოვრების“ კრებულებში), იგი ზეტრეს მიიხსენებდა ქალკედონიტად. ერთი ასეთი ბოლო კრებული „ქართლის ცხოვრებისა“ 1839 წლითაა დათარიღებული (4, გვ.16).

კათოლიკოსი კირიონ II და კათოლიკოსი ამბროსი ხელაია ცდილობდნენ ზეტრეს წმინდანად ხელახლა დაკანონებას, როგორც ცნობილია, ორივე ტრაგიკულად დაიღუპა. ზირველი ქართული ეკლესიის

ავტოკეფალიის აღდგენიდან (1917) ერთი წლის შემდეგ, სოლო მეორე, საბჭოთა იმპერიის სახით საქართველოში ხელახლა გაბატონებულ რუსეთში 1827 წ. დღეს ეკლესიაში მზადდება დიდი მოაზროვნისა და მოწმუნის - ჰეტრე იბერის წმინდანად აღდგენა (7, გვ. 25).

მაშინ, როდესაც XX საუკუნის ქართული ათეისტური მეცნიერება, სამწუხაროდ, ეოველგვარი კვლევის გარეშე, ჰეტრე იბერს მონოფიზიტად მიიხსენებდა, ამ დროს, 1971 წლის საეკლესიო კალენდარში, რომელიც გამოიცა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ეგრემ II-ის ლოცვა-კურთხევით, დაიბეჭდა ჰეტრე იბერის მინიატურული გამოსახულება.

ჰეტრე იბერი არის ერთადერთი ქართველი სასულიერო მოღვაწე (მიუხედავად იმისა, რომ წმინდანის ნეტარი აღსასრულიდან თხუთმეტი საუკუნე გავიდა), რომლის მიმართ დღესაც დიდი ინტერესია საზღვარგარეთ. ოქსფორდის უნივერსიტეტში გახსნილია კათედრა, რომლის მეცნიერ-თანამშრომლების კვლევის საგანს წარმოადგენს ჰეტრეს ცხოვრება და მოღვაწეობა.

დიდ ჰეტრეს უცხოეთში მოღვაწეობისას არ ავიწყდებოდა ის დიდი სულიერი მისია, რომელიც მას უფალმა დააკისრა. იგი იოანე ლაზთან და ქართველი ერის სხვა საუკეთესო შვილებთან ერთად დღე-ნიადაგ იღვწოდა სირია-პალესტინაში ქართული სალიტურატურო და სამონასტრო კერების შექმნისათვის, და როგორც აკადემიკოსმა გიორგი წერეთელმა განაცხადა, წმინდა ადგილებში მოღვაწეობით მას ქართული ენა და ქართული კულტურა საერთაშორისო სარბიელზე გააქონდა.

საქართველოს სამოციქულო ეკლესიამ დიდი სულიერი ღვაწლისათვის ქვეყნისა და ეკლესიის წინაშე ჰეტრე იბერს უწოდა მნათობი ქართველი ერისა და მეოხი მთელი ქვეყნიერების.

წმ. ჰეტრე იბერის მინიატურული გამოსახლება.
1742წ. სადღესასწაულო*.

* სადღესასწაულო შედგება წმინდანთა სვინაქსარული (მოკლედ აღწერილი) ცხოვრებისა და საგალობლებისგან. სადღესასწაულო იკითხება წმინდანთა ხსენების (დღეებში) დღესასწაულებზე ღვთისმსახურებისას (35. გვ. 44).

ვეტრე იბერი, საქართველოს ეკლესიის 1971 წლის კალენდარში

Petre Iberi in the Georgian Apostolic Orthodox Church Calendar, 1971.

1971 წლის საეკლესიო კალენდარში, რამელიც გამოიცა სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქის ეფრემ II-ის ლოცვა-კურთხევით, დაიბეჭდა ვეტრე იბერის მინიატიურული გამოსახულება.

იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი

საქართველოს სასლავარგარეთ 50-ზე მეტი ეკლესია-მონასტერი ჰქონდა. მარტო წმიდა მიწაზე ქართველთა სახელთან არის დაკავშირებული 35 მონასტერი (39, გვ. 104), რომელთა შორის ჯვრის მონასტერს გამოჩენილი ადგილი უკავია. იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი ერთ-ერთი უნიშვნელოვანესი რელიგიური და კულტურულ-სამწიგნობრო ცენტრია, რომელიც ოდესმე დაუარსებია ქართველებს (39, გვ.106).

სამწუხაროდ, ცოტამ თუ იცის, რომ ჰეტრე იბერი არის იერუსალიმში ჯვრის მონასტრის მამულებელი, რომელიც სასლავარგარეთ არსებულ ქართულ ეკლესია-მონასტრებს შორის უძველესია.

წმიდა აღმსარებელი ზოლიეპქტოს კარბელაძეილი წერს: „...ჰეტრემ განმრავლა ერმათა სასწავლო სკოლები, დააარსა მონასტერნი ანტიოქიაში (საკვირველ მთაზე), სასტუმრონი და ქსენონნი და ბოლოს მირიანის მიერ დაწესებულ და თავის მიერ გამშვენებულ ჯვარის მონასტერში დაბინავდა, სადაც შობიდან 65 წლისა 477 წელს (2, გვ. 27). უძველესი დროიდან მოყოლებული ჯვრის მონასტერი ქართველთა მონასტრის სახელითაა ცნობილი. მონასტერს მეექვსე საუკუნეში ეწოდა ჯვრის მონასტერი (17, გვ. 13). ამჟამად, ბერძნები დაეპატრონენ მონასტერს. ისინი ცდილობენ ამ სავანის ქართული წარმოშობის კვალის წამლას.

ჯვრის მონასტრის ეზოში არის ბიბლიური წმიდა ლოთის ძღვიმე (39, გვ. 106). აღმოსავლეთის გადმოცემები და ერთი სირიული ანაკრიფული წერილი მოგვითხრობს შემდეგს: ლოთმა, თავისი მძიმე ცოდვა აღიარა ბიძამისთან, აბრამ მაძამთავრის წინაშე (ძვ. აღთქმა. წიგნის შექმნისა. 19:30-37). აბრამმა ცეცხლიდან გამოიღო სამი მუგუზალი: კვიპაროსის, ნაძვისა და სოჭის. მან უჩინა ლოთს დაერგო და მოერწუა. თუ ისინი იხარებდნენ და გაიხრდებოდნენ ეს იქნებოდა ნიშანი უფლიდან მძიმე ცოდვის მიტევებისა. მოხდა სასწაული. ეს მუ-

გუხალები არათუ განედღდნენ, არამედ დროთა განმავლობაში სასწაულებრივად შეერთდნენ და ერთ დიდ ხედ აღმოცენდნენ. სოლომო-ნის ტაძრის მშენებლობის დროს ხე მოჭრეს, მაგრამ საშენ მასალად აღარ გამოიყენეს. ამ ხისგან გაკეთდა ჯვარი, რომელსაც ჯვარცმულ იქნა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე. ტომოთე გაბაშვილი, XVIII საუკუნის ცნობილი ქართველი მოღვაწე, რომელმაც იერუსალიმი მოილოცა 1775 წელს, ამბობს: „და აწცა აჩნია მოკვეთილისა მის ხისა ძირი“ (36, გვ.121).

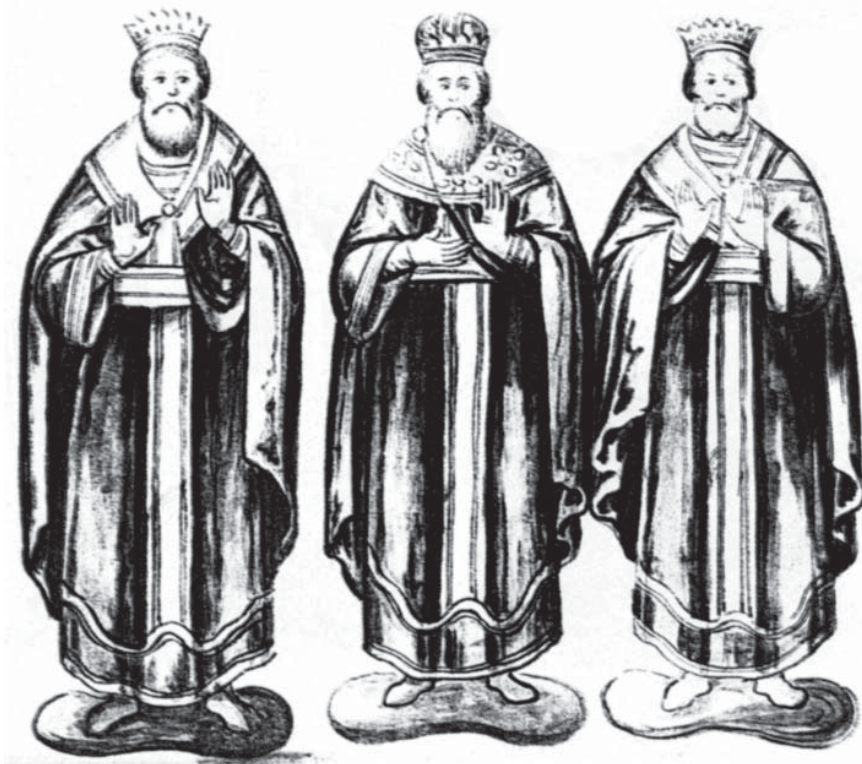
სამონასტრო ადგილი შემთხვევით რომ არ შეირჩა, არქეოლოგიურმა გათხრებმაც უჩვენეს. ჰირველი საუკუნიდან მოყოლებული ქართველთა სამონასტრო ცხოვრება რომ ვითარდებოდა ჰალესტინაში ეს ჩანს იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ზეთისხილის ბაღში უძველესი კატაკომბების არსებობით, რომელიც ქართველ მონაზონთა სამღვანეთ ითვლებოდა. კატაკომბებია თვით მონასტრის ქვეშაც კლდეში, სადაც ჩასვლა ეზოში არსებული გვირბით შეიძლება. ძირიან მეფემ ეს ადგილი იმპერატორი კონსტანტინესაგან მიიღო საჩუქრად. ძირიან მეფეს ამენებული ტაძარი V საუკუნეში ჰეტრე იბერს განუანლებია მეფე ვახტანგ გორგასლის ფინანსური დახმარებით. არაბების ბატონობის ხანაში ჯვრის მონასტერი რამდენჯერმე დაინგრა. XI საუკუნის დასაწყისში იგი აღადგინა გიორგი-პროხორე შავშელმა. ბაგრატ IV-ის (980-1044) ფინანსური დახმარებით. ჯვრის მონასტრის უძველეს ფენაში აღმოჩნდა მოზაიკის იატაკის ფრაგმენტები, რომელსაც IV-V საუკუნეებით ათარიღებენ (17, გვ. 17). ჯვრის მონასტრის მთავარი ეკლესია თავისი არქიტექტურით, მოხატულობითა და იატაკის მოზაიკით, გამოირჩეოდა წმინდა მიწის სხვა მონასტრებისგან. იქ მოღვაწე ქართველები, უაღრესად რთულ ვითარებაშიც კი დიდ ეურადღებას უთმობდნენ ჯვრის მონასტრის მოწოვა-მოკაზმვას და მოხატვას. „შემორჩენილი ფრესკები უნიკალურია მთელ ჰალესტინაში“ – აღნიშნავდა ფილოსოფიის დოქტორი ვ. ცაფერისი (17, გვ. 74). ჯვრის მონასტრის ჰქონდა საკუთარი დღესასწაული – წმიდა

იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ფრესკა
წმ. ექვთიმე და წმ. გიორგი მთაწმინდელები

St.Ekvtime and St.Giorgi of the Holy Mountain (11th c.), Jvari (Cross)
Monastery, Jerusalem.

ჯვრის მონასტრის ქტიტორების, მეფეების – მირიანის, ვახტანგ გორგასლის და ბაგრატ IV-ის ფრესკებმა ხვენამდე ვერ მოაღწია, მაგრამ მათზე წარმოდგენა გვაქვს ნ. ჩუბინაშვილის მიერ იერუსალიმიდან ჩამოტანილი შავ-თეთრი ასლებით (11. №7.).

The ktitors of Jvarit (Cross) Monastery - Holy King Mirian, Equal - to - the - Apostles (4th century), Holy King Vakhtang Gorgasali (+502), and King Bagrat IV (1027-1072). The fresco has not been preserved to this day. This is a copy of the fresco, drawn by N. Chubinashvili.

იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის წმ. ჰეტრე იბერის ფრესკა

ჯვრის დასამზადებელი ხის მოჭრის დღე. მონასტერში ინახებოდა სახელგანთქმული რელიქვია, წმიდა ბარბარეს ხელი (17, გვ. 71-72).

მონასტერი რომ ქართველებმა დააარსეს და მათვე აღადგინეს ეს კარგად ჩანდა მონასტრის დასავლეთ კედლის ფრესკებზე, სადაც გამო-სახულნი იყვნენ: მეფე მირიანი, ვახტანგ გორგასანი და წმიდა ჰეტრე იბერი. იმპერატორი კონსტანტინე და მისი დედა ელენე, ბაგრატ IV, ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელები და ზროხორე შავშელი. მირიანი, რომელმაც იმპერატორი კონსტანტინესაგან საჩუქრად მიიღო ეს ადგილი, ვახტანგ გორგასანი – დამფინანსებელი და ჰეტრე იბერი – აღმშენებელი, მონასტრის აღდგენის ინიციატორები – ექვთიმე და გიორგი მთაწმინდელები, ბაგრატ IV – დამფინანსებელი და გიორგი ზროხორე – აღმდგენელი (17, გვ. 16).

ჰეტრე იბერის ფრესკა რომ გამოსახულია იერუსალიმის ქართველთა ჯვრის მონასტრის კედელზე, მასზე ცნობას იძლევა ნ. ჩუბინაშვილი, რომელმაც 1845 წელს იმოგზაურა წმიდა ადგილების მოსალაოდ იერუსალიმში. იგი წერს: „ხატია ჰეტრე ქართველი და მის ჰირდაჰირ სქემოსანი მონაზონი, თვალებაკრული... (22, გვ. 173). ჰეტრეს ზორტრეტი დახატული ჩანს 1643 წელს, ჯვრის მონასტრის მნატვრობის განახლების დროს (22, გვ. 45-46).

კარის ჭრილის მარჯვენა მხარეს, ბერძნული წარწერის ქვეშ გამოსახული ჰეტრე იბერის ზორტრეტის ადგილის მიხედვით ძალიან კარგად იკვეთება ტაძრის კედლებზე ფრესკების ადგილების მიმჩენის ჩანაფიქრი: ეჩვენებინა ჰეტრე იბერის უდიდესი ღვაწლი, როგორც მონასტრის დამაარსებლისა. კარიდან მარჯვენა მხარეს, ჰეტრე იბერის ფრესკის მახლობლად, იყო ჯვრის მონასტრის ქტიტორების, მეფეების - მირიანის, ვახტანგ გორგასლის და ბაგრატ IV-ის ფრესკები. ფრესკებმა ჩვენამდე ვერ მოაღწია. მაგრამ მათზე წარმოდგენა გვაქვს ტ. გაბაშვილისა და ნ. ჩუბინაშვილის მიერ იერუსალიმიდან ჩამოტანილი შავ-თეთრი ასლებით (17, გვ. 75-76). იერუსალიმის ბერძნული საპატრიარქოს მუსეუმის კურატორი, ფილოსო-

ფიის დოქტორი ვ. ცაფერისი წერს: „ჯვრის მონასტერი აღადგინა ჰროხორემ, იბერიელმა ბერმა ათონის მთიდან, იერუსალიმის საპატრიარქოს თანხმობითა და იბერიის მეფე ბაგრატ IV-ის (980-1044) ფინანსური დახმარებით. „მაგრამ ეს მონასტერი თუ ბერძნული იყო და მათვე ეკუთვნოდათ, მაშინ ქართველებს რატომ უნდა აღედგინათ იგი? ანდა ბერძნები რატომ დაუთმობდნენ ქართველებს ასეთი დიდი მნიშვნელობის მქონე მონასტრის აღდგენის უფლებას? ჰასუსი ერთ-მნიშვნელოვანია: მონასტერი დაარსებული იყო ქართველების მიერ. ამიტომ მათ გამოიყენეს კანონიერი უფლება და აღადგინეს ქართული ქრისტიანული კულტურის ეს უმნიშვნელოვანესი კერა (17, გვ 14).

გთავაზობთ ნაწევრებს ირაკლი აბაშიძის წიგნიდან „შალესტინის დღიური“. ... სამასი წელი მაინც იქნება ქართველთაგან აქ არავის უგალობნია. შემოვიდა მონასტრის ახალგაზრდა დიაკონი ბიკენტიოსი, მოგვისძინა, ავგოსომ-დავგოსომა, და წყნარად თქვა: მონასტრის ნამდვილ და ძველ მატრონებს დღესა ვხედავო. ეს ახალგაზრდა კაცი მოვკვწონა, რომელიც, აგერ, იერუსალიმის უნივერსიტეტის არქიტექტორული ფაკულტეტის სტუდენტი ეოფილა. აკაკი შანიძე და გიორგი წერეთელი ზირღაზირ დამძეულებივით მიეჭრნენ კედლებს, ფრესკებს, წარწერებს. მე მონასტრის საყდრის ცენტრში ვდგავარ და ვათვალიერებ ირგვლივ ეოფელივს, ავცქერი ვუძბათს, დავცქერი იატაკს „იატაკი მოფენილია მოზაიკითა, ანუ ფერადის მარმარილოთი, რომელსედაც შესავალთან სტოვავში ეკლესიის კარების წინ მოსხანან ცხადად შავი ნიშნები – ვითარცა კვალნი სისხლისა აქ მოწვევტილთა ქრისტეს სარწმუნოებისათვის მონაზონთა სარკინოზთაგან“, ... აი ეს კვალცი, იატაკზე მოზაიკის კენჭებში მტკიცედ ჩამსმარი ქართველთა სისხლის კვალცი აქა-იქ ნისლებივით ჩანს. როდინდელია?, ვისია?... და ზედ ცენტრში ამ უცნაური ნისლების შუაგულში იატაკში ჩაჭედელი ლითონის დისკო შევნიშნე, ზედ ქართული ასომთავრული წარწერით. სწრაფად ვავძახე კედლების წარწერებითა და ფრესკებით გართულ აკაკი შანიძესა და გიორგი წერეთელს. ისინიც მოვიდნენ,

გერუსელის მკვრის მიწისტრის ფრესკა

ამოვიკითხეთ: „დექით მტკიცედ და შეურყეველად“... დღეისათვის დისკო აღარ არის თავის ადგილზე, რადგანაც ბერძნებმა იგი ამოიღეს იატაკიდან და მონასტრის მუზეუმში გადაიტანეს. საკურთხევლის წინ, იატაკზე შესანიშნავი მოზაიკური სურათები: ფარშავანგები, თევზები... რა შეცვლილა ჯვარის მონასტერში ჩვენს საუკუნეში ქართული კულტურის ძეგლთაგან, ქართულ წარმოთაგან, ქართულის კვალისაგან ეოფილ ქართულ ჯვარის მონასტერში, იერუსალიმში? აღარაფერი. თითქმის აღარაფერი, გარდა რამდენიმე ფრესკისა და კედლის ორიოდ წარწერისა, ხოლო განთქმული ქართული ხელნაწერების ძველი ბიბლიოთეკის ნაკვალევიც კი ჯვარის მონასტერში აღარა ჩანს. აქ ღაზანაკია არა მარტო ძველ ქართულ ხელნაწერებზე, არამედ საერთოდ ეოფილგვარ ხელნაწერებზე. მაგალითად, ვთქვათ არაბულ და ბერძნულ ხელნაწერებზე, რომლებითაც ქართველი მოღვაწენი სარგებლობდნენ იერუსალიმში. ამის თაობაზე ნიკო მარი წერს: „მუსულმანების, მათ შორის ეგვიპტელი მამლუქების დამოკიდებულება ქართველებთან შექმლო ნათელეყო არაბულ დოკუმენტებს, რომლებიც იერუსალიმის მართლმადიდებელი

სანატორიუმის არქივში ინახება.

... საკურთხეველში ორსავე მხარეს კედლები ახლად შელესილია თეთრად. ცხადია, აქ ქართველთა წმინდანების სახენი წაშლილი და დაფარულია. მე რომ გუგუშუნარედ ვუყურებდი ესე ვითარს მტარვალობასა და გაუუზიარე ჩემის სულის მჭმუნვარება რუსის დეკანოზს, რომელმაც ჰკითხა ეკლესიის მოხამსახურე ბერძენს: ეს კედლები ნახევრად რად არის გაათეთრებულიო? უკუნუშმა მოგვიგო: ეს ოსმალთ გაათეთრესო, თითქოს ოსმალთათვის ერთი და იგივე არ იყოს ბერძენთა და ქართველთა წმინდანები? ტრანჰეის ქვეშ არის ირგვლივ ნახევრები ადგილი, რომელზედაც მოუჭრიათ სამგზის სანატრელი ხე ქრისტეს ჯვარცმისათვის. მასზე ბერძნული წარწერა დარჩენილა და ქართული აღმოუფხვრიათ. მხილველს ამ ბოროტმოქმედებისა უნებურად მოგვაგონდება ფსალმუნის სიტყვანი: „საჯენ უფალო მავნებელნი ჩვენნი და ჰბრძოდე მრძოლთა ჩვენთა“. ასეთი იყო მდგომარეობა ჯვარის მონასტერში გასული საუკუნის მიწურულში.

...ქსანტოპულოსი ვითხნასავით შეძვრა საკურთხეველში. ტრანჰეის ძირში, იქ სადაც ქრისტეს ჯვრის ლეგენდარული ხის ძირია, ფარულად ღრმად გაძოკვეთილ ქვაში მოთავსებული იყო ვერცხ ღის ეუთი, რომელში დიდი ოქროს ჯვარი იდო, ძვირფასი თვალ-მარგალიტით მოოჭვილი. ეს ჯვარი 1643 წელს შეუწირავს მონასტრისათვის ლევან დადიანის დაჯალებით ჯვარის მამას ნიკიფორე ჩოლოყაშვილს. ქსანტოპულოსიც იქ მივიდა და თავისთან მიიხმო სანატორიუმის თანმხლები არქიმანდრიტები ქრისანთი და ვასილი. სხვათა შორის, ეს ჯვარი და მასზე ქართული წარწერა აღწერილი და შესწავლილი არა აქვს არც ცაგარელს და არც სხვა ქართველ მოგზაურთ. ეტეობა იგი ჩვენამდე ცნობილი არ იყო. და უცებ არქიმანდრიტ ქრისანთის ხელში გაიეღვა ამ უნიკალურმა ვერცხლის ეუთმა ქართული წარწერებით, ძვირფასი თვლებით მოჭედილმა ოქროს ჯვარმა. ჩვენ დაბეჯითებით მოვითხოვეთ არ წაეღოთ ადგილიდან ეს ჯვარი, რომელიც ჯერ მეცნიერულად შესწავლილი არაა; ეს მათ სანაცნოდაც კი არ ეუთ. მოიტაცეს ძვირფასი, ხელოვნების

უნიკალური ნაწარმოები, დღემდე უცნობი ქართული წარწერით და სწრაფად ჩასხდნენ მანქანაში.

ვინ იცის, სად გაიყიდება უბრალო ოქროდ უძველესი, უნიკალური ნიშნით სანელებანთქმული ქართული ოქრომჭედლობისა! (21, გვ. 21-46).

არსებობს მოსაზრება, რომ ისინი, ვინც იერუსალიმელ არაბებად იწოდებიან, იმ ქართველი მხედრების ჩამომავალნი არიან, რომლებიც წმიდა მეფე ვახტანგ გორგასანდმა სამუდამოდ დატოვა წმიდა ქალაქ იერუსალიმში ჯვრის მონასტრის დასაცავად. ამის შესახებ საინტერესო ცნობას გააწვდის ცნობილი საეკლესიო მოღვაწე პ. კონჭოძევილი, რომელმაც 1899 წელს იმოგზაურა იერუსალიმში. იგი წერდა: „ჯვრის მონასტრიდან 20 წუთის სავალზე, „ვარდების ველზე“, გაშლილია სოფ. მალხა, რომლის მოსახლეობა ქართველ კოლონიისტთა ჩამომავალია. კერძოდ, იმ ქართველთა შთამომავლები არიან, რომლებიც მეფე ვახტანგ გორგასანდმა მე-5 საუკუნეში დატოვა ჯვრის მონასტრის მტერთაგან დასაცავად. მათ დაუვიწყრიათ მშობლიური ენა, თუმცა გადმოცემით იციან, რომ შთამომავალნი არიან შორეულ ჩრდილოეთიდან გადმოსახლებულთა და თავიანთ თავს გურჯებს უწოდებენ. ირგვლივ მცხოვრები არაბები მათ ისე უყურებენ, როგორც მოსულსა და უცხო ტომს. ისინი იცავენ და ემსახურებიან ჯვრის მონასტერს, მალხელები ძირითადად ღაზარაკობენ არაბულად, მაგრამ იციან ცოტაოდენი თურქული და ბერძნული. მალხელები სარგებლობენ საკუთარი უფლებით დანაშაულონ მონასტრის მიწებზე და ვენახები. მონასტერს შემოსავლის მესამედს აძლევენ. ისინი იერით განსხვავდებიან გარეშე მცხოვრებთა არაბის ტომისაგან, მალხელებს მოჰყავთ ვარდი, ამზადებენ ვარდის წყალს აიაშმისთვის, ტრანჰეის კურთხევისათვის და განსაბანეულად. ვარდის წყალს გზავნიან სრულიად ზალესტინაში და კონსტანტინეპოლის საპატრიარქოშიც“ (31, გვ. 79-80).

The genius Georgian poet Shota Rustaveli, on bended knees before Saints John of Damascus and Maksimus the Confessor, facing John of Damascus. There is an inscription in the fresco: "O Lord, have mercy on Shota, who had this fresco painted. Amen! Rustaveli".

წმინდანების იოანე დამასკელისა და მაქსიმე აღმსარებლის ფეხებთან მავუდრებლის ჰოზაში, სახით იოანე დამასკელისკენ დახატულია შოთა რუსთაველი. ფრესკაზე წარწერა: „ამის დამხატავი შოთა შეიწუალენ დემერთან, ამინ! რუსთაველი“.

... „მაქსიმე აღმსარებელი“, „იოანე დამასკელი“ – გიორგი წერეთელი კითხულობს ბერძნულად... როგორც ჩანს მაქსიმე აღმსარებელსა და იოანე დამასკელს ქართული წარწერებიც ჰქონია. ეს წარწერები ახლა წაშლილია... სწორედ აქ, აი აქ უნდა იყოს რუსთველიც, – ვამბობთ ჩვენ. წმინდანთა შორის დარჩენილი ადგილი დღეს მთლიანად შავი საღებავითაა დაფარული... ბიძგებრეუტმა უოველმხრივ გასინჯა ზორტრეტისა და წარწერის ადგილი სვეტზე და გვითხრა, რომ შეიძლება რუსთველის სურათის ინფრაწითელი სხივებით გადაღება, მხოლოდ ფრესკის ნაწილობრივი გაწმენდის შემდეგ.

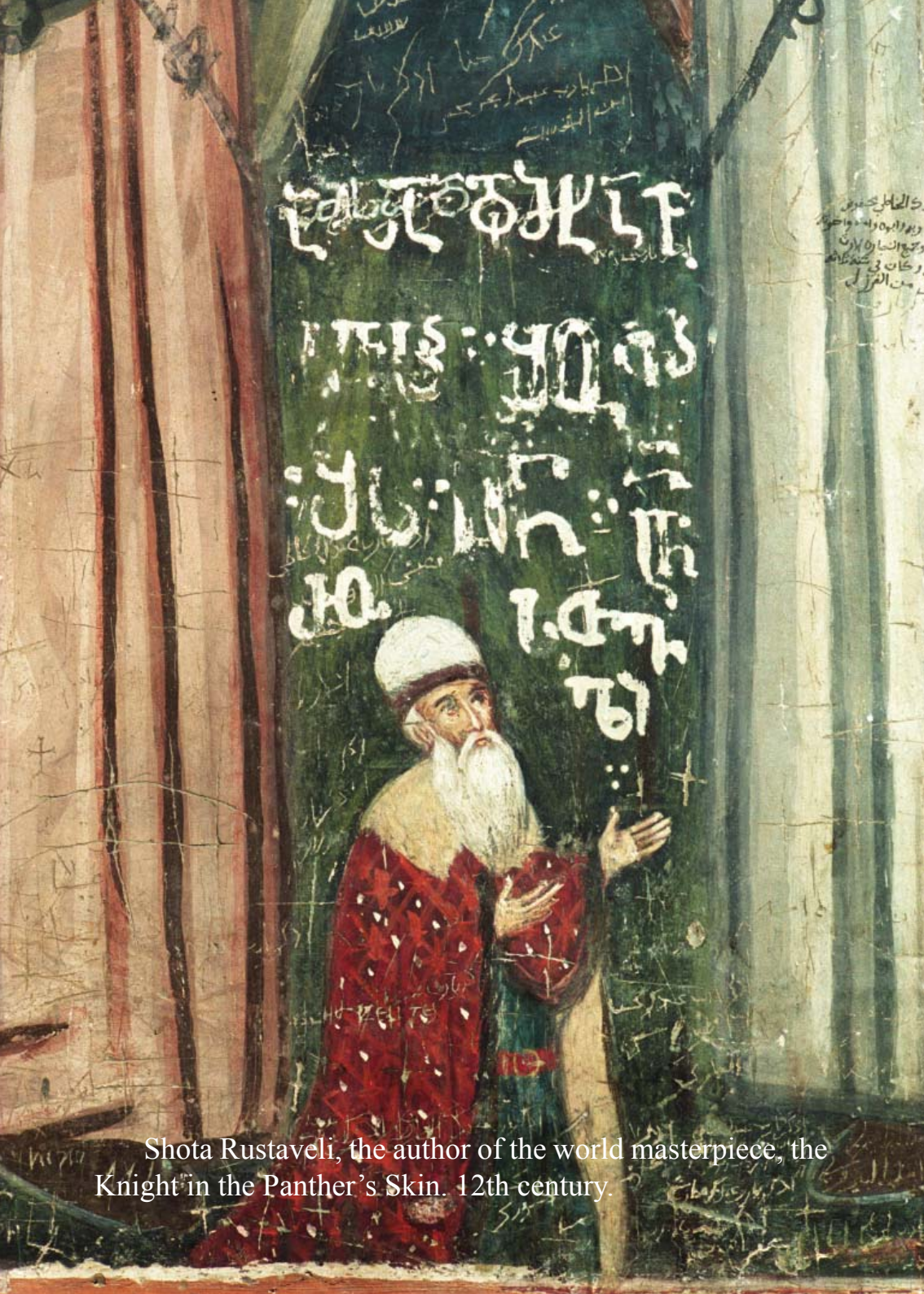
...ვეკვეთეთ რუსთველის შავ საღებავს ახალი საშუალებებით, რომლითაც დღეს უკვე აღჭურვილები ვართ ფრესკების წმენდის სპეციალისტებისაგან. გამოდის, გამოდის... მოჰკიდა ხელი შავ სურდრას, ქიმიურად შლის, ნელ-ნელა ძლევს, სულ უფრო და უფრო იწმინდება რუსთველის წითელი ტანსაცმელი... მიუვებთ მადლა, სულ მადლა, გამოჩნდა თეთრი წვერი. ერთმანეთს ვენაცვლებით, ვდელავთ, ვფუს-ფუსებთ. სინარულისაგან ვკრთით. სახეს რომ მიუპახლოვდით, ვცდილობთ ზედმეტი ძალა არ დავატანოთ მარჯვენას, ერთმანეთს ვაფრთხილებთ, ალერსივით მსუბუქად ვწმენდთ. გვეშინია თვით რუსთველის-ზორტრეტზეც არ ვიძოქმედოთ. რუსთველის სურათის ფერებს არაფერი ეკარება, თუ რუსთველის სურათის ფერები არ იკარებენ არაფერს. სურათი იწმინდება და ანათებს ისე, როგორც ოდესღაც უნათებია.

მთელ სვეტზე აღმართული წმინდანების იოანე დამასკელისა და მაქსიმე აღმსარებლის ფერხთა შორის დგას იგი ხელაწერობილი.

„ამისა დამხატავსა შოთას შეუნდვეს ღმერთმან ამინ“. ხოლო ქვემოთ ზორტრეტზე „რუსთველი“ თეთრად გამოანათა მსხვილმა ქართულმა ასომთავრულმა.

აწ ვედარსად დაგვეკარება. ვერვინ წაშლის ჯვარის მონასტრის შოთა რუსთველს, იგი ჩვენია დღეს, ჩვენს ხალხს ეკუთვნის!

(ი. აბაშიძე. ზალესტინის დღიური. თბ. 1961. გვ 33-56).

Shota Rustaveli, the author of the world masterpiece, the Knight in the Panther's Skin. 12th century.

უძველესი ქართული წარწერები

ზალესტინიდან

დღეს ჩვენს წინაშეა ქართველი უფლისწულის მიერ ზალესტინის უდაბნოში აგებული ძეგლი, სადაც მას ქართული წარწერები დაუტოვებია. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ იგი მჭიდროდ ეოფილას დაკავშირებული ქართულ კულტურულ სამყაროსთან და იმდროინდელ „წმიდა ადგილებში“ მოღვაწეობით მას ქართული ენა და ქართული კულტურა საერთაშორისო სარბიელზე გაჭქონდა – განაცხადა აკადემიკოსმა გიორგი წერეთელმა.

ზროფესორ ვირჯილიო კორბოს აზრით, ეს ქართული წარწერები უძველესი ქრისტიანული წარწერებია (დღემდე ცნობილ წარწერებს შორის) მთელ ზალესტინაში.

1952 წელს იტალიელმა არქეოლოგმა ვირჯილიო კორბომ იორდანის უდაბნოში, ბეთლემის მახლობლად, ბირ ელ-ეუტის მიდამოებში, აღმოაჩინა და გამოიკვლია ჰეტრე იბერისა და იონანე ლაზის მიერ დაარსებული მონასტერი, რომლის იატაკიც შემკული იყო ოთხი უძველესი ქართული მოზაიკური წარწერით. ზირველი წარწერა მოღწეულია უნაკლოდ. მეორე და მესამე წარწერები დაზიანებულია, წარწერა მეოთხე კი ისეა დაზიანებული, რომ სრულიად არ იკითხება.

ზირველი წარწერის მიმართ არის აზრთა სხვადასხვაობა. ზირველი წარწერის ორი ჰწკარი უნდა ეკუთვნოდეს მეოთხე საუკუნეს და აქ საქმე უნდა გვექონდეს დიდი ბაკურის ხანის წარწერასთან (40, გვ.113). უკანასკნელი სამი ჰწკარი განახლებულია მონასტრის აღდგენის დროს. აკადემიკოსმა გ. წერეთელმა და ზროფესორმა მ. თარხნიშვილმა ეს მოზაიკური წარწერა მეექვსე საუკუნის 30-ანი წლებით დაათარიღეს, რადგანაც იქ მოხსენიებული ანტონი აბაი მათ მიიჩნიეს (აბატი) ანტონად, რომელიც იქ მოღვაწეობდა მეექვსე საუკუნეში. რაც შეეხება ზროფესორ ვირჯილიო კორბოს, იგი ამ მოზაიკურ წარწერას ათარი-

ღებს მესუთე საუკუნით და მიიხივს, რომ იგი ზეტრე იბერის დაკვეთით შესრულდა. „დასაშვებად მიგვაჩნია, რომ „აბაი“ საკუთარი სახელი შეიძლება ეოფილიყო და არა საეკლესიო თანამდებობის ჰირი „აბა-ტი“... არქეოლოგიური ინვენტარის წყალობით ქართული მონასტერი მე-4 საუკუნის ძეგლია. ამის შემდეგ საფუძველი ეცლება მოსაზრებას, რომ წარწერები მოგვიანო ხანაში შესრულებულად მიგვეჩნია. სინამდვილესთან უფრო ახლო იქნებოდა გვეფიქრა, რომ ქართული მონასტრის, იგივე ღაზთა მონასტრად წოდებულის, განმანსლებელი ზეტრე იბერიელი სამონასტრო ცხოვრებას ჩაუდგებოდა თუ არა სათავეში, მისივე დაკვეთით უნდა გაკეთებულიყო მოზაიკური წარწერები მე-4 საუკუნის წმიდა თეოდორეს სახელზე. მაშასადამე, სინქრონული ხდება, როგორც სამონასტრო ცხოვრების განახლება, ასევე მისი ეპიგრაფიკული დადასტურებაც. წინააღმდეგ შემთხვევაში დაუჯერებელი იქნებოდა, რომ მწიგნობარ ქართველებს წმ. თეოდორესადმი მიძღვნილი მონასტერი უწარწეროდ დაეტოვებინათ... სამწუხაროდ, მეოთხე საუკუნეზე ადრინდელი წარწერები ძალიან დაზიანებული ან მოხზობილია... მონასტრის რომ გადაკეთება-განახლება განუცდია თავისი არსებობის მანძილზე, ეს არქეოლოგიურმა შესწავლამაც უჩვენა. გასარკვევი რჩება მხოლოდ ის, თუ რა ვითარებაში მიმდინარეობდა მოღვაწეობა სამშობლოდან მეტად დაშორებულ ქართული კულტურის კერებში, რამაც წარუხრციელი კვალი დაამჩნია ჰალესტინის სამწიგნობრო განვითარებას და შექმნა საეკლესიო მწვრტობის მთელი ეპოქა. ჩვენი წელთაღრიცხვის ჰირველი საუკუნიდან მოკიდებული ქართველთა სამონასტრო ცხოვრება რომ ვითარდებოდა ჰალესტინაში, ეს ჩანს იერუსალიმის უღაბნოს ჯვარის მონასტრის ზეთისხილის ბაღში, უძველესი კატაკომბის არსებობით, რომელიც ქრისტიანული ტრადიციით ქართველ მონაზონთა საძვალედ ითვლებოდა. მთარგმნელმა ჰირადად ინახულა 1935 წელს ჯვარის მონასტრის უძველესი კატაკომბი და მონასტრის ახლანდელმა ბერძენმა ილუმენმა და სხვა ეროვნებათა - იტალიელების, ფრანგებისა და ინგლისელთა მონას-

The ancient Georgian mosaic inscription in Asomtavruli script (430 – 440) made by St. Petre Iberi. Lazta Monastery, Palestine. Lazta Monastery was founded by Sts. Petre Iberi and Ioane Lazi.

წარწერა 1

შეწვენითა ქრისტესითა და მეოხებითა წმიდისა
თეოდორესითა შეიწუაღუნ ანტონი აზაი და იოსია მომსხმელი ამის სეფისაი
და მამა დედაი იოსიასი ამენ.

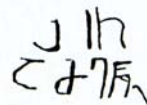
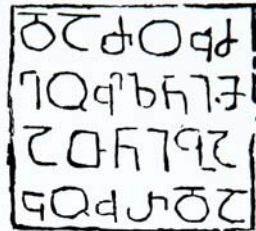

წარწერა 2.

წმიდაო თეოდორე მარუან და ბურსენ... ენ აძი... ...ე

წარწერა 3.

და ძუძე
უღნი ძ
ათნი ბა
კურ და
გრი-ორმ
იზდ და ნ
აშობნი
მათნი ქრისტე

შეიწვალენ
ამენ

ტრების წინამძღვრებმა დადასტურეს ზემოაღნიშნული ტრადიციული გადმოცემა. “ მთარგმნელი ბეჟან გიორგაძე.

ამონარიდი დოქტორ ვირჯილიო კორბოს წიგნიდან სიიარულ-დანამის (მწვემსთა მინდვრის) გათხრები და შემოგარენის მონასტრები. წმიდა თეოდორეს სახელობის ქართული მონასტერი ბირ-ელ-ეუტში (18, გვ. 94).

ზირველ წარწერასთან დაკავშირებით საინტერესო მოსაზრება გამოთქვა საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის მკვლევარმა მან-გლელმა მიტროპოლიტმა პროფესორმა ანანია ჯაფარიძემ: „ამ წარწერაში ნახსენები არიან ანტონი, აბაი და იოსია. ისინი შესაძლებელია იყვნენ წმიდა წერილის ზირველმთარგმნელთა ჰელადის წევრები. ამ მოსაზრების გამოთქმის უფლებას გვაძლევს შეძღვეი გარემოება. საქართველოს ჰატრიარქი კალისტრატე ცინცაძე იკვლევდა ზირველქართველ მთარგმნელთა ვინაობას და იგი არქეოლოგთა მიერ ჰალესტინის ქართული წარწერების აღმოჩენამდე თითქმის ნახევარი საუკუნით ადრე წერდა „ჰეტრე მათეუმელის მიერ აგებული მონასტერში უნდა მიეღოთ თავშესაფარი ზირველ ქართველ მთარგმნელებს სამშობლოს გარეთ - სტეფანესა და დავითს. ამავუ მონასტერში უნდა ეცხოვრათ და ემოღვაწათ ანტონსა და საბას, რომელთა სახელები მოიხსენიება წმ. გიორგი მთაწმინდელის ჰირადი მცნობის, ეგრემ კირილეს მის ჩანაწერში (Палестинский сборник, X, ც. 181) (წიგნიდან „საღვთისმეტყველო კრებული“, 1, 1991, გვ. 176)...მაშასადამე, შეიძლება გამოითქვას ვარაუდი, რომ ჰალესტინის ქართველთა მონასტრის წარწერებმა შემოგარენასა ერთ-ერთი ზირველი მთარგმნელების სახელები - ანტონისა და აბაის, ანუ იგივე საბასი (4, გვ. 9).

ქართული ისტორიოგრაფია ჰეტრე იბერს აკავშირებდა ზირველ ქართულ მთარგმნელობით სკოლასთან, რომლის ერთ-ერთი ლიდერი უნდა ყოფილიყო ჰეტრეს აღმზრდელი და მოძღვარი იოანე ლაზი. ამ განცხადების უფლებას იძლევა ის, რომ სწორედ იოანე ლაზის მიერ აგებული ჰალესტინის მონასტერში აღმოჩნდა ქართული წარწერები (3, გვ. 18).

„საჭიროდ ვთვლით მოვათავსოთ შემდეგი ცნობა: ჰროფესორმა ლ. ა. მაცულავიჩმა წამოაყენა შემდეგი დებულებები: ა) ბიჭვინთის ახლად აღმოჩენილი მოზაიკის შემცველი ტაძარი და ბეთლემის (ბირ-ელ-უუტის) ტაძარი თავისი არქიტექტურული ნიშნებით და მოზაიკური ხელოვნებით ერთსა და იმავე სკოლას ეკუთვნიან და ერთსა და იმავე დროსაა აგებული ბ) ამ ორივე ნაგებობას ისეთი ნიშანდობლივი თვისებები ახასიათებს, რომ ისინი არ შეიძლება იუსტინიანეს ეპოქას (VI ს.) ეკუთვნოდეს. ისინი მესუთე საუკუნეზე გვიანდელი არ შეიძლება იყოს. ბეთლემის ტაძრისა და წარწერების დათარიღება მესუთე საუკუნით სავსებით შეესაბამება იმ ფაქტს, რომ წარწერებში მოხსენიებული არიან ბაკურ, მარუან და ბუსმირ“ (34, გვ. 062).

ბეთლემის მეორე და მესამე წარწერებში მოხსენიებული არიან ბაკურ, მარუან (მურვანოსი) და ბურზნ (ბუსმირ), რომელთაგან: მარუან არის ჰეტრე იბერის ერისკაცობის სახელი, ბუსმირ არის სახელი ჰეტრე იბერის მამისა, ბაკურ - ჰეტრე იბერის შაჰისა. ამრიგად, ჩვენ წინ არის იორდანის უდაბნოში აღმოჩენილი ქართული მონასტრის ნანგრევები, ქართული წარწერებით, რომლებშიც მოხსენიებულია თვით ჰეტრე ქართველის, მისი მამისა და შაჰის სახელები და ეჭვი არ შეიძლება არსებობდეს, რომ ეს სწორედ ჰეტრე ქართველის მიერ აშენებული მონასტერია. მაგრამ არსებობს კიდევ ერთი უტყუარი ცნობა, რომელიც ამ მოსაზრებას საბოლოოდ უეჭველს ხდის. არქეოლოგი ვ. კობზო არა ერთგვისი სახეგანვით აღნიშნავს, რომ მონასტერს ჰქონია ეურძნის საწური და ზეთის სახდელი სათავსოები, რომ ამ მხრივ ამ მონასტრის ბერების საქმიანობა არსებითად განსხვავდებოდა მთელი ამ მხარის სხვა მონასტერთაგან. ჰეტრეს ცხოვრების ტექსტში ზიორდანი დაცულია ცნობა იმის შესახებ, რომ ჰეტრე იქ ღვინისა და ზეთის მეურნეობას მისდევდა (9, გვ.27). ისტორიული წყაროების საფუძველზე ძველევანები ადგენენ, რომ ჰეტრეს ეს მონასტერი აუშენებია და ქართული წარწერებით შეუძკია ოთხას ოცდაათიან წლებში.

ეს წარწერები უძველესია დღემდე ცნობილ ეველანზე ძველ ქართულ

წარწერათა შორის, ვინაიდან ნახევარი საუკუნით მაინც წინ უსწრებენ დღემდე ეველასე ძველად მიხნეულ ბოლნისის წარწერებს. ჰალეოგრაფიული თვალსაზრისით წარწერები დიდს არქაულობას ამჟღავნებენ. ამ მცირეოდენი მასალიდანაც კი ნათლად ჩანს, რომ ჩვენი წარწერების ენას ახასიათებს ეველა ის ნიშანი, რაც საყოველთაოდ ცნობილია ძველი ქართული სამწერლობო ენის ნორმებისათვის. ეს კი ხანგრძლივ ლიტერატურულ ტრადიციებზე მიუთითებს... ამგვარად, ვარაუდი ქართული დამწერლობის არსებობისა მე-5 საუკუნეზე გაცილებით უფრო ადრინდელ ეპოქაში ამჟამად ბევრად უფრო დამაჯერებელი ჩანს (9, გვ. 50).

იორდანის უდაბნოს ქართული ეპიგრაფიკული ძეგლების მნიშვნელობა ქართული კულტურის ისტორიისათვის განუსაზღვრელად დიდია, განაცხადდა აკადემიკოსმა გიორგი წერეთელმა.

ჰეტრე იბერს მარტო უღამაჴესი ქართული წარწერებით, რომ შეეძლო იორდანის უდაბნოში მის მიერ დაარსებული ლაზთა მონასტერი, სრულიად საკმარისი იქნებოდა იმ დიდი ჰატივისა და სიევარულისა, რასაც ქართული ეკლესია და ქართველი ერი მას მიაგებს. ჰეტრე იბერს რომ არ შეეძლო ლაზთა მონასტერი უძველესი ქართული წარწერებით, ჩვენ არ გვეცოდინებოდა, რომ უფლისწული 3 წლიდან 12 წლამდე საქართველოში წმინდა წერილს ბერძნულად კი არა, ქართულად კითხულობდა. ეს კი მიუთითებს იმაზე, რომ წმინდა წერილი მე-4 საუკუნეში უკვე არსებობდა ქართულ ენაზე.

წმინდა აღმსარებელი პოლიეექტოს (კარბელაძეილი) აღნიშნავს: “აჴა უეჭველი საბუთი, რომ მირიანის დროიდანვე ქართულ ენაზე ისწავლებოდა და იმოდღვრებოდა ქართველი ერი... სამღვდელთაგანამ გამართა ეკლესიებთან ერმათა სასწავლო სკოლები, რომელთაც მთელი ერი ეკლესიაში მკითხველ-მგალობელად გარდააქციეს. თუ რა მშვენივრად იყო ერმათა აღსრდა სწავლების საქმე იმ დროს საქართველოში, ამის უეჭველ საბუთს ვაოულობთ წმ. ჰეტრე ქართველის სვინაქსარში” (2, გვ. 27).

ამბავი ერთი ჰეტრიწონული ხელნაწერისა (1300-1340)

ბულგარეთში, ქ. ზლოვდივიდან 28-30 კილომეტრის დაშორებით, როდოპის ქედის ჩრდილოეთ კალთაზე, მდინარე ასენიცის მარჯვენა მხარეს, დიდებულ ხეობაში მდებარეობს ჰეტრიწონის სახელგანთქმული სავანე, რომელიც სიდიდით მეორეა მთელ ბულგარეთში.

ჰეტრიწონის ეოვლადწმიდა ღვთისმშობლის მიძინების ქართულთა სავანე დააარსა გრიგოლ ბაკურიანის-ძემ 1083 წელს. გრიგოლი იყო ბიზანტიის იმპერიის დასავლეთ პროვინციების ჯარების მთავარსარდალი, ამავ დროს იგი იყო სევასტოსი და იმპერიის სამონაწყო იერარქიაში სანატო ადგილი ეჭირა. ამ ჰერიოდში გრიგოლ ბაკურიანის-ძემ მრავლად მიიღო მამულები ფილიპოპოლის თემში, სამხრეთ თრაკიასა და სხვ. (28, გვ.256).

გრიგოლი იყო ქართველი დიდებული - ტაოელი ერისთავთა ერისთავის ბაკურიანის ძე. ა. შანიძის ვარაუდით, გრიგოლი ბაგრატიონთა გვარიდან იყო.

გრიგოლს მონასტრისათვის შეუდგენია „ტიპიკონი“ (წესდება) ქართულ და ბერძნულ ენებზე 1084 წელს. ტიპიკონში რამდენჯერმეა აღნიშნული, რომ „ახლად დაარსებული სავანე ქართულია - ქართველებისა და მხოლოდ ქართველთათვისაა განკუთვნილი. იგი ტიპიკონში ასევე აღნიშნავდა, რომ იყო ქართველთა „უბრწუნვალესი გვარიდან“ და ამჟობდა კიდევ თავისი ეროვნული წარმომავლობით (28, გვ. 259).

ზირველი, ვინც ქართველი ხალხის მესხიერებაში აღადგინა ჟამთა სიავის გამო დავიწყებული და დაკარგული ქართული სავანე ბულგარეთში, იყო გიორგი ჯორჯაძე.

1878 წლის 6 იანვარს სულეიმან-ფაშას მეომრებმა ჰეტრიწონის მონასტერს ალყა შემოარტყეს. მონასტერი თურქ-ოსმალთაგან დარბევას გადაარჩინა რუსეთის არმიის კაპიტანმა გიორგი ჯორჯა-

მემ. მადლიერმა ბუღვარელმა ბერებმა გიორგი ჯორჯაძეს, ვითარცა ქართველს, მონასტრის სიძველენი დათვალიერებინეს და ქართულ-წარწერებისანი ღვთისმშობლის სატიც აჩვენეს.

ჰეტრიწონის სავანის ეველასე დიდი სიწმინდეა ეოვლადწმიდა ღვთისმშობლის საკვირველთმოქმედი სატი, რომელიც, გადმოცემის თანახმად, ლუკა მახარებლის მიერ არის დაწერილი. ეს სატი საქართველოდან ჩამოაბრძანეს და საუკუნეთა მანძილზე განდიდდა სასწაულებით.

ჰეტრიწონის სავანე ქართული სასულიერო მწერლობის ერთ-ერთი უძველესი ცენტრი იყო, განსაკუთრებით XI-XII საუკუნეებში. აქ ჩამოყალიბდა ლიტურგურულ - ფილოსოფიური სკოლა, რომელიც ჰეტრიწონის სკოლის სახელითაა ცნობილი. გრიგოლ ბაკურიანის-მემ დააარსა სემინარია, სადაც ქართველი ახალგაზრდები სწავლობდნენ.

„ჩვენ აქ გვაქვს მეტად იშვიათი, შეიძლება ერთადერთი მაგალითი ბიზანტიაში სემინარიის არსებობისა, ამ სიტუაციის თანამედროვე მნიშვნელობით“ - ლ. ჰტი (28, გვ.288).

ტიპიკონის მიხედვით, სემინარიაში სწავლება მხოლოდ ქართულ ენაზე იყო. ისწავლებოდა დიალექტიკა ანუ ფილოსოფია, რიტორიკა, გრამატიკა, არითმეტიკა, გეომეტრია, ასტრონომია, მუსიკა (სასულიერო ჰოეზია), იურისპრუდენცია (15, გვ.736). ჰეტრიწონის ქართველთა სავანისა და სემინარიის მუშაობას ოცი წლის განმავლობაში ხელმძღვანელობდა ცნობილი ქართველი ფილოსოფოსი და ღვთისმეტყველი იოანე ჰეტრიწი. მე-12 საუკუნის დამდეგს იოანე ჰეტრიწი სამშობლოში ბრუნდება და ავრქელებს მოღვაწეობას გელათის აკადემიაში (ჰეტრიწონის სასწავლებლის ტრადიციების გამგრძელებლად საქართველოში ითვლება გელათის მონასტერი, განსაკუთრებით მას შემდეგ, რაც იქ სამოღვაწეოდ გადავიდა იოანე ჰეტრიწი) (15, გვ.736).

„ეგროზაში დაახლოებით იმავე პერიოდში იყო შარტრის აკადემია. იგი

ერთადერთია მსოფლიოში, რომელიც შეიძლება შეედაროს გელათს, მაგრამ იოანე ზეპტრიწის დანი ფილოსოფოსი არ ჰყოლია ამ აკადემიას და არც ერთ კულტურულ კერას იმჟამინდელ მსოფლიოში“ (19, გვ. 90).

ზეპტრიწონის სავანის ბიბლიოთეკის ხელნაწერთაგან ჩვენამდე მოაღწია მხოლოდ ერთმა. იგი წარმოადგენს დღესასწაულთა საკითხავ კრებულს. გადაწერილია ზეპტრიწონის მონასტერში. ეს ხელნაწერი ერთხანს ინახებოდა სვანეთში, ამჟამად კი დაცულია ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში - H ფონდი (N 1760, ფ. 158r - 169r). ხელნაწერი ეგონათ მე-15 საუკუნის, მაგრამ რამაზ ჰატარბეგ ჭვირიშვილმა 1300-1340 წლებით დაათარიღა (27, გვ. 5-6.).

ზეპტრიწონულ ხელნაწერში შესულია იოანე დამასკელის, ეფრემ ასურისა და სხვათა თხზულებანი, ჰაგიოგრაფიული ძეგლები. ასევე შესულია „ცხოვრებაი და მოქალაქობაი წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ზეპტრე ქართველისაი, რომელი იყო ძე ქართველთა მეფისაი“. ხელნაწერი გადაიწერა ზეპტრიწონის მონასტერში ოქროემდის ძის მიერ. ანდერძში ვკითხულობთ: „დაიწერეს ესე დღესასწაულთა საკითხავნი მონასტერსა წმიდისა ღმრთისმშობლისასა ზეპტრიწონს ღუაწლითა და წარსაგებლითა მანარებლისა ოქროემდისძისათა თანა საქონებელად მისსა, ვიდრეცა ეგ ულებინ, ხელითა მდაბლისა გრიგოლისითა და ვინცა აღმოიკითხვიდეთ, ჩუენთვისცა შენდობასა იტყოდით, რათა ღმერთმან თქუენცა შეგინდვნეს და მანარებელსა ოქროემდისძესა და მშობელთა მისთა საბასა და მარბამს შეუნდოს ღმერთმან.“ სოლომონ ეუბანეიშვილმა ჰიწველმა გამოაქვეყნა ზეპტრიწონულ ხელნაწერში დაცული „ზეპტრე ქართველის ცხოვრება“ 1946 წელს (35, გვ. 256-272).

ზეპტრიწონულ ხელნაწერში დაცულ „ზეპტრე ქართველის ცხოვრების“ ტექსტს ახლავს ზაქარია ქართველისა (ავტორი) და მკარბი მესხის (მთარგმნელი) ანდერძები. ზაქარია ქართველის ანდერძი მოგვითხრობს რომ იგი ნეტარ ზეპტრეს ქართლიდანვე გაჰყოლია და წმიდა მამის გარდაცვალებამდე მის გვერდით იყო. ამიტომ აღწერა

ის, რაც საკუთარი თვალთ ნახა და უერთ მოხმინა. მაკარი მესხის ანდერძი კი გვაუწყებს, რომ მას ქართულად უთარგმნია ზაქარია ქართველის მიერ ასურულ ენაზე დაწერილი „ცხოვრებაი და მოქალაქობაი წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ჰეტრე ქართველისაი, რომელი იყო ძე ქართველთა მეფისაი“.

ქართული „ჰეტრეს ცხოვრების“ ცნობათა მეცნიერული ღირებულება ფასდაუდებელია, უპირველესად ეს უნდა ითქვას ზაქარია ქართველისა და მაკარი მესხის ანდერძებსზე, რომელთაც ჩვენი ძველი კულტურის ისტორიისათვის ისეთივე დიდი მნიშვნელობა ენიჭებათ, როგორც აქვს გიორგი მთაწმინდელის ცნობას „ბალავარიანის“ ბერძნულად მთარგმნელის - ეფუთიმე მთაწმინდელის შესახებ. ეს გარემოება გვიკარნახებს, რომ ქართული „ცხოვრების“ ბიბლიოგრაფიულ ცნობებს დიდი სიფრთხილით მოვეკიდეთ. ის, რაც ჩვენმა წინაპრებმა წრფელი ლიტერატურული საქმიანობის შედეგად გვიანდერძეს, საჭიროა კრიტიკულად შევამოწმოთ, მაგრამ არ უნდა გავასუფასუროთ. ქართულმა ხელნაწერმა დაიცვა „ჰეტრეს ცხოვრების“ ავტორის სახელი „გლახაკი ზაქარია, მოწაფე მისი ქართლითგანვე“ და მოდი, ნუ შევეცდებით მის აღმოფხვრას და ამ მიზნით გზასაცდენილ და უსისტემო კვლევა-ძიებას (22, გვ. 151).

ზაქარია ქართველი V საუკუნის საზღვარგარეთელი სასულიერო მწერალია, რომელსაც უმოღვაწია მათემატიკის მონასტერში. იგი გვერდს უმშვენებს მისსავე თანამედროვე ავოგრაფს იაკობ ხუცესს, „მუშანიკის მარტვილობის“ ავტორს. ჩვენ უნდა ვიამაყოთ ამ მწერლით და ჯეროვნად შევაფასოთ მისი ლიტერატურული მოღვაწეობა, რომელიც ნათელ შუქს ჰფენს ქართულ-ასურულ და ქართულ-ბიზანტიურ კულტურულ ურთიერთობათა ისტორიას იმ შორეულ წარსულში, როდესაც დიდი ჰეტრე იბერიელი და მისი ქართველი თანამოხენაკენი დღე და ღამ იღვჯოდნენ სირია-პალესტინაში ქართული სალიტერატურო და სამონასტრო კერების შექმნისათვის (22, გვ. 153).

ზაქარია რიტორი (V ს.) – ზეტრე იბერის მწწამის შესახებ

ეურადსადებია ის ფაქტი, რომ თვით მონოფიზიტი ზაქარია რიტორი (V ს.) თავის თხზულებაში „მამა ესაიას ცხოვრება“ (რომელიც დანართის სახით შესულია ზაქარია რიტორის „ეკლესიის ისტორიაში“) ზირდაზირ მიუთითებს ზეტრე იბერის ჭეშმარიტ (დიოფიზიტურ) აღმსარებლობაზე (აკად. ს. ეაუხნიშვილი, გეორგიკა, ტომი III, 1936, გვ. 11; 8, გვ. 176). ბერძნული დედანი დაკარგულია. ასურულიდან თხზულება ითარგმნა გერმანულად. გთავაზობთ თარგმანს გერმანულიდან ქართულად.

270 Anhang II Leben des Isaias

Als sich darum in Palästina zwischen einigen Mönchen ein Streit darüber erhob, ob es recht sei, den Leib unseres Herrn als uns wesensgleich zu bekennen, verfluchte jener in allem berühmte Petros diejenigen, welche nicht so bekennen wurden. Einige nun von ihnen stritten weiter bei ihm mit denen, die seiner Meinung waren, über diese Sache. Da beschlossen beide Parteien, den großen Isaias zu fragen, welche Meinung er darüber habe, (S. 353) nachdem sie einander versprochen hatten, demjenigen beizustimmen, was von ihm hierüber gesagt werden würde. Als sie zu ihm kamen, hörten sie von ihm ebendieselbe Entscheidung gegen diejenigen, die nicht von dem Einen, unserem Herrn Jesus Christus, bekennen würden, dafs er in der Gottheit dem Vater wesensgleich, aber ebenfalls in der Menschheit uns wesensgleich sei.

როდესაც, ზალესტინაში მონაზვნებს შორის დავა ატედა იმის თაობაზე, სწორია თუ არა ჩვენი უფლის ხორცი ჩვენ სწორ არსად ვცნოთ. სანელგანთქმულმა ჰეტრემ შეაჩვენა ისინი, რომლებიც ამას არ აღიარებდნენ. ზოგიერთი მათგანი კვლავ აგრძელებდა კამათს მათთან, რომლებიც ჰეტრეს აზრს იზიარებდნენ. მაშინ, მოდავე მხარეებმა (ამ საკითხთან დაკავშირებით) აზრის გასაგებად დიდ ესაიას მიმართეს. გადაწყვიტეს დათანხმებოდნენ იმას, რასაც ის ეტეოდა მათ. როდესაც მასთან მივიდნენ, იგივე მსჯავრი მოისმინეს მათ, ვინც არ აღიარებდა რომ ჩვენი ერთი უფალი იესო ქრისტე ღვთაებრივი ბუნებით ერთაწისა მამისა, ხოლო კაცობრივი ბუნებით მსგავსია ჩვენი.

ჰეტრე იბერის დღემდე უცნობი მინიატურები

ქართულ-ბერძნული ხელნაწერიდან (XIV-XV სს.)

(ხელნაწერს მართლმადიდებელ სამეაროში
ანალოგი არ ეძებნება)

ათონის წმიდა მთის ივერონის ქართულ მონასტერში შესრულებული ქართული მწიგნობრობისა და მხატვრული აზროვნების უნიკალური ნიმუში - ქართულ-ბერძნული ილუსტრირებული ხელნაწერი 1913 წლიდან რუსეთის ნაციონალურ ბიბლიოთეკაში, სანკტ-ჰეტერბურგში ინახება. ხელნაწერს მართლმადიდებელ სამეაროში ანალოგი არ ეძებნება. მისი აზსებობა დღემდე მხოლოდ სამეცნიერო წრეებისათვის იყო ცნობილი.

ამ უნიკალური ხელნაწერის გაცნობის შესაძლებლობა მოგვეცა ანაქალაქისა და კუმურდოს მიტროპოლიტ ნიკოლოზის (ფანაშვილი) დიდი ძალისხმევითა და ღვაწლით, რისთვისაც მის ძალაუფლებადუსამღვდლოესობას მადლობას ვუხდით ქართველი ერის სასყლით.

ხელნაწერი მცირე ზომისაა (12,4 X 8,2), შედგება ქალაღდის 146 ფურცლისაგან, აქედან 169 გვერდი მინიატურებს ეთმობა. ხელნაწერი შინაარსით ლიტურგიკული კრებულია. ტექსტი მოიცავს სახარებისეულ საკითხავებს, ტროპარებს, სავედრებელ ლოცვებს, თვენს, მაცხოვრისა და ავგაროზ მეფის მიმოწერის აზოკრიფულ ისტორიას. ტექსტის ძირითადი ნაწილი ქართულია, ნაწერი ორ სვეტად, ნუსხურად. ტროპარები, სავედრებელი ლოცვები და ცალკეული საკითხავები კი ბერძნულ ენაზეა ...

სანკტ-ჰეტერბურგში მოხვედრისთანავე ხელნაწერმა მეცნიერთა დიდი ყურადღება მიიპყრო. მას სხვადასხვა დროს იკვლევდნენ შალვა

წმ. ზეტრე (იბერიელი), წმ. მამამთავარი აბრანამი, წმ. ილარიონი (იბერიელი), წმ. იოანე ნათლისმცემელი - უდაბნოს ანკელაზი (ლანგარზე დასვენებული მოკვეთილი თავით), წმ. გიორგი (სავარაუდოდ იბერიელი), წმ. იოანე (იბერიელი), წმ. ექვთიმე (იბერიელი).

ამირანაშვილი, ლეონიდ შერვაშიძე და სხვ. 1883 წელს ფრანგმა მეცნიერმა შარლ როო დე ფლერმა ხელნაწერი XI საუკუნით დაათარიდა...

ნიკო მარტა ქართული და ბერძნული ტექსტები XIV-XV საუკუნეებით დაათარიდა...

ხელნაწერი ბოლოს 1998 წელს ვრცლად შეისწავლა და მონოგრაფია მიუძღვნა ლილია ევსეევამ. მეცნიერმა კრებული XV საუკუნის ბოლოხათვის ათონის მთაზე შექმნილ ხატწერის სახელმძღვანელოდ მიიჩნია. სამწუხაროდ, ხელნაწერში ხართული ბერძნულ-ქართული ტექსტები სპეციალური კვლევის საგანი არანდროს გამხდარა. მათი შესწავლა კი ბევრს მნიშვნელოვან საკითხს მოჰფენს ნათელს... სიუჟეტურ სცენებს წმინდანთა გამოსახულებები ემიჯნება. წმინდანთა რიგში მართლმადიდებელი სამუაროს ეველა მნიშვნელოვანი ფიგურაა წარმოდგენილი. განდევილობისა და სამონასტრო ცხოვრების დამამკვიდრებელი წმინდანების - წმ. ანტონ დიდის, წმ. მაკარი მეგვიპტელის, წმ. ონოფრეს, წმ. საბა განწმენდილის, წმ. სვიმონ მესვეტის გვერდით გამოსახულია ქართველი წმინდანები - წმ. ექვთიმე ათონელი, წმ. ილარიონ ქართველი და წმ. ჰეტრე იბერიელი... (ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი, თბილისი, 2012, გვ. 4)

ჩვენი ეურადღება განსაკუთრებით მიიპრო ორმა მინიატურამ, ესენია: „ხატი მიძინების“ და „უდაბნოს ანგელოზი“. ამ მინიატურებზე სხვა წმინდა მამებთან ერთად გამოსახულია ჰეტრე იბერი. წარწერა „წმიდა ჰეტრე იბერი“ გაკეთებულია ბერძნულად.

ზაქარია ქართველი (V საუკუნე)

ცხოვრება და მოღვაწეობა წმიდისა და ნეტარისა მამისა
ჩვენისა ზეტრე ქართველისა, რომელიც იყო

ძე ქართველთა მეფისა

გვაკურთხენ, მამაო!

ჩემო საყვარელო ძმებო, მსურს გაუწეოთ ცხოვრება ჩვენი წმიდა და ნეტარი მამისა ზეტრესი, რომელიც გახდა მნათობი არა მარტო ზალესტინის, არამედ მთელი ქვეყნიერების. იგი იყო მეფური, საღვთო წარმომავლობის. წმიდა წერილსა და ღვთის ცნებებით აღზრდილმა, მსგავსად ხისა კეთილისა და მშვენიერისა, გამოიღო უხვი ნაყოფი თავისი დროისა და უწინარეს ქამისა, საწადელი და სასურველი უოველი ღვთის მსახურისათვის და შესწირა იგი მაცხოვარს ჩვენსას იესოს ქრისტეს. მან არა მხოლოდ თავისი ნაყოფნი მიართვა უოვლისშემოქმედ ღმერთს, მსგავსად მართალი აბელისა, რომელიც ღმერთმა შეიწირა, რომლის სურნელება, ვითარცა კეთილი საკმეველი, ისე ადიოდა ზეცაში უფალთან, არამედ სხვა მრავალი სულიც მოაქცია ჭეშმარიტ სარწმუნოებაზე – მან მიუძღვნა უფალს მრავალი ნაყოფი ფრიად მშვენიერი და კეთილსურნელოვანი, მრავალი კრავნი უბიწო და შეურყენელი. ვისწრაფვი გაუწეოთ მისი სათნო ცხოვრების შესახებ, ვიდრე მოგიტხოვრებდეთ მის წარმომავლობასა და აღზრდაზე. თუძცა, სჯობს თავი შევიკავო წმიდანის სათნოებათა შესახებ თხრობისაგან.

ვუფიქრობ, უფრო მართებულა, ჩემო ღვთისმოყვარეო, თავდაპირველად გაუწეოთ ამ ღვთაებრივი ნერვის წარმომავლობის შეს-

ანებ, თუ სად და როდის აღმოცენდა იგი. შემდეგ კი მისი საკვირველი მოღვაწეობისა და იმ სასწაულების შესახებ, რომლებსაც იგი ალას-რულებდა. მე არ ვაპირებ სხვისგან მოსმენილის თხრობას, არამედ მსურს გაიგებოთ ის, რაც საკუთარი თავალით ვინილევ: წმიდა მამას სი-ერმიდანვე მოყვები და, როგორც ერთგული შვილი, ეოველთვის მის გვერდით ვიყავი და ეველგან ვახლდი, სადაც კი წავიდოდა იგი.

ბერძენთა მეფის, ღვთისმოსავი თეოდოს მცირის (401-450) დროს (არკადი კეისრის მე და თეოდოს დიდის შვილიშვილი) ქართლის მეფე იყო ვარაზ ბაკური (მეოთხე მეფე მირიანის შემდეგ). მეფე ვარაზ ბაკური იყო მართლმადიდებელი და დიდი ღვთისმსახური. ღვთისმოსაობა და მგ ზნებაზე სიუვარული მაცხოვრისა ჩვენისა იესო ქრისტესი მას მამა-პაპიდან მოსდგამდა. მას შემდეგ, რაც საქართველოში წმიდა სახარება იქადაგა ქრისტეს მოციქულმა წმიდა და დიდებულმა ანდრიამ (როგორც ამას წერს ნიკიტა საღვთო და ფილოსოფოსი „წმიდა მოციქულის მიმოსვლასა და ქადაგებაში“), შემდეგ კი ღვთის მიერ გამოვ საყნილმა წმიდა ნინომ, ამ მოციქულთა ქადაგებამ კეთილი ნაყოფი გამოიღო. ქართველმა ხალხმა ისწავლა ღვთისმსახურება, იწამა წმიდა სამება და ნათელილო წმიდა სამების სახელით. ქართველთა ქვეყანამ ერთხელ იწამა რა ჭეშმარიტი ღმერთი, მისთვის არ უღალატია, არც ვუღალატებთ უკუნისამდე, წმიდა სამების მადლით და ეოვლადწმიდა ღვთისმშობლის შემწეობით, რომელიც არის სასოება და მფარველი ქრისტეანეთა.

როგორც ზემოთ ავლინხეთ მეფე ვარაზ ბაკური იყო ღვთისმოსიში. მეფეს შვილი არ ეავდა. იგი მსურვალედ ევედრებოდა ღმერთს მისთვის მოწყალე თვალთ გადამოყხედა და შვილი მიეცა.

ერთხელ, როცა მეფე ვარაზ ბაკური სამეფო ქალაქ მცხეთაში ბრუნდებოდა, გზაში შემოაღამდა. მან გადაწვიტა იქვე მტკვრის ნაპირას გაეთენებინა ღამე. მეფემ ძილის წინ ილოცა და დაწვა მოსასვენებლად. როგორც კი თვალები მილულა, მეფეს ღვთის ანგელოზი გამოეცხადა. იგი იყო ბრწეინვალე და დიდებული, მოელვარე,

სწეტაკი სამოსით შემოსილი. მისი სახე მზესავით ბრწყინავდა. ანგელოზის ხილვისას მეფე შეშინდა. უფლის ანგელოზმა დაამშვიდა და ახარა, რომ უფალმა მისი ლოცვა შეისმინა. დედოფალი დაფეხმძიმდებოდა და შეეძინებოდა ვაჟი, რომელიც დიდი და სრული იქნებოდა ღვთისა და კაცთა წინაშე. იგი მრავალ ერს მოაქცევდა ღვთისაკენ. „წარმოუდგა მას ანგელოზი უფლისაი ბრწყინვალე და დიდებული, მოსილი სამოსლითა სწეტაკითა ელვარედ და ბრწყინვიდა ზირი მისი ვითარცა მზის თუალი. ხოლო მეფემან ვითარცა იხილა ანგელოზი იგი, იქმნა შეშინებულ ფრიად. ჰრქუა ანგელოზმა მან უფლისამან მას: „ნუ გეშინინ, მე ვარ ანგელოზი უფლისა და მოვივლინე შენდა უფლისა ღვთისა მიერ, რამეთუ შეისმნეს ლოცვანი შენი. და აჰა მიუდგეს ცოლი შენი და გიშვეს შენ მე, რომელი იუოს დიდ და სრულ წინაშე ღვთისა და კაცთა და მრავალნი ერნი ღვთისა მოაქცინეს“. როცა მეფემ გაიღვიძა, განარებულმა დამერთი აღიდა. გამოცხადების შემდეგ, დედოფალი ძალე დაფეხმძიმდა და შვა მე. ახალშობილი მონათლეს წმიდა სამების სახელით და უწოდეს მურვანოსი.¹ ამრიგად ნეტარი მამა ჰეტრე დაიბადა ანგელოზის ხარებით, როგორც ძველი აღთქმის წინასწარმეტყველები: სამუილი და იერემია „და სამოთგანვე წმიდა იქმნა ვითარცა დიდი წინამორბედი“ (46. კვ. 217).

¹ ჰეტრე იბერიელი (ერობაში-მურვანოსი) დაიბადა 411 წელს. დედა იყო ბაკურდუხტი. ჰეტრეს ბაბუა დედის მხრიდან იყო ბაკური დიდი. ბებიას ერქვა დუხტი. ბაკური დიდი და მისი მეუღლე დუხტი მიუხედავად მეფური წარმომავლობისა მონაზვნურ-ასკეტურ ცხოვრებას ეწეოდნენ, ისინი ღვთისმოსილობის ისეთ სიმაღლეზე ავიდნენ რომ ერთმანეთში დადებული შეთანხმების საფუძვლზე მათ ხორციელი კავშირი შეწყვიტეს და დაკმაყოფილდნენ იმ შვილებით, რომლებიც მათ უკვე ეავდათ. მეფე ბაკური, გარდა იმისა რომ ლოცულობდა და მარხვას მკაცრად ინახავდა, კვირაში სამჯერ გვიდა ქალაქის ეკლესიას. გლახანი ძალიან უყვარდა. იგი სასახლეში გაჭირვებულთათვის სხვადასხ-

ვაძეუსრუდღა თუ არა მურვანოსს ჰ წელი, მას სწავლა დაწვებინეს. მურვანოსს უფლისგან მიმადლებული ჰქონდა დიდი ნიჭი. ღვთის მადლი იყო დავანებული მასზე. იგი განსაკუთრებით გულმოდგინედ კითხულობდა წმიდა წერილს¹ და სწავლობდა დღისით და ღამით. იზრდებოდა ღვთის შიშით.

ნაირ საჭმელებს ამზადებინებდა. შემდეგ კალათებით თავად მიჰქონდა გლახაკთა თავმესაფარში და შეუძლოდ მეოფებს თავისი ხელით აჭმევდა. მეფე ბაკურს სწარსეთის მეფესთან საზავო ხელშეკრულება ჰქონდა დადებული. ერთხელ იგი სწარსთა მეფესთან ერთად სალაშქროდ გაემართა. როგორც კი მზე ამოიწვერა, სწარსთა მეფე და მისი მსლებლები ცხენებიდან ჩამოხტნენ, რათა მწისთვის თავი ეცათ. მხოლოდ მეფე ბაკური დარჩა ცხენზე ამხედრებული. „მე ქრისტეანი ვარ და თავიან ვცემ მხოლოდ ერთადერთ ჭემდარიტ ღმერთს, ეოველთა შემოქმედს და არა მის მიერ განხილ მზეს“, აღნიშნა ბაკურ დიდმა. ბაკურის მეუღლემ, დედოფალმა დუსტიმ ტანთ მამა ჩაიცვა, ძვირფასი სამკაულები გაუიდა და აღებული თანხა დარიბებს დაურიგა. მსურვალედ მლოცველ დუსტიას უფლისგან კურნების ნიჭი მიენიჭა. იგი ავადმყოფს ერთი ხელის შესებით კურნავდა. ჰეტრე იბერიის ბებია (მამის მხრიდან), ოსდუსტი, ხალხს ისეთ დიდ წმინდანად მიაჩნდა, რომ როდესაც მიწისძვრების შედეგად დანგრეული ციხესიმაგრეების აღდგენას ვერ ახერხებდნენ, მის წმიდა ნაწილებს მიიტანდნენ და ციხესიმაგრეში დანახვენებდნენ. ჰეტრეს აღმზრდელი მუშო ღამით დგებოდა და ისე გულმხურვალედ ცრემლებით ღოცულობდა, რომ მასთან მძინარე ერმას მისი ცრემლები ეცემოდა. ჰეტრეს დედა ბაკურდუსტმა მეუღლის ვარდაცვალების შემდეგ ქალაქი დატოვა და სოფელში განდევნილივით ცხოვრობდა. გაჭირვებულებს ეხმარებოდა და სოფლებში უმწევოთა თავმესაფრებს აკებდა. ბოლოს კი მონაზვნად აღიკვეცა. (12. გვ 249-254).

¹„აჰა უეჭველი საბუთი, რომ მირიანის დროიდანვე ქართულ ენაზე ისწავლებოდა და იმოძღვრებოდა ქართველი ერი“ (2. გვ. 28). „სამღვდელთაგანამ განართა ეკლესიებთან ერმათა სასწავლო სკოლები, რომელთაც მთელი ერი

იმ დროს საბერძნეთსა და სპარსეთს შორის ომი იყო განაღებულ-
ლი. ბერძნებს ემინოდათ, რომ ქართველი მეფე მიემხრობოდა სპარსე-
ლებს და გაერთიანებული ძალებით დაამარცხებდნენ. მიუხედავად
ქართველი მეფის დაპირებისა, რომ იგი არ განუდგებოდა ბერძენთა
მეფეს და არ მიემხრობოდა სპარსელებს, თეოდოსი მცირემ მძევლად
მოითხოვა ქართველი უფლისწული, რათა სიყვარული და მშვიდობა
უოფილიყო ქართველებსა და ბერძნებს შორის. ვარაზ ბაკურმა 12
წლის მურვანოსი გაავსაგნა სამეფო ქალაქ კონსტანტინეპოლში, სა-
ბერძნეთის სამეფო კარზე მურვანოსს თან ახლდა მისი გამხრდელი,
თავისი დროის უგანათლებლესი ადამიანი, ფილოსოფოსი მითრიდ-
ატე ლაზი.

მეფე თეოდოსმა დიდი ჰატოვით მიიღო ქართველი უფლისწული
და საკუთარი შვილივით აღზარდა. იმპერატორის სასახლეში მონ-
ასტრული ატმოსფერო სუფევდა. მეფე-დედოფალი და სამეფო კარი
დიდ ღვთისმსახურებაში იყვნენ. დროის უმეტეს ნაწილს მუდმივ
ლოცვასა და მარხვაში ატარებდნენ და მოწულებას უხვად განცემდ-
ნენ. მურვანოსი ხედავდა რა მათ დიდ ღვთისმოსაობას (სიყვარული
ღვთისადმი მას სამშობლოდან, თავისი მშობლებისგან გამოყვა),

ეკლესიაში კითხველ-მგალობლად გადააქციეს. თუ რა მშენივრად იყო ერ-
მათა აღზრდა სწავლების საქმე იმ დროს საქართველოში, ამის უეჭველ საბუთს
ვწოულობთ წმიდა ჰეტრე ქართველის სვინაქსარში...“ (2. გვ. 27). როგორც
ჰეტრე იბერის ბიოგრაფიიდან ჩანს წმიდა წერილი ქართულად იმ დროის-
ათვის უკვე არსებობდა. სწორედ მას კითხულობდა დღე და ღამე 9 წლის მან-
ძილზე (3 წლიდან 12 წლამდე) ჰატარა მურვანოსი საქართველოში. ამი-
ტომაც არაა შემთხვევითი, რომ მის მიერ ამენებულ მონასტერში აღმოჩნდა
ქართული წარწერები – ერთ-ერთი უძველესი დღემდე ცნობილ წარწერათა
შორის (3. გვ. 9). წ. კითხვის წიგნ-საცავში ინახება ორი ძველი სამოცი-
ქულო დაწერილი ერთი VII-VIII სს., მეორე IX-X სს. ხელით დაწერილი),
რომელთა წინასიტყვაობის წარწერათაგან, საგულისხმოა, რომ სრული
სამოციქულო სათაურითურთ უთარგმნიათ ქართულად 399წ. (20. გვ. 41).

მან კიდევ უფრო გაამძაფრა თავისი სათნოებანი. მკაცრი მარხვა, მღვიმარება, გამუდმებული ღოცვა, გლახაკათათვის მოწყაღების გაცემა, სიმშვიდე, სიუვარული, სიკეთე, მოთმინება და, როგორც წმიდა მოციქული იტყობდა, „ყოველნივე ნყოფინი სულისანი შეიტკბნა, რომელ არიან წმიდანი სათნოებანი“. ეველასე მეტად კი მოიზოვა სულისა და ხორცის სიწმიდე დიდი იოსების მსგავსად. მურვანოსი სამყო სამოსლის ქვეშ ფარულად ბაღნის სამოსელს (თხის ბეწვის- აგან მოქსოვილი უხეში ზერანგი), მამას ატარებდა. მარხულობდა კვირბში ორჯერ ან სამჯერ, ხანდახან კი მთელი კვირის განმავლობა- ში არაფერს იღებდა, მსგავსად დანიელ წინასწარმეტყველისა და მისი მეგობრებისა (სამი ერმისა). იგი თრგუნავდა ხორცის სიმხურვალეს და „ცეცხლსა მას სულისასა განამღიერებდა, რომლისა მოფენად მოვიდა ქრისტე მე ღვთისა“. ჯერ კიდევ უმწვილს ღმერთმა მიანიჭა განკურნების მადლი.

იმ დროს სწარსეთში აწამეს ქრისტეს მიმდევრები. ქრისტიანებ- მა, რომლებიც ესწრებოდნენ მათ წამებას, ქართველთა მეფე ვარაზ ბაკურს გამოუგზავნეს მოწამების წმიდა ნაწილები. ამ წმინდანთა წმიდა ნაწილები მურვანოს თან ჰქონდა და ემსახურებოდა მათ დიდი მოწიწებით. როცა უფლისწულს ძილი მოუნდებოდა, წვებოდა ზირდა- ზირ იატაკზე მოწამეთა წმიდა ნაწილების წინ და ასე იძინებდა. წმიდა მოწამენი ძილში ეცნადებოდნენ მურვანოსს მხედრების სახით, ანუგ- ეშებდნენ მას, მოუთხრობდნენ ცათა სასუფეველზე და დაუსრულებელ ნეტარებაზე.

გავიდა ერთი წელი. ჩვენი უფლის იესო ქრისტეს წმიდა მო- ბის დღესასწაულის აღნიშვნიდან თერთმეტი დღის გასვლის შემდეგ დადგა წმიდა და ბრწეინვალე და ნათლით შემოსილი ქრისტე ღვთის ნათლისღება. ნათლისღების დღესასწაულზე დიდებულები, უბრალო ხალხი და თვით მეფე-დედოფალი წირვასე დასასწრებად წავიდნენ ნე- ტარი კონსტანტინე დიდის მიერ აშენებულ წმიდა სოფიოს ტაძარში. მონა ღვთისა მურვანოსი დაწნა სასახლეში, რადგანაც რაც შეიძლება

მინიატურა „კანდელთა უხეთოთ ანთების სასწაული“

ჰეტრე დგას სამლოცველოში და მარცხენა ხელით კანდელში ასხამს წყალს. მინიატურა ძლიერ დაზიანებულია, დახატულია ბესარიონ კათოლიკოსის შუკვეთით. ქართველ წმინდანთა ცხოვრება-წამებათა კრებული, ე.წ. ბესარიონ კათოლიკოსის (1725-1737) კრებული. ხელნაწერი S-3269, 290r . გადაწერილია XVIII საუკუნეში.

O miracle! St. Petre lights icon lamps on water instead of oil (it is recounted in detail on p.145). 56

მეტი გულმოდგინებით შეესრულებინა ღოცვის კანონი და თავისი თავისთვის დასვენების უფლება არ მიეცა. მას სურდა მომსახურებოდა მოწამეთა წმიდა ნაწილებს. მურვანოსმა გაწმიდა კანდელები, რომელთა ანთებისაც აწირებდა წმიდა ნაწილების წინ. მან ერთ-ერთ მსახურს კანდელების ასანთებად ზეთის მოტანა სთხოვა. მსახური განრისხდა და უთხრა: „რბ არის ეს? ეველა ქრისტიანი აღნიშნავს ნათლისღების დღესასწაულს და მხიარულობს, ჩვენ კი მონაზვნებით ვცხოვრობთ“. მან არ მოუტანა ზეთი, უფრო მეტიც, უფლისწულის მოკვლა განიზრახა, რათა მისგან გათავისუფლებულიყო და თავის ნებაზე ეცხოვრა. ნეტარი მურვანოსი არ განრისხებულა. იგი მშვიდად წამოდგა და კანდელები ზეთის მაგივრად წელთ აავსო. შემდეგ მუხლი მოიდრიკა და, მსგავსად წმიდა ელია წინასწარმეტყველისა, აღაწერო ხელები და კანდელების ასანთებად ითხოვა მადლი ღვთისაგან და წმიდა მოწამეთაგან. ჰოი, სასწაული, რამეთუ კანდელები წყალზე უცებ აინთო და ზეთის გარეშე შვიდი დღე-ღამის განმავლობაში იწვოდა „დიდად ბრწეინვალედ“. ამ სასწაულის შესახებ აცნობეს ბერძენთა მეფეს თეოდოს მცირეს. როცა მეფე და დიდებულები მოვიდნენ და იხილეს, თუ როგორ ბრწეინვალედ ენთო ზეთის გარეშე წყალზე კანდელები, ადიდეს ღმერთი და თქვეს: „ნეტარია მონა ღვთისა მურვანოსი“. მეფე ეამბორა მის წმიდა სახეს. ამ სასწაულის შემდეგ მეფემ და სასახლის დიდებულებმა კიდევ უფრო შეივარეს ღვთისმოსავი უფლისწული. ერმა მურვანოსი მკაცრად იცავდა შემდეგ წესს. იგი ეოვედღიურად თავისი საკვების ნაწილს ღარიბებს უნაწილებდა. ერთხელ, როდესაც მურვანოსი მხურვალედ, ცრემლებით ღოცულობდა, იხილა მის წინ მღვარი უფალი იესო ქრისტე. მურვანოსმა მეისვე თაყვანი სცა უფალს, ცრემლებით ასველებდა უფლის წმიდა ფეხებს და თან ევედრებოდა: „უფალო, უფალო, ნუ მიმატოვებ“. უფალმა ნუგეში სცა და აღუთქვა: „მრავალნი კეთილნი იქმნენ შენ მიერ ქვეყანასა ზედა, რამეთუ მე შენთანა ვარ ეოველთა დღეთა ცხორებისა შენისათა“. მაგრამ ისინი, ვინც მასთან იღვნენ, ვერაფერს ხედავდნენ. თუმიცა,

გულისხმა-ჰევეს, რომ ქართველ უფლისწულს გამოცხადება¹ ჰქონდა.

ამ დღიდან მოყოლებული მურვანოსმა მტკიცედ გადაწვიტა იერუსალიმში გამგზავრება. ეს რომ გაიგო თეოდოსი მცირემ, უფლისწული თავისთან მოიხმო და შეევედრა არ წასულიყო, მაგრამ მურვანოსი არ დაემორჩილა. მაშინ მეფემ უფლისწულს მეთვალყურეები მიუჩინა, რომლებიც გააფრთხილა, რომ მისთვის მკაცრად ედევნებინათ თვალი. მათ გადაწვიტეს ნეტარი მურვანოსის მოკვლა, რადგანაც ეშინოდათ, რომ უფლისწულის გაქცევის შემთხვევაში, მეფისგან სასტიკი სასჯელი ელოდათ. მაგრამ ღმერთი იფარავდა თავის რჩეულ მურვანოსს, როგორც იფარავდა იოსებს მისი ძმებისაგან.

იყო ვინმე საჭურისი სახელად იოანე (საუბარია უფლისწულის აღმწოდელ მითრიდატე ლაზზე) კაცი წმიდა და განმორებული ყოველი ბოროტი საქმისაგან. იმისთვის, რომ უფრო მეტი თავდადებით ემსახურათ უფლისთვის, მურვანოსმა და იოანე საჭურისმა გადაწვიტეს სასახლის დატოვება. ერთხელ, როდესაც ისინი ერთად ისხდნენ და საუბრობდნენ საუკუნო ცხოვრების შესახებ, მათ გაახსენდათ მაცხოვრის სიტყვები: „რამეთუ სადაცა იყვნენ ორნი, გინა სამნი შეკრებილ სახელისა ჩემისათვის მუნ (იქ) ვარ მე შორის მათსა“ (მათე 18,20) და კიდევ „და რომელმან არა აღიღოს ჯვარი თვისი და შემოძიდეს მე, იგი არა არს ჩემდა ღირს“ (მათე 10,38).

¹ ერთხელ, როდესაც ის მათ შორის იღვა და მათ სულის ხსნაზე ესაუბრებოდა, უცებ დაინახა უფალი მონაზვნის სამოსელში. უფლისწული დავარდა, ეთაყვანა, მის ფეხებს ხელები მოხვია და ტირილითა და ცრემლებით წამოიძახა: „ჩემო უფალო და ჩემო ღმერთო!“. მას ეგონა რომ სხვებიც სედავდნენ უფალს. ამ გამოცხადების შემდეგ ბევრმა მათგანმა უარყო ეს ქვეყანა და ჩაიცვა მონაზვნის სამოსელი. როდესაც მურვანოსი ბერად აღიკვეცა, გვითხრა მათი სახელები. მათ შორის იყვნენ ღვთისმოსავი მონაზონი თეოდოტე და მისი ძმები – ჰროკლე და სოფრონი. თვალსაჩინო თანამდებობის ჰირები, ერთი – სურო და მეორე – სამეფო ქონების გამგებელი (12. გვ. 259).

მურვანოსმა და იოანემ მტკიცედ გადაწვეიტეს, როგორც კი ხელსაერელი შემთხვევა მიეცემოდათ, იმპერატორისაგან ფარულად დაეტოვებინათ სამეფო კარი და გაქცეულიყვნენ.

იმის შესახებ თუ როგორ დაეუფლა ნეტარი ჰეტრე (უფლისწულ მურვანოსს სახელი ჰეტრე ბერად აღკვეცის შემდეგ ეწოდა) ბერძნულს, გაუწეებთ შემდეგ ს. ჩვენი ეოფნის დროს კონსტანტინეპოლში მან ისე ადვილად ისწავლა ბერძნული და დაეუფლა მეცნიერების დარგებს, რომ თავისი გონიერებით მეფე და სასახლის ფილოსოფოსები განაცვიფრა. ასევე ადვილად შეისწავლა მან ასურული ენა¹, როდესაც ჩვენ წავედით იერუსალიმში. დაუბრუნდეთ ზემოთ მოხსენიებულ ამბავს. მურვანოსმა და იოანე ლაშა მტკიცედ გადაწვეიტეს კონსტანტინეპოლიდან წასვლა. ერთხელაც, ღამით იპოვეს მათთვის ხელსაერელი დრო, აიღეს ცხოველმყოფელი ჯვრის ნაწილი, იმ წმიდანების ნაწილები, რომელთაც ისინი ემსახურებოდნენ, საჭირო თანხა და დატოვეს ქალაქი კონსტანტინეპოლი. ქალაქიდან გამოსულებმა დაინახეს ნათლის სვეტი, რომელიც ბნელ ღამეში მათ გზას უნათებდა. ნათლის სვეტიდან მოესმათ ხმა: „ემიებდეთ ნათელსა, რომელი იგი მოვიდა

¹ ქართული საისტორიო წყარო ვაწვდის ცნობას ჰირველ ენაზე: „ხოლო ჰირველი ენა ასურებრი იყო“ (38. გვ. 163). ჰირველი ენა – ასურული ანუ ქალდეური იყო (43. გვ. 439). სახელოვანი ისტორიკოსი - არქეოლოგი, ქართული ენის გრამატიკის ერთ-ერთი ჰირველი შემდგენელი და ჰედაგოგი თევდორე ჟორდანიას გამოთქვამს მოსაზრებას: „უეჭველია, რომ ჰირველად საღვთო წიგნები გადათარგმნილ იქნა V საუკუნეში ასურულ ანუ ქალდეურ ენიდან. ჰირველ მთარგმნელებად მოხსენებულა ქართველნი, სტეფანე და დავითი...“ (20. გვ. 46). როგორც სტრანბონი, ისე სხვა ძველი ბერძენი ისტორიკოსები მიუთითებენ, რომ ხალდეები იგივე ხალიბები არიან. ქალდეელები ძველად ხალიბებად იწოდებოდნენ. ხალიბები კი ქართველური ტომია (29. გვ. 139). ქალდი ქართველთა უძველეს სახელს წარმოადგენს.

მამისაგან ნათლისა და რომელი ეძიებდეს მას ნათელსა სასყიდელი სრულებით მიიღოს“. წმიდანებმა დაინახეს სვეტი ნათლისა და მოესმათ რა ხმა სვეტიდან, დიდად გაიხარეს და აღიდეს წმიდა სამებას. ამასობაში მი აღწიეს ზღვის ნაწილს. ღვთის განგებით, ნავიც გამოჩნდა. ავიდნენ ნავზე და გაუდგნენ გზას. ინათა თუ არა, მეფე თეოდოსს მოახსენეს ნეტარი მურვანოსის გაქცევის შესახებ. დიდად დამწუხრდა მეფე და ბრძანა სასწრაფოდ მოეძებნათ ისინი. მათი ძიება ამაო აღმოჩნდა, რადგანაც ღმერთმა დაიცვა თავისი მონები. გადაცურეს ზღვა და როდესაც ხმელეთზე დადგეს ფეხი, წმიდანებმა აიღეს მოწამეთა წმიდა ნაწილები, წმიდა სახარება, ნაწილი ცხოველყოფელი ძელის (ჯვრის) და გზა გააგრძელეს. გზაში ღმერთმა მათ მრავალი სასწაული მოუვლინა. სიცოცხლის მომნიჭებელი ჯვრის ნაწილს მთელი მოგზაურობის განმავლობაში უხვად სდიოდა შირონი. ისინი იღებდნენ შირონს, იცხებდნენ სხეულზე და დაღლილობა სწრაფად ეხსნებოდათ. ამის შემხედვარე წმიდანები აღიდებდნენ უფალს, რომელმაც მათ ასეთი სასწაული მოუვლინა.

მიაღწიეს ერთ ქალაქს. ამ ქალაქის მთავარმა ისინი შეიპრო და საპრობილეში ჩასვა. უთხრა, რომ შეიცნო მათში გაქცეული მონები და არ გაათავისუფლებდა მათ, სანამ არ მოვიდოდა მღვდარი. იმ დამეს მოხდა ისეთი დიდი მიწისძვრა, რომ ქალაქში მრავალი სახლი დაინგრა. ქალაქის მთავარს მიღში გამოცხადება ჰქონდა. მას ეჩვენა „ვინიჲ კაცნი სამინელნი“ რომლებმაც უთხრეს, რომ თუ არ გაათავისუფლებდა ტუსაღებს, მთელი ქალაქი მიწასთან გასწორდებოდა. გათენიისას შეშინებული მთავარი სასწრაფოდ გაეშურა საპრობილისკენ, დატევებულ წმიდანებს ფეხებში ჩაუვარდა, გაათავისუფლა ისინი და ჰატეება სთხოვა. იგი ცრემლებით ევედრებოდა მათ ქალაქში დაჩვენას და აღუთქვა, რომ აუშენებდა ისეთ მონასტერს, როგორსაც მოისურვებდნენ, მაგრამ ისინი არ დათანხმდნენ და იერუსალიმისკენ მიმავალ გზას დაადგნენ.

მიუახლოვდნენ თუ არა წმიდა ქალაქ იერუსალიმს, შეჩერდნენ

და დიდხანს ღვარეს ცრემლები. შემდეგ შევიდნენ ქალაქში, მოილოცეს წმიდა ადგილები და ეკლესიები: წმიდა ალდგომისა, გოლგოთა და დიდებული ბეთლემი, ზეთისხილის წმიდა მთა და გეთსიმანია, სადაც განსასვენებელი ჰყოფა დედა ღვთისამ და საიდანაჯ უფალმა ჩვენმა იესო ქრისტემ აღამაღლა ზეცად მისი ეოვლადწმიდა დედის უწმიდესი სხეული. მსურვალე ცრემლებით მოილოცეს ცხვრის კარიბჭესთან არსებული ტაძარი – ჰრეზატოვე, სიონის წმიდა მთა – მოციქულების შეკრებისა და სხვა წმიდა ადგილები.

იერუსალიმში მოღვაწეობდნენ რომაელი დიდებული ჰინინო და მისი მეუღლე – რომაელი სენატორის ქალიშვილი მელანია. მათ იერუსალიმში ააშენეს ორი მონასტერი: დედათა და მამათა და შეუდგნენ მონაზვნურ ცხოვრებას მათ მიერ აშენებულ მონასტერში. რომაელი დიდებული ჰინინო ზურგით ეხიდებოდა ძეშას თავისი მონასტრისათვის, რათა მოწილეების მაგალითი ეჩვენებინა მონასტრის ბერებისათვის. ჰინინოს მსგავსად ნეტარი მელანიაც თავს ხელსაქმით ირჩენდა. ჰავლე მოციქულის სიტყვისამებრ: „უკეთუ ვისმე არა უნებს საქმის, ნუცადა ჭამენ“ (II თესალონიკელთა მიმართ 2,3).

მელანიამ იცნო მურვანოსი და იოანე, რომელთაც იგი ჯერ კიდევ კონსტანტინეპოლიდან იცნობდა და მათზე ზრუნვა თავად იტვირთა. ისინი ვაგზავნა ჰინინოს მიერ აშენებულ მონასტერში და ჩააბარა მონასტრის წინამძღვარს დიდმოღვაწე და კეთილშობილ აღამიანს. მონასტრის წინამძღვარმა მურვანოსი და იოანე დიდი სიხარულით მიიღო და ბრწვინვალე ალდგომის ტაძარში, იესო ქრისტეს საფლავზე მონაზვნად აღკვეცა. (იმ დროს ჰეტრე 20 წლის იყო). მურვანოსს უწოდა ჰეტრე, ხოლო მითრიდატე ლაზს იოანე და წაიყვანა მონასტერში.

ჰეტრე და იოანე დღენიდანაც ლოცულობდნენ, მარწულობდნენ და წარმატებულები იყვნენ ღვთისსათნო ეველა საქმეში – ასე განვლო ჰეტრეს ცხოვრების 25-მა წელმა. წმიდა ჰეტრემ იმდენად დათრგუნა თავისი ხორცი, რომ მისგან მხოლოდ ძვალი და ტვაივი იყო დარჩენი-

ლი. სამოსელი მისი იყო საოცრად უბრალო და ჰგავდა მათხოვრისას. უფრო დიდი ღვაწლისათვის ისინი დიდი ხნით ვადიდნენ უდაბნოში და კვლავ მონასტერში ბრუნდებოდნენ. ამის შემდეგ მათ დატოვეს მონასტერი და იმ ფულის ნაწილით, რომელიც კონსტანტინეპოლიდან წამოიღეს, ქალაქში ააშენეს სახლი სასტუმრო, სადაც „განმზადეს ფეხთა საბანელი და ტრანჰეზი და სარეცელები“. თავშესაფარს აძლევდნენ საქართველოდან ჩამოსულებს, ასევე ბერძენ მოძღვრეულებსაც. შემდეგ წავიდნენ უდაბნოში, შეკრიბეს ძმები და თავისთვის ააშენეს მონასტერი.

როცა მათი ღვაწლის შესახებ შეიტყო ჰატრიარქმა ანასტასიმ, ნეტარნი ჰეტრე და იოანე თავისთან დაიბარა, მათი დიდი წინამძღვრობის მიუხედავად, მღვდლად დაასხა ხელი და კვლავ მონასტერში გაგზავნა.

მონასტერში დაბრუნებისთანავე ჰეტრემ და იოანემ ეოვლადწმიდა ღვთისმშობლის სახელზე ტაძრის მშენებლობა დაიწვეს. ტაძრის მშენებლობის დროს ჰეტრე დაიღალა და დასასვენებლად დაწვა. მაშინ მას წინ დაუდგა ეშმაკი. ის კიცხავდა ჰეტრეს და ეუბნებოდა: „რატომ არ დარჩი სატანტო ქალაქში, რათა გესვა და გეჭამა განცხრომით? აი, ხომ ხედავ როგორ სულ ტყუილად იძრომე. მადლი ვერ მიიღე. ფეხზე დგომაც კი არ შეგიძლია“. ხოლო წმიდა ჰეტრემ არაფრად ჩააგდო იგი და შერისხა: „წარვედ ჩემგან, ეშმაკო, მე მხოლოდ ჩემი ღმერთის იმედი მაქვს. სასოწარკვეთილი შენ ხარ და შენი მსახურნი“. მაშინვე ბოროტი კვამლად იქცა და გაუჩინარდა. წმიდა ჰეტრემ კი ცრემლებით დაუწყო ღმერთს ვედრება. მაშინ გამოეცხადა უფალი ჩვენი იესო ქრისტე და უთხრა: „რა არის ჰეტრე? რატომ ხარ დაღონებული? განა არ იცი, რომ ჩემს ხელშია სიცოცხლეც და სიკვდილიც და ჩემგან არის ცხოვრება. მე შრომას არავის დაფუკარავ ავ, ზირიქით, მრავალჯე ზის მივაგებ არა მარტო შრომისათვის, არამედ გაფიქრებისთვისაც კი. რამეთუ ნეტარ არიან, ვისაც არ ვუნახივარ ხორციელად და მანაც ჩემი რწმენა აქვთ, ვიდრე ისინი, ვინც მიხილა და შემსახურებოდა მე. (იო-

ანე 20,29). ახლა კი ზეცას ახედე.“ ჰეტრემ აიხედა და ზეცაში იხილა საუცხოოდ შექცობილი ტაძარი, რომელიც ძვესავით ბრწყინავდა. მან ასევე იხილა დიდებით აღსავსე 50 კაცი, რომლებიც ტაძარში მსახურობდნენ და გალობდნენ. უფალმა ჰეტრეს უთხრა: „აი, ტაძარი, რომელიც შენ ააშენე. ნუღარ წუხარ, იმზიარულე“. თქვა რა ეს უფალმა, ზეცად ამაღლდა. წმიდა ჰეტრემ თაყვანი სცა და ადიდა უფალი ღმერთი. გაძლიერებულმა უფლის შეწვევითა და მადლით, დაასრულა წმიდა ეკლესიისა და მონასტრის მშენებლობა. თავი მოუყარა იქ მოღვაწე ეველა ბერს, დაუდგინა მათ წესი და კანონი და დანიშნა მონასტრის წინამძღვრად წმიდა და ღმერთშემოსილი მამა. ამ მონასტერს ჰქვია ქართველთა მონასტერი (ქართველთა მონასტერს მოგვიანებით VI საუკუნეში ჯვრის მონასტერი ეწოდა) (17. გვ. 13).

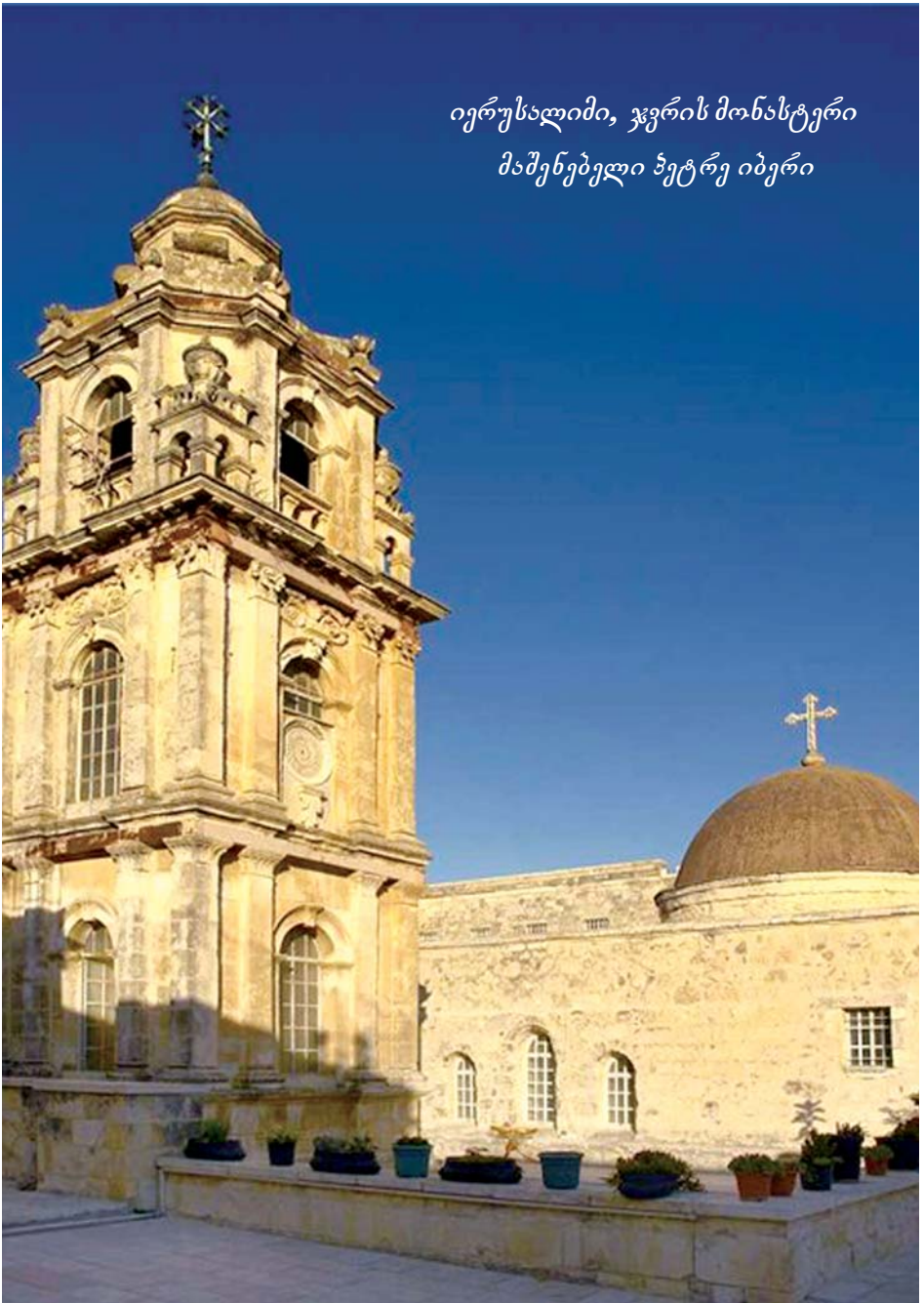
ამის შემდეგ ნეტარმა მამებმა ჰეტრემ და იოანემ დატოვეს მონასტერი და წავიდნენ უდაბნოში, სადაც მდინარე იორდანის ნაპირზე მონასტერი¹ აიშენეს. ღვთის მადლით მრავალი სასწაული აღესრულა მათ მიერ აშენებულ მონასტერში, რამეთუ ეოველ დღესასწაულზე დიდი მოწიწებით გამოაბრძანებდნენ წმინდანების წმიდა ნაწილებს, რომელიც ნეტარ ჰეტრეს სულ თან ჰქონდა. აღაუვლენდნენ წმინდანების მიმართ სავედრებულ ლოცვებს და, მას შემდეგ, რაც ემთხვეოდნენ წმიდა ნაწილებს, მათ კვლავ თავის ადგილზე დააბრძანებდნენ.

¹ მდინარე იორდანის ნაპირზე (იორდანის უდაბნოში) ბეთლემის მახლობლად აკებული ლაზთა (ბეთლემის) მონასტერი აღმოაჩინა და გამოიკვლია 1952 წელს იტალიელმა არქეოლოგმა ვირჯილიო კორბომ. ვ. კორბოს აღმოჩენილი ქართული ტაძარი თავისი არქიტექტურული მონაცემებით ეველანზე საუკეთესოდ ითვლება ამ მიდამოებში გათხრებით აღმოჩენილ სხვა ტაძართა შორის. რაც ნათელყოფს მისი ხუროთმოძღვრისა და აშენებლის დიდ ოსტატობას, მალა კულტურასა და გემოვნებას. მთავარი კი ის არის, რომ ამ ტაძრის იატაკზე აღმოჩნდა უძველესი ქართული წარწერები (18 გვ. 34).

იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ფრესკა
შობა წმიდისა იოანე ნათლისმცემლისა

იერუსალიმი, ჯვრის მონასტერი
მაშენებელი ჰეტრე იბერი

Jvari (Cross) Monastery built by St. Petre Iberi, Jerusalem.

მუდამ ახსოვდათ მოციქულის სიტყვები „მოიხსენიებდეთ და ჰატოვს მიაგებდეთ წმინდანებს“.

ჯერ კიდევ მაშინ, როცა ისინი მათ მიერ აშენებულ მონასტერში იმყოფებოდნენ იორდანის ნაპირას, იოანეს სახეზე მძიმე იარა, ურვილი (მუწუკი) გაუჩნდა, რომელიც სახეს უჭამდა და თვალის ჩინს აწთმევდა. იოანეს რწმუნებულად ხალხში გამოჩენა და სახეს ხელით იფარავდა. წმიდა ჰეტრემ წაიყვანა იგი იერუსალიმში უფლის საფლავზე. მსურველედ ილოცეს და შემწეობა სთხოვეს უფალს. ღოცვის დამთავრების შემდეგ ეველამ იხილა, თუ როგორ გამოვიდა კაცის ხელი წმიდა ღოდრიდან (წმიდა გოლგოთას სათაყვანებელი კედელი) და შეეხო თუ არა იოანეს სახეს, მაშინვე განიკურნა. ეველამ იხილა როგორ გადაეწმინდა იოანეს სახე. იარის კვალიც კი არ იყო დარჩენილი. მათ ღმერთი ადიდეს, რომელიც შეეწია წმიდა მამებს.

მოგვიანებით იოანე კვლავ ავად შეიქმნა. დაავადება სასიკვდილო იყო. ვინც კი მას ნახავდა, ამბობდა, რომ მისი გამოჯანმრთელება შეუძლებელი იყო. ნეტარს კი უხაროდა ამ სოფლის დეტოვება, რადგან სასოებდა ღმერთზე, რომ იგი მიანიჭებდა მას საუკუნო ნეტარებას. წმიდა და ნეტარი ჰეტრე ძალიან განიცდიდა იოანეს უიმედო მდგომარეობას და ეძნელებოდა მასთან განშორება. ერთ ღამეს, როცა ჰეტრე ღოცვად იღვა და ღმერთს იოანეს გამოჯანმრთელებას ევედრებოდა, მას ზეციდან ხმა მოესმა: „**ჰეტრე შენი სიყვარულისა და მსურველედ ღოცვების გამო იოანე კიდევ თორმეტ წელს იცოცხლებს**“. მოულოდნელად იოანე ფეხზე წამოდგა. მთელი სხეულიდან ქერცლი მოსცილდა და კანი ჩვილი ბავშვისას დაემსგავსა. ამის შემხედვარე ეველამ ადიდა ღმერთი, რომელიც ასრულებს იმათ ნებას, ვისაც ღვთის შიში და სიყვარული აქვს. წმიდა ჰეტრემ უთხრა ნეტარ იოანეს, რომ მას ღვთისადმი მადლობის ნიშნად უსისხლო მსხვერპლი უნდა შეეწია. ნეტარმა ჰეტრეს აუხსნა, რომ იგი წირვას ვერ ჩაატარებდა, რადგანაც ხმა წართმეული ჰქონდა. რაზეც წმიდა ჰეტრემ უპასუხა „თუკი უფლისთვის საამო იქნება შენი შესაწირავი, იგი ხმას დაგი-

იერუსალიმის ჯვრის
მონასტრის ფრესკა.
ამ ფრესკასთან
დაკავშირებით საინტერესო
ვარაუდი გამოთქვა
ს. უაუხჩიშვილმა. მისი
თქმით, თვალახვეული,
სქემოსანი მონაზონი
შეიძლება იყოს ჰეტრე
იბერის მასწავლებელი
და თანამოღვაწე, იოანე
ლაზი (26. გვ. 13-14),
რადგანაც, როგორც „ჰეტრე
იბერის ცხოვრებაშია“
მოთხრობილი იოანეს
სახესე ურვილი გაუჩნდა,
რომელმაც მას მხედველობა
წაართვა. მისი განკურნება
მონღა უფლის საფლავზე.
ფრესკას ახლავს ქართული
წარწერა: „იუვენედ წელნი
თქვენნი მორტემულ და
სანთლები აღნთებულ“
(ლუკა. 12:35).

ბრუნებს“. მაშინ ადგა ნეტარი იოანე, შევიდა საკურთხეველში და დაიწყო ჭამის წირვა და მიეცა მას უფლისაგან ხმა ჰირველზე უკეთესი და უფრო ძლიერი.

ამის შემდეგ ნეტარ იოანეს თავის სენაკში ჰქონდა გამოცხადება. იხილა უფლის საშინელი სამსჯავრო (მეორედ მოსვლა). ჩვენებს სამი დღე-ღამის განმავლობაში ვრძელდებოდა. მან იხილა საშინელი სამსჯავროსათვის გამზადებული საედრები (ტახტები). ცაზე, ღრუბლებში, გამოჩნდა ცხოველმყოფელი ჯვარი. მან იხილა უფალი – მსაჯული ეოველთა, რომელიც საუდანზე იჯდა, ხოლო მის გარშემო იყო ანგელოზთა, მთავარანგელოზთა, სერაფიმთა და ქერუბიმთა გუნდი. მან ასევე იხილა წმიდა მოციქულები, რომლებიც საედრებზე იხსდნენ. ხოლო წინასწარმეტყველები, ეოველნი წმიდანი და მართალნი, ქრისტე ღმერთის მარჯვნივ იდგნენ. ნეტარი და წმიდა ჰეტრე და თვით იოანე საკურთხეველის წინ იხსდნენ. მათ გარშემო კი – მრავალი მონაზონი, რომლებიც მათ უფალს წარუდგინეს. იოანე ხედავდა როგორ ერიდნენ ზოგიერთებს, ჩაუქრობელ ცეცხლში, ზოგი კი ღებულობდა უტკანობ გვირგვინს. იოანემ ასევე იხილა ეოველადწმიდა ღვთისმშობელი – მდგარი თავისი მის წინაშე, რომელიც ღოცულობდა მთელი სამეაროსათვის. ხილვა იმდენად შემზარავი იყო, რომ მისი გადმოცემა ადამიანის ენით შეუძლებელია, როგორც ამის შესახებ თვით ნეტარმა იოანემ გვიამბო. ამ ხილვის შემდეგ იოანე 30 დღის განმავლობაში არავის გამოლაჰარაკებია. ის ფიქრებით დედაძიწაზე კი არა, ზეცაში იყო, ხოლო სახე ანგელოზს მიუგავდა.

წმიდა ჰეტრე, მისი მოწაფეები და ნეტარი იოანე გაემკზავრნენ ეგვიპტეში. მათ მოილოცეს სკიტის უდაბნო. ჰეტრემ და იოანემ უდაბნოში აარჩიეს ადგილი, სადაც ააშენეს ტაძარი. მის გარშემო კი დააარსეს მონასტერი. წმიდა მამებმა ტაძრის საკურთხეულად ეზისკაზოხი მოიყვანეს. ტაძრის კურთხევის დროს მათ იხილეს წმიდა მარკოზ მახარებელი, რომელიც ნელსაცხებელს სცხებდა და აკურთხებდა მათ მიერ აშენებულ ტაძარს. ღმერთმა მრავალი სასწაული მოახდინა

ნეტარი ჰეტრეს ხელით, როგორც მის მიერ აშენებულ ტაძარში, ისე მთელ ალექსანდრიაში მან განკურნა მრავალი ეშმაკეული, ბზმა, კოჭ-ლი და კეთროვანი.

შემდეგ ისინი დაბრუნდნენ იერუსალიმში, სადაც მათ კვლავ ააშენეს სახლი – სასტუმრო (უცხოთა თავშესაფარი). შემდეგ ახალი ტაძრის¹ მშენებლობა დაიწყო.

მათ სიახლოვეს ვინმე მდიდარი ერისკაციც აშენებდა ტაძარს. მას სახლურის გამო დავა ჰქონდა ჰეტრეს მოწაფეებთან. ერთ დღეს, როდესაც იოანე ტაძრის მშენებლებთან იმყოფებოდა მოდავე კვლავ აუხირდა, სახეში ხელი გააბრტყა და ტაძრის მაშენებლები გაუარა. იოანემ არ უპასუხა, უსიტევოდ შევიდა ჰეტრესთან სენაკში და მომხდარის შესახებ აუწვა. წმიდა ჰეტრემ არ შერისხა მოძალადე, მშვიდად თქვა: „გასაკვირი იქნება, თუკი იგი არ მოკვდება ამ დამეს“. გამთენიისას გაიგეს, რომ მათი მოდავე გარდაცვლილიყო, მიუხედავად იმისა, რომ სრულიად ჯანმრთელი იყო. მას ღვთის რისხვამ უწია. „რამეთუ წერილ არს: ჩემი არს შურის-გებაი, და მე მივაგო, იტყვის უფალი“ (რომაელთა მიმართ 12:19). მისი დასაფლავების შემდეგ წმიდა მამებმა კვლავ გააგრძელეს ტაძრის მშენებლობა და ღვთის შეწევნით კეთილად დაასრულეს.

ნეტარი მამები თავმდაბლად ემსახურებოდნენ ეველა მომსვენელს. ღებულობდნენ და აზურებდნენ გლახაკებსაც და იერუსალიმში სხვადასხვა კუთხიდან ჩამოსულ მოძღვრეულებსაც². ერთხელ, მათ სურსათი გამოეღიათ. ჩვეულებისამებრ თავი მოიყარა

¹ ეს ის ტაძარია, რომელიც წმიდა ჰეტრემ ააშენა იერუსალიმში, სიონის ტაძრის ზემოთ (ჩრდილოეთით), ე.წ. „ღვთის კოშკის“ ახლოს. მას ახლაც იბერთა მონასტერი ჰქვია (17. გვ. 11).

² ი. რუფუსი წერს, რომ ჰეტრე და იოანე მოძღვრეულებისათვის, უპოვართა და გლახაკათვის ხშირად, განსაკუთრებით დღესასწაულებზე ათ მაგიდასაც კი

უმძრავმა გაჭირვებულმა და მოძღვრულმა. წმიდა მამები ღმერთს მინდობილნი ლოცვად დადგნენ. ლოცულობდნენ და თან ქრისტეს ევედრებოდნენ: „უფალო, უფალო შენ ამბობ ნუ სრუნავ სვალისთვის, რადგან სვალე ისრუნებს თავისთვის (მათე 6,34). მაგრამ როგორ მოვიქცეთ ახლა, როცა სურსათი გამოგვეღია შენი მონების გამო-საკვებად“. სანამ წმიდა მამები ლოცულობდნენ, ეველა ჭურჭელი გაივსო სობრლით, ფქვილით, ჰურით, მუხუდოთი, სეთითა და ღვინით. ჭურჭლები ვერ იტევდა მათ სიმრავლეს.

ამ სასწაულის მნიშვნელობა აღიდგეს უფალი და გულუხვად გასცეს მოწულებს. არქიმანდრიტმა ზენონმა ჰეტრეს და იოანეს მონასტერში დაბრუნება ურჩია, რათა იქ ძმებთან ერთად მორჩილებით და თავმდაბლობით, მარხვითა და ლოცვით ეღვაწათ. ისინი დაემორჩილნენ მამა ზენონს და მონაზვნური ცხოვრება იერუსალიმთან ახლოს მეოფე მონასტერში გააგრძელეს. ისეთი შეძრებით იღვწოდნენ, თითქოსდა ახლად აღკვეცილები იყვნენ. ეოველდღე იხვეჭდნენ სათნოებებს და სულიერების უფრო მაღალ საფეხურზე აღიოდნენ. ამ მონასტერში აღესრულა წმიდა და ნეტარი საჭურისი იოანე – წარსდგა ის უფლის წინაშე მოძღვრის სახით. იგი დიდი ზატევით დაკრძალეს მათ მიერ ამენებულ ქართველთა მონასტერში. სოლო ნეტარმა ჰეტრემ კიდევ მრავალი წელი იღვაწა მონასტერში, რომელშიც მამა ზენონმა გაგზავნა.

შლიდნენ და ეველას თვითონ ემსახურებოდნენ (49. ვკ 291). კ. ჰორნი ჰეტრე იბერს სტუმართმოყვარეობით ზატეარქ აბრამს აღარებს. ჩვენთვის საინტერესოა ის ფაქტი, რომ აბრამის მამის – თარანს – ქაღდეველთა ურიდან გამოსვლის დროისათვის ქაღდვა ქართველთა წინაშარი ტომებით იყო დასახლებული (ენისკოპოსი ანანია ჯაფარიძე, ქართველთა წინაშრების ბიბლიური ისტორია აღამიდან იესომდე, თბ., 1994, ვკ. 33). ქართლის ცხოვრების თანახმად, მცხეთოსის ვაკმა ჯავახოსმა ჯავახეთის ტერიტორიაზე დააარსა ორი ქალაქი: წუნდა და არტანისი, რომელსაც მოგვიანებით ური ეწოდა (ქართლის ცხოვრება, ტ. I, 1955, ვკ. 10).

წმ. ზეტრე, ანგელოზებისა და აბრაამის შეხვედრა. წმ. ზავლე. წმ. ლუკა.
 წმ. მათე. წმ. მარკოზი. აბრაამის სტუმართმოყვარეობა. წმ. თომას. მინიატურა
 – ქართულ-ბერძნული ათონური ხელნაწერიდან (XV ს.).

St. Petre. The Meeting of the Angels with Abraham. St. Paul. St. Luke. St.
 Matthew. St. Mark. Abraham's Hospitality. St. Thomas. A miniature from the
 Georgian-Greek illuminated manuscript (15th century).

მისი ღვაწლის შეფასება შეუძლებელია, რადგან იგი „უხესთაეს იქმნა ბუნებისა კაცთასა და დიდად განითქვა სახელი მისი იერუსალიმში, ზალესტინასა და ეგვიპტეში.“ ეველასთვის განდა სანატრელი, ვითარცა ქრისტე ღმერთის ჭეშმარიტი მონა.

იმ დროს მაიუში (ღაზაში შემავალი ქალაქი) გარდაიცვალა ეზისკაზოსი. ქალაქის მაცხოვრებლებმა ზატრიარქს თხოვნით მიმართეს: „წმიდაო მუუფე, ჩვენი ქალაქის ეზისკაზოსი გარდაიცვალა და ჩვენ ჰეტრე ქართველის განდა სხვა ეზისკაზოსი არ გვინდა“. ზატრიარქმა მისი მოძებნა ბრძანა. წავიდნენ და იხოვეს იგი უდაბნოში, რადგანაც ჩვენი წმიდა მამა უდაბნოს დიდი მოუვარული იყო, სადაც ხშირად განმარტოვდებოდა ღმერთთან სასაუბროდ. როგორც კი იხოვეს, დაიჭირეს და რომ არ გაქცეულიყო შეკრეს. ასე შეკრული წაიყვანეს. როდესაც წმიდანმა გაიგო, რომ მას ეზისკაზოსობას უზირებდნენ, ძალიან შეწუხდა და მწარედ ატირდა. ევედრებოდა გაემყვანა და მიხეხად ასახელებდა იმას, რომ ცოდვილი იყო. მაგრამ ხალხი არ უსმენდა. გზაში ერთ სოფელთან შემოაღამდათ. წმიდანს გაქცევა რომ ვერ მოეხერხებინა, შეჩერდნენ მაღალსართულიან სახლში. წმიდა ჰეტრემ უთხრა მათ, რომ გაეხსნათ ღამე, ხოლო გამთენიისას ისევ შეეკრათ. მათ ჰეტრე გახსნეს. როდესაც ეველამ დაიძინა, ჰეტრე ჩუმად ადგა და გადაწვიტა გადამხტარიყო. ის ფიქრობდა, რომ თუ გაქცევას ვერ მოახერხებდა სხეულის რომელიმე ნაწილს მაინც დაიზიანებდა, ამით იმ ზატრესა და დიდებსა მოაკლდებოდა, რომელსაც უმხადებდნენ. ვინაიდან მას ამა სოფლის დიდება სძულდა. მაშინ მას უფალი გამოეცხადა ანგელოზთა დასთან ერთად და უთხრა: „**ჰეტრე, განა არ იცი რა ვუთხარი ჩემს მოციქულ ჰეტრეს, ფეხების დაბანისას რომ მეურჩებოდა**“. ჰეტრემ ძრწოლით მიუგო: „როგორ არ ვიცი, უფალო“. მაშინ უთხრა უფალმა: „**ახლა შენც იგივეს გეუბნები. მწუემსე ჩემი ცხვრები, თუ გინდა გქონდეს წილი ჩემს სამკვიდრებულში**“ (იოანე 13,8; იოანე 26,16). უფალმა ანუგემა და გაამდიერა იგი. ამის შემდეგ უფალი სეცად ამაღლდა. ხოლო ჰეტრე თავიანთ სცემდა

და აღიღებდა მის წმიდა სახელს. გამთენიისას ხალხმა ნეტარი ჰეტრე ჰატრიარქთან წაიყვანა, რომელსაც ჰეტრემ უთხრა, რომ არ იყო ღირსი ამ ჰატივისა. ოღონდ გაეშვათ და თავის თავს უღირსს უწოდებდა და იხუმებდა თითქოს მრავალი ცოდვა ჩაედინოს მაშინ, როდესაც უბიწო იყო. მას არავინ უსმენდა. ჰატრიარქმა წაიყვანა წმიდა ჰეტრე ტაძარში და ღვთის ნებით მთავარეპისკოპოსად აკურთხა. ჰატრიარქმა იგი თავისთან დიდხანს გააჩერა, რის შემდეგაც მიხვდა, რომ ჰეტრე ღვთის დიდი მონა იყო. რამდენიმე დღის გასვლის შემდეგ ჰატრიარქმა თავისთან იხმო ქალაქ მაიუმის მთავრობის წარმომადგენლები, დამოდვრა ისინი, ხოლო ჰეტრეს შესახებ უთხრა: „კაცნო, ღვთისმოყვარეო, უფალმა ღმერთმა თქვენ მოგცათ ეს მწვემსი კეთილი. მას დაემორჩილეთ ისე, როგორც ქრისტეს, და მთელი სულით და ხორციით მისდიეთ მას. მათ დიდი სიხარულით მიიღეს წმიდა ჰეტრე და ჰმადლობდნენ უფალ ღმერთს. ჰატრიარქმა დიდი ჰატივით გააზავნა წმიდა ჰეტრე ქალაქ მაიუმში საეპისკოპოსო კათედრაზე. როდესაც წმიდა ჰეტრე ქალაქს მიუახლოვდა, მის შესახვედრად გამოვიდა მაიუმის მოსახლეობა. ეველამ დიდმა თუ ჰატარამ ანთებული სანთლებით ხელში, საკმევლის კმევითა და გალობით, დიდი ჰატივითა და კრძალვით შეიყვანა იგი ჯერ ქალაქში, შემდეგ კი ტაძარში. ღვთის ნებით, იმ დღეს მრავალი სასწაული აღევლინა წმიდა ჰეტრეს ხელით, რაც ეველას ახარებდა. ხალხი მადლობდა ღმერთს, რომელმაც მათ ასეთი მწვემსი მოუვლინა.

ჰეტრე დიდი ხნის განმავლობაში არ ატარებდა წირვას. მაშინ მას მოესმა ხმა, რომელმაც მოუწოდა: „ჰეტრე გაამრავლე შენი ტაღანტი – შესწირე მსხვერპლი, რომ არ დაისაჯო იმ მონასავით, რომელმაც თავისი უფლის ტაღანტი მიწაში ჩამარხა.“

უფლის ხმის გავონებაზე ჰეტრე შემინებული წამოდგა და დაიწყო ჟამის წირვა. ეველა იქ მყოფმა დაინახა, ჰეტრემ „რა ჟამს განაწილდა ხორცი იგი ქრისტესი (შეასრულა კვეთა) აღივსო წმიდა საკურთხეველი სისხლითა“. თვით ნეტარი ჰეტრე შემძწუნდა და მოსცილდა

წმიდა ტრანკსის. ზეციდან მოისმა ხმა, რომელმაც უთხრა ეპისკოპოსს: „მსხვერპლის შეწირვა დაასრულე, რადგანაც ეს მოხდა არა შენთვის, არამედ ჩემთვის, რათა უველამ იცოდეს, როდენ დიდებული და საშინელია ეს წმიდა შესაწირი (უფლის უხრწნელი ხორცი) – საკურნებელი, განსაწმენდელი და განმანათლებელი სულისა და ხორცისა მათთვის ვინც შიშითა და ძრწოლით მიეახლება მას, ხოლო დამსჯელი ბილწითათვის გონებითა და გულით“. იხილეს რა ეს სასწაული და მოესმათ ხმა ზეციდან, ეველას გაუხარდა და აღიღეს ღმერთი, რომელმაც მისცა მათ ასეთი მწვემსი. ამიერიდან წმიდა ჰეტრეს ეველა ღვთის ანგელოზად მიიხსენიება.

450 წელს იმპერატორი თეოდოსი მცირე გარდაიცვალა. ტანტზე მარკიანე (450-475) ავიდა. მან ქალაქ ქალკედონში 451 წელს მოიწვია მეოთხე მსოფლიო კრება¹, რომელშიც 630 ეპისკოპოსი მონაწილეობდა. კრებამ დანატკიცა ქრისტეს ორი ბუნება. რადგანაც სევერიანელები და იაკობიტები არ აღიარებდნენ ქრისტეს ორ ბუნებას და არც მის განკაცებას უოვლადწმიდა ღვთისმშობლისაგან. ნეტარმა კირილე ალექსანდრიელმა და წმიდა მამებმა შეაჩვენეს იაკობიტები და ეველა ის მწვალებლები, რომლებიც არ აღიარებდნენ ქრისტეს ორ ბუნებას და მის განკაცებას უოვლადწმიდა ღვთისმშობლისაგან. მეფე მარკიანემ ჰალესტინაში თავისი წარმომადგენელი ვაგზანა, რათა ქვეყნიდან მწვალებლები (მონოფიზიტები) განედევნა.

¹ მეოთხე მსოფლიო კრება მოწვეული იქნა მონოფიზიტთა ერესის განსახილველად. იმ ტიპარში, სადაც დიდმოწამე ეფემიას წმიდა ნაწილები იყო დაბრძანებული, წმიდა მამებმა ერთსულოვნად შეაჩვენეს ეკტიქის ერესი. ერესი მდგომარეობდა შემდეგში: მაცხოვარში მისი განკაცების შემდეგ ღვთაებრივმა ბუნებამ სრულიად შთანთქა კაცობრივი. ამიტომ განკაცებულ ღვთის ძემი თავიანს უნდა ვცემდეთ მხოლოდ ერთ – ღვთაებრივ ბუნებას. ამ სწავლებას მონოფიზიტური ეწოდება. მის მიმდევრებს კი მონოფიზიტები. კრებაზე დანატკიცეს

ქრისტეს ორი ბუნება: ღვთაებრივი და კაცობრივი. ხანგრძლივი კამათის მიუხედავად, მოწინააღმდეგე მხარეები ვერ შეთანხმდნენ. მაშინ მართლმადიდებელმა და მონოფიზიტმა მღვდელმთავრებმა დაწერეს თავიანთი საწმენოების მრწამსი და საკუთარი ბეჭდით დალუქეს. იმპერატორ მარკიანეს თანდასწრებით წმიდა ეფემიას ლუსკუმა (კუბო) გასწავს და ორივე გრაგნილი მკერდზე დაადეს. შემდეგ კუბო იმპერატორის ბეჭდით დალუქეს და ირგვლივ მცველები დააყენეს. ორივე მხარე გაძლიერებულ ღოცვასა და მარხვას მიეცა. სამი დღის შემდეგ ლუსკუმა გასწავს. მართლმადიდებელთა გრაგნილი წმიდა ეფემიას მარჯვენა ხელში ეჭირა, მონოფიზიტთა კი მის ფეხებთან ეგდო. წმიდა ეფემიამ ცოცხალივით ასწია ხელი და გრაგნილი მართლმადიდებელ ზატრიარქს მიაწოდა. ამ სასწაულის შემდეგ მრავალი გზანაზნეული დაუბრუნდა მართლმადიდებლობას (48. გვ. 35).

როგორც ცნობილია ზაქარია ქართუელის „ჰეტრეს ცხოვრების“ მაკარი-სეულ (XIII ს.) თარგმანს ჩვენამდე ჰიზვანდელი სახით არ მოუღწევია. ქალკედონის კრებაზე კირილე ალექსანდრიელი სევეროსის და იაკობის მიმდევრებს ვერ შეახვეწებდა, რადგანაც ამ დროს კირილე ალექსანდრიელი უკვე გარდაცვლილი იყო, ხოლო სევეროსი და იაკობი კრების შემდგომი დროის მონოფიზიტი მოღვაწენი იყვნენ. შეუძლებელია XIII საუკუნეში ქართული ეკლესიის მესვეურებს არ სცოდნოდათ, რომ კირილე ალექსანდრიელი ქალკედონის კრების მონაწილე ვერ იქნებოდა და რომ სევეროსი და იაკობი მუქვესე საუკუნის მოღვაწენი იყვნენ და ეს შეცდომა ვერ შეემჩნიათ. როგორც ჩანს, ჰეტრე იბერის წმიდანად შერაცხვისას ქართულ ეკლესიაში მაკარი მესხის მიერ თარგმნილი ტექსტი სრული სახით არსებობდა და მხოლოდ მომდევნო დროის ავბედითი მოვლენების შედეგად დაზიანდა (8. გვ. 159).

ჰეტრე იბერის მოღვაწეობა ზალესტინაში ეკლესიის ისტორიაში ერთ-ერთ ეველასე რთულ პერიოდს — მონოფიზიტური ერესის წარმოშობა-გაძლიერებას დაემთხვა. განსაკუთრებით მძლავრად მან ფეხი მოიკიდა ეგვიპტესა და სირია-ზალესტინაში. საქმე იქამდე მივიდა, რომ ქალკედონის კრებაზე მართლმადიდებლობის გამარჯვებით განაწეწებულმა ეგვიპტური წარმოშობის ბერმა თეოდოსიმ ზალესტინაში სახალხო ამბოხება მოაწყო. მან ადვილად შეძლო გაუნა-

თლებელი ბერების დაწმუნება, რომ თითქოს ქალკედონის კრებამ ნიკეა-კონსტანტინეპოლის რწმუნის სიმბოლოსაგან განსხვავებული სარწმუნოებრივი განსაზღვრება მიიღო. ბერები, რომელთა რიცხვმა 10 000 მიაღწია, თეოდოსის წინამძღოლობით დამნაშავეთა ბრბოდ იქცნენ, თავიანთი მონასტრები და უდაბნოს სენაკები მიატოვეს და იერუსალიმში შეიჭრნენ, სადაც არც ხანძრის გახენასა და არც მკვლევლობებს არ ვრიდებოდნენ. მათ იერუსალიმის მართლმადიდებელი ჰატრიარქი იუბენადი ჩამოაგდეს და გააძევეს, ხოლო მის მაგივრად თეოდოსი აირჩიეს. იმპერატორი მარკიანე იძულებული გახდა იუბენადის კათედრაზე დასაბრუნებლად იერუსალიმში ჯარი გაეკზავნა. არეულობა ეგვიპტეში ალექსანდრიელმა სუცესმა ტიმოთე ელურმა წამოიწყო. ბარბაროსმა მწვალებლებმა ალექსანდრიის მართლმადიდებელი მთავარეპისკოპოსი პროტერიოსი აღდგომა დღეს სანათლაში მოკლეს, მისი აკაფუელი გვამის ნაწილები მთელ ქალაქში ათრიეს, ქალაქის დამცველი გარნიზონი ვერაუფლად გაანადგურეს და მთავარეპისკოპოსად ტიმოთე გამოაცხადეს. სირიაში მღვდელმა ჰეტრე ფულონმა ანტიოქიის მართლმადიდებელი ეპისკოპოსის მარტირიოსის წინააღმდეგ მრავალრიცხოვანი ჰარტია ჩამოაყალიბა, ტანტიდან ჩამოაგდო და მისი კათედრა თვითონ დაიკავა. უხდებოდა რა მოღვაწეობა მომძლავრებული ერესის ეპიცენტრში, როგორც ჩანს, ჰეტრე იბერი ბრძოლაში აქტიურად ჩაბმას ასკეტურ ცხოვრებას ამჯობინებდა, რამაც ხელს ბუნებაც უწეობდა, „რამეთუ უდაბნოს-მოყვარე იყო წმიდაი ესე“ (8. გვ. 161-162). „...უდაბნოში ჰეტრეს გაქცევა და მისი აშკარა მცდელობა არ ჩარეულიყო საეკლესიო დაპირისპირებებში, იმასე მიუთითებს, რომ იგი იმ საერთო საფუძვლების ერთგული რჩებოდა რომელნიც ქრისტიანობაში დაპირისპირებულებას აერთიანებდნენ, მაგრამ ინტერპრეტატორებს ამის დანახვა არ სურდათ“ (6. გვ. 13).

იერუსალიმელმა მონოფიზიტმა ჰატრიარქმა თეოდოსიმ ჰეტრე იძულებით, მისი სურვილის წინააღმდეგ, ეპისკოპოსად აკურთხა. მიუხედავად იმისა, რომ ჰეტრემ თავი ერეტიკოსად გამოაცხადა, რადგანაც მონოფიზიტებისთვის ქალკედონიტები (მართლმადიდებლები) ერეტიკოსები იყვნენ. მალე იუბენადი იერუსალიმის ქალკედონიტი ჰატრიარქი (452წ.) ქალკედონის კრების შემდეგ იმპერატორ მარკიანეს ჯართან ერთად უკან დაბრუნდა და თეოდოსის

მათ შორის ბრძოლა გაიმართა, რადგანაც უკეთურთა რიცხვი ძალიან დიდი იყო და შესაბამისადაც დიდ წინამძღვრობას უწევდნენ. ბევრი მართლმადიდებელი დაიღუპა ბილწი მწვალებლების ხელით. თუმცა, საბოლოოდ უკეთურნი დამარცხდნენ.

ერთ დღეს, როდესაც წმიდა ჰეტრე ქამის წირვას ატარებდა, ცხადად იხილა ანგელოზებს დიდებით როგორ აჭყავდათ ზეცაში ღმერთთან მწვალებელთა მიერ წამებულ მართლმადიდებელთა სულები. ასევე იხილა მწვალებელთა (მონოფიზიტთა) სულები „შთამავალნი ქვესკნელად ჯოჯონეთად“. ჰეტრეს ეს ხილვა უფლისგან მიეცა იმიტომ, რომ თავისი სამწუროსთვის ესწავლებინა ჭეშმარიტი სარწმუნოება. ხოლო ურწმუნონი და მცირედ მოწმუნენი რწმენაში გაემტკიცებინა.

ღვთისმოყვარე და მართლმადიდებელმა მარკიანემ ექვს წელს იმეფა და დატოვა ეს ქვეყანა. მწვალებლებმა დრო იხელთეს, აღიზნენ, ცეცხლივით აინთნენ და დაიპყრეს ქვეყნის ზოგიერთი მხარე. ერთხელაც შეიკრიბნენ და გადაწვიტეს მოეკლათ მღვდელმთავარი წმიდა ჰეტრე ქართველი. მათ წამოიყვანეს ვინმე ერმა, რომ მსაკვრულად მოეკლათ იგი. მაგრამ როდესაც ისინი კარს მიუახლოვდნენ დააკაკუნეს და თქვეს: „წმიდაო ღვთისაო, კარები გაგვიღე და ეს ერმა განკურნე, ვინაიდან იგი ბოროტისაგან იტანჯება“. ამ დროს ზეციდან მოისმა ხმა: „**ჰეტრე არ გაუღო კარები, რადგანაც მსაკვარნი არიან**“. უსჯულოებმაც გაიგეს ეს ხმა და თავზარდაცემულები გაიქცნენ.

როცა ნეტარი მიხვდა, რომ მათ მსაკვრულად უნდოდათ მისი მოკვლა, მითხრა: „შვილო ზაქარია, ადექი და წავიდეთ უცხო მხარეში, რათა ჩვენი სიკვდილით ესენი არ წარწემდნენ“. დავტოვეთ იქაურობა

მიერ დაუენებელი ყველა მონოფიზიტი ეპისკოპოსი გადააყენა ჰეტრეს გარდა. სახელგანთქმული ჰეტრე ხელუხლებელი დარჩა. როგორც ჩანს, მისი ქალაქდონიტური მიმართულების გამო. (4. გვ. 14).

და მივედით ერთ სოფელში. იყო წმიდა კვირა დღე. წმიდა ჰეტრემ ბრძანა საკურთხეველის მომზადება. მას სურდა ქამის წირვის დაეწებებოდა. მაგრამ სახლი, რომელშიც იგი აპირებდა წირვის ჩატარებას, აღმოჩნდა საკერპო. ამდღეებულ ადგილზე იდგა კერპები. ვუთხარი: „წმიდა მამო, იქნებ არ ღირდეს აქ წირვის დაეწებება, რადგანაც კერპები დგას?“ ხოლო წმიდანმა მითხრა: „შვილო ჩემო, ჩვენ ღმერთს შევწირავთ მსხვერპლს, ეშმაკებს კი არა“. როგორც კი დაიწყო ქამის წირვა, საცეცხლეურიდან გამოვარდა ცეცხლის ალი და შემუსრა კერპები. სახლს კი არაფერი ავნო. ამ სასწაულის მხილველებმა ღმერთი ვადიდეთ.

შემდეგ მივედით ერთ ქალაქში, სადაც დავეავით რამდენიმე დღე. ქალაქში ცხოვრობდა ერთი ქრისტიანი კაცი, რომლის ასული მძიმე სენით იყო დაავადებული. მამამ გადაწვეუტა გრძნეულის მოყვანა. დედა კი მივიდა წმიდანთან, ფეხებში ჩაუვარდა და ცრემლებით შესთხოვა: „შემიწვალე, ქრისტე ღვთის მონავ, განკურნე ჩემი ასული, იხსენი ჯადოქრის ხელიდან, რადგანაც მამამისს სახლში სურს გრძნეულის მოყვანა“. წმიდანს შეეცოდა ქალი და უთხრა: „ნუ ტირი, ქრისტე განკურნავს შენს ასულს. ხოლო რაც შეეხება გრძნეულს, არამგონია გათენებამდე იცოცხლოს“. წმიდანი ავადმყოფთან წავიდა, სცხოვროვნას წმიდა ზეთი, წმიდა სამების სახელით, ხელი მოჰკიდა და წამოაყენა სრულიად ჯანმრთელი, რისთვისაც ეველამ ადიდა უფალი. აღსრულდა ნეტარი ჰეტრეს სიტყვები, გრძნეული გამთენიისას იპოვეს ძეგდარი. ჰეტრეს დიდების სახელი კი იმ არქმარეს მოედო.

იმავე ქალაქში ცხოვრობდა ერთი დიდებული, რომელმაც წმიდა ჰეტრე და მასთან მეოფნი სადილზე მიიპატიჟა. წმიდა ჰეტრეს არ სურდა წასვლა, თუმცა ხათრი ვერ გაუტუნა და ეწვია. როცა სუფრას მიუსხდნენ, თავადი ოჯახის წევრებს უხეშად მიმართავდა და ლანძღავდა, რადგანაც მას ფიცხი ხასიათი ჰქონდა. მამინ წმიდანს ხმა მოესმა ზეციდან: „ჰეტრე არ წავიკითხავს წმიდა წერილში, რომ ყოველი ცუდი სიტყვისათვის, რომელსაც იტყვიან ადამიანები, ზასუნს აგებენ მის გამო განკითხვის დღეს. რადგანაც შენი სიტყვებით გამართლები

და შენი სიტყვებით დაისჯები. ჩემი სახელი იგმობა მაგ სახლში, შენ კი მანდ ხარ?“. მაშინ წმიდა ჰეტრემ რაღაც მოიმიხეხა, სასწრაფოდ ადგა და ჩვენ დავტოვეთ მანძინძლის სახლი.

მეორე დღეს გავეშურეთ ქალაქგარეთ მეოფე მონასტრებში, რადგანაც ჰეტრეს წირვის დაყენება სურდა. წმიდანთან მივიდნენ იმ ქალაქის დიდებულნი და დაიწვეს ერისკაცთათვის დამახანიათებელი ფუჭი საუბარი და ბილწსიტყვაობა. წმიდა ჰეტრემ მათ არაფერი უთხრა და შევიდა ტაძრის საკურთხეველში ჟამის წირვის ჩასატარებლად. ამ დროს გამოეცხადა უფლის ანგელოზი, რომელიც საკურთხევიდან მის გაგდებას ცდილობდა. წმიდა ჰეტრემ ცრემლებით ჰკითხა: „რა ჩავიდინე, რა დანაშაულისთვის ვისჯები?“. უფლის ანგელოზმა მიუგო: „ჰეტრე, იმ დღეს, რომელ დღესაც აწირებ უფალს მსხვერპლი შესწირო, უსარგებლო საუბარს უურს ნუ დაუგდება. ნუ შეაგინებ და ნუ გახრწნი შენ გულისა და გონებას. ნუ მიატოვებ შენს კეთილ გულმოდგინებას, რადგან უფლის წინაშე სუფთა, წმიდა გონება (გული, აზრები) უძალესია და აღმატებულია ნებისმიერ მსხვერპლსა და შესაწირავზე. ამჯერად მიგეტყვა. ამის შემდეგ გაფრთხილდი, როცა დააწირებ ჟამის წირვის ჩატარებას“. წმიდა ჰეტრე ფეხებში ჩაუვარდა ანგელოზს, შენდობა სთხოვა და უფალი ღმერთი ადიდა.

რამდენიმე დღის შემდეგ დავტოვეთ იქაურობა. გზაში წმიდანის მრავალ სასწაულს ახდენდა. საღვთო სწავლებით მრავალი ადამიანი მოაქცია და ბევრი უძლური და სხეული განკურნა ქრისტე ღმერთის ძალით.

გავიდა ხანი. გამეფდა ლეონ დიდი. ღვთის ეკლესიებში მშვიდობა დამყარდა. ამ სანატრელმა მეფემ მისწერა წმიდა ჰეტრეს, რომ თავის ადგილს დაბრუნებოდა. წმიდა ჰეტრე დაუბრუნდა თავის საეპისკოპოსო კათედრას და თავის სამწყსოს, რომელსაც მწვემსავდა ქრისტე ღმერთის შეწევნით. შემდეგ ქალაქგარეთ ააშენა მონასტერი, მშვენიერი ეკლესიით. მოუყარა თავი ძმებს და დაუდგინა მათ წესი და კანონი საღვთო და სულიერად.

წმიდა ჰეტრე გამუდმებით მარხულობდა, რის გამოც მას კუჭი დაუავადდა. სამკურნალოდ ცხელ წყლებზე წასვლა ურჩიეს. როცა გაიგეს, რომ იგი მიემგზავრებოდა, თან გაჰყვა ქალაქის ანაღვანზრდობა. მათ შორის ბევრი კერწთაყვანისმცემელი იყო. ნეტარმა ჰეტრემ დამომღვრა ისინი და მონათლა თითქმის ორასი კერწთაყვანისმცემელი. ეველას უხაროდა და აღიდებდნენ უფალს. ამის შემდეგ ნეტარმა და წმიდა ჰეტრემ ისევ განაახლა მათთან საუბარი: „იმ დროს, როდესაც მოვედით ჰალესტინის ამ მხარეში, ვისურვეთ წასვლა იმ მთაზე, სადაც მიიცვალა მოსე წინასწარმეტყველი. მოსეს მთაზე ერთი დაუუღებელი წმიდა ბერი იყო. მან სენაკიდან გამოუსვლელად ორმოცი წელი იღვაწა. ჩვენს დანახვაზე წმიდა ბერმა მითხრა: „ქართველთა მეფის ძეგ, კეთილი იყოს შენი მობრძანება“. შენღობა ვითხოვე და ვთქვი, რომ ეს მართალი არ იყო. წმიდანმა კი მომიგო: „ნუ უარყოფ იმას, რაც ჩვენ ქრისტე ღმერთმა განგვიცხადა. შემდეგ მან წარმომიდგინა ჩემი ეოველი გზა და ისიც, რომ ხალხმრავალი ქალაქის ეპისკოპოსი გავხდებოდი. ის წმიდა ბერი ზუსტად ახლა გარდაიცვალა. როცა მე ვნათლავდი ამ ხალხს, ვიხილე ღმერთის წმიდა სული როგორ გადმოვიდა წმიდა ემბაზზე (სანათლავე) და აავსო იგი ერთ ალუწერელი ნათლვითა და ბრწინვალვებით. ასევე ვიხილე, თუ როგორ აჰყავდათ წმიდა ბერის სული ზეცაში დიდებით ღვთის წმიდა ანგელოზებს. ჩვენ უნდა წავიდეთ და ვეამბორთ მის წმიდა ნაწილვებს. თქვენ კი, შვილნო ჩემნო, შეგიძლიათ მინ დაბრუნდეთ. გუარავდეთ ღვთის ძალა. მან ღოცვა-კურთხევით გაუშვა ისინი. ჩვენ კი წავედით წმიდა ბერის სენაკში. ვეამბორეთ მის წმიდა ნაწილვებს, ვილოცეთ და წამოვედით.

გზად მიმავალნი მივადექით წმიდა ბერის სენაკს. წმიდა და ნეტარი ჰეტრეს დანახვა ბერს ძალიან გაუხარდა. ილოცეს, მოიკითხეს ერთმანეთი და საღვთო საუბარი წამოიწიეს. მას შემდეგ, რაც თქვეს ბერი რამ სულისათვის სასარგებლო, ბერმა წმიდა ჰეტრეს უამბო: „სანამ მოვიდოდი ამ ადგილას, ვნახე ერთი მღვთი, რომელშიც ვიხილე ერთი გარდაცვლილი ბერი, მისი სახე მწესავით ბრწინავდა. შიშითა

და სიხარულით ვეამბორე მის წმიდა სახეს. დავიმახსოვრე ეს ადგილი და ამის შესახებ ვაწნობე ვეველა ღვთისმოყვარეს. როდესაც უკან დაუბრუნდით, წმიდანი იქ ვეღარ ვნახეთ. ეს სასწაული ჩვენ მინიშნებად მივიჩნიეთ და იმ ადგილას ტაძარი ავაშენეთ. ღმერთს ვევედრებოდი გაეცნადებინა ჩემთვის, თუ ვინ იყო ის წმიდა ბერი. უფლისგან მეუწეა, რომ ის ბერი იყო მოსე, დიდი წინასწარმეტყველთა შორის“. როცა ბერმა თხრობა დაამთავრა, ფეხები დაგვბანა. ჩვენ მასთან სამი დღე დავუყავით. წასვლისას წმიდა მამამ დაგვლოცა და გზა გავაგრძელებთ.

იქიდან წამოსულები მივედით ერთ ადგილას, სადაც დიდხანს არ უწვიმია. დაბის მოსახლეობა მივიდა წმიდა ეპისკოპოსთან და სთხოვა ელოცა, რომ წვიმა წამოსულიყო. წმიდანი ღოცვად დადგა. ღოცვის დამთავრებისთანავე კოკისპირული წვიმა წამოვიდა. კერძთაყვანისმცემლები ამ სასწაულის ხილვის შემდეგ წმიდა ჰეტრეს ხელით მოინათლნენ და ვეველა აღიდებდა უფალს.

წამოვიდით იმ ადგილიდან და მივედით ერთ სოფელში, სადაც ერთმა უძვილო კაცმა გვიმასწინძლა. იგი შევედრა წმიდა ჰეტრეს ელოცა, რათა ღმერთს მისთვის შვილი მიეცა. სხვებიც მოვიდნენ იმავე თხოვნით. წმიდა ჰეტრემ ილოცა და მათ ჯვარი გადასახა. ვეველას შეეძინა შვილი და აღიდეს უფალი. სადაც კი მივიდოდით, სოფლებში თუ ქალაქებში, იგი ვეველგან სასწაულებს ასდენდა.

ამჯერად ერთ სოფელში მივედით, რომლის სახელი იყო ატომოკონი. იქ სულთმოფენობის დღესასწაული აღვნიშნეთ. სოფელში ცხოვრობდა დედოფლის ერთი მოხელე, სახელად ელია. დიდად სტუმართმოყვარე და გლახაკთმოწეაღე. ელია იყო ერუ. ერთხელ, როცა მასთან ვისხედით, მან ნეტარისა და წმიდა ჰეტრეს საბეჭური (სამღვდელო სამოსელი) აიღო, როგორც კი უერთან მიიღო, მაშინვე დაუბრუნდა სმენა და აღიდა უფალი.

ელიამ მთელი ზაფხული თავისთან დაგვტოვა, რადგან ადგილი იყო გრილი, ჰანარი კი სუფთა. იქ იყო ტბა. ელია გაუშვებდა თავის მსახურს ტბაზე სათევზაოდ და ისიც ეოველდღე თითქოს ღვთის განგე-

ბით ერთ თევზს იჭერდა. ამ თევზს წმიდა ეპისკოპოსს მიართმევდნენ. იქვე, მანლობლად ერთი სხეული მთავარი ცხოვრობდა. მან მოისურვა თევზი, რომელსაც ეპისკოპოსს მიართმევდნენ. ელიამ გაეზავნა მეთევზეები. იმ დღეს მათ ორი თევზი დაიჭირეს. წმიდა ჰეტრემ ერთი თევზი გაუგზავნა მთავარს, თან შეუთვალა, რომ იგი სასოებდა ქრისტე ღმერთზე, ამიტომ ამ თევზით განიკურნებოდა. მართლაც, როგორც კი მთავარმა თევზი მიირთვა, იმწამსვე განიკურნა და ღმერთი აღიდა.

ამის შემდეგ წამოვედით იქიდან და მივედით ერთ სოფელში. ამ სოფლის მოსახლეობა მარცვლეულს არ თესავდა. საზრდოს ისინი ღვინით მოიპოვებდნენ, რადგან მხოლოდ მევენახეობას მისდევდნენ. ვენახს ჭია გაუჩნდა, რის შესახებაც წმიდა ჰეტრეს აცნობეს. წმიდანმა ვენახზე საპკურებლად მათ მისცა ნაკურთხი წყალი. როგორც კი აპკურეს, ჭია გაქრა. სოფლის მოსახლეობამ აღიდა ღმერთი.

წამოვედით იმ სოფლიდან და მივედით წმიდა მამა ესაიას მონასტერში, სადაც მრავალი დღე დავუავით. „ნეტარნი და წმიდანი მამანი უთხრობდეს საქმეთა მათთა ურთიერთას მადლითა წინასწარმეტყუელებისათა“, რადგანაც ეს წმიდა მამები იყვნენ ქვეყნიერების ორი დიდი მნათობი, ორივენი დიდ სასწაულებს აღასრულებდნენ და თავიანთი სწავლებით მრავალი სული მიჰყავდათ უფალთან. მათი სენაკები ერთმანეთისაგან ოთხი მილიონით (მილიონი – ათასი ნახევარი) იყო დაშორებული. მამა ესაია ხელსაქმით ირჩენდა თავს და გამუდმებული მარხვისაგან დაუძღურებული იყო. ეოველ კვირას მამა ესაია თავისი სენაკის კარებს აღებდა და წმიდა ჰეტრეს ორ სეფისკვერს მოუკითხავდა. წმიდა ჰეტრე კი ნეტარსა და წმიდას უგზავნიდა ორ თევზს. როცა წმიდა მამები ერთმანეთს ხვდებოდნენ, სულიერად ხარობდნენ ქრისტეს მადლმოსილი სიუვარულით აღვსილნი.

ღვთისმსახურმა და წმინდანების დიდმა მოყვარულმა მეფე ლეონ დიდმა 17 წელი იმეფა და გარდაიცვალა. ნეტარი მეფის ლეონის შემდეგ ზენონი გამეფდა. მეფე ზენონიც ღვთისმოყვარე და მოწმუნე იყო. მეფეს გაეოხილი ჰქონდა წმიდა მამების – ესაიასა და ჰეტრეს

— მოღვაწეობის და იმ დიდი სასწაულების შესახებ, რომლებსაც ისინი ახდენდნენ. მეფემ მოინდომა წმიდა მამების ნახვა და მათთან თავისი საჭურისი გაეზავნა. როცა წმიდა და ნეტარმა ჰეტრემ ამის შესახებ შეიტყო, ძალიან შეწუხდა. იგი შევიდა საღვთისმამაში, ატირდა და უფალს შესთხოვა არ დაეშვა მეფესთან მისი გამგზავრება. ღმერთმა ნეტარმა ჰეტრემ დატოვა იქაურობა და უცხო ქვეყანაში გაემგზავრა. საჭურისმა მეფის წერილი ნეტარ ესაიას გადასცა. როცა ნეტარმა ესაიამ მეფის წერილი წაიკითხა, ძალიან შეწუხდა და უფალს სთხოვა მას რაიმე სწეულება შეჰფაროდა. უცებ ისე გასივდა, რომ სენაკიდან გამოვლდა ვერ შესძლო. ამის შემხედვარე საჭურისი უძღური შეიქნა რაიმე ელონა და უკან გაბრუნდა. წავიდა თუ არა საჭურისი, მამა ესაია გამოჯანმრთელდა. ნეტარი მამის ესაიას ცხოვრება და მოღვაწეობა და მის მიერ მოხდენილი სასწაულები, ღვთის ძაღლით, ჩვენ მიერ უკვე იქნა აღწერილი. ჩვენ კი დავუბრუნდეთ წმიდა ჰეტრეს შესახებ თხრობას.

ნეტარი და წმიდა ჰეტრე უცხო ქვეყანაში შეხვდა ერთ მებოსტნეს, რომელიც იყო კეთილი და გულწრფელი აღმამანი. ნეტარი ჰეტრე მასთან შეხერდა. ერთხელ, ღმერთმა მებოსტნეს ჰქონდა ჩვენება: იხილა კაცი, რომელმაც უჩვენა ადგილი, სადაც უნდა წასულიყო იმიტომ, რომ იქ წმიდა მოწამეები განისვენებდნენ. კაცის მითითებით მებოსტნეს მიწიდან უნდა ამოეღო წმიდანთა წმიდა ნაწილები და ეპისკოპოსს ჰეტრე ქართველისთვის გადაეცა. გამთენიისას მებოსტნემ ამ ჩვენების შესახებ ნეტარ ჰეტრეს აუწყა. წმიდა ჰეტრემ უთხრა: „მვილო, წადი და ამ ხილვის შესახებ აუწყე თქვენს ეპისკოპოსს და როგორც ის გიბრძანებს, ისე მოიქეცი.“ მებოსტნე წავიდა და ადგილობრივ ეპისკოპოსს მოახსენა მომხდარის შესახებ. ეპისკოპოსი მივიდა ნეტარ ჰეტრესთან. მათ შეკრიბეს ხალხი, აღავლინეს სავედრებელი ღოცვები და დიდი მოწიწებით ამოაბრძანეს წმიდა მოწამეთა ნაწილები. წმიდა ჰეტრემ უბრძანა მებოსტნეს ელოცა, რომ გაეგო წმიდა მოწამეთა სახელები. კეთილმა მებოსტნემ ღოცვა დაიწყო. ღოცვისას მან იხილა სამი კაცი. ისინი მის წინ იდგნენ, თავსე შარავანდები ედგათ და ბრწვინავდნენ.

წმიდანებმა მებოსტ ნეს შემდეგი აცნობეს: „ჩვენი სახელები ზეცაშია დაწერილი, ერში ჩვენი სახელები იყო: ლუკა, ფოკა და რომანოზი. ვუწამეთ სწარსეთის მბრძანებლის მიერ ჩვენი უფლის იესო ქრისტეს აღსარებისათვის. ჩვენი სხეულები ცეცხლში ჩაიფარებოდა და მხოლოდ ის დარჩა, რასაც ხედავთ. წმიდანების სახელზე ტაძარი ააშენეს, სადაც წმიდანთა ჰატიოსანი ნაწილები დააბრძანეს. ტაძარი აკურთხა ორმა ეპისკოპოსმა და ჩვენც ვადიდეთ ღმერთი.

სანამ ჩვენ იქ ვიყავით, ჩვენი ტაძრის მღვდელმთავარი მოვიდა და წმიდა ჰეტრეს მოახსენა, რომ მის სახელზე მეფე ზენონისაგან კიდევ ერთი წერილი მოვიდა. წერილში ეწერა: „ილოცეთ ჩემთვის, წმიდა მამებო, ჩემთან მოხვლით კი ნუღარ შეწუხდებით.“ წმიდანი განახარა მეფის გადაწვევტილებამ.

იქიდან ჩვენს ქალაქში გამოვედგე ზავრეთ. ქალაქის მაცნოვრებლები ანთებულნი სანთლებით ხელში, გალობითა და საკმეველის კმევით შემოვედგნენ წმიდა ეპისკოპოსს, მის წინაშე მუხლი მოიდრეკეს და თაყვანი სცეს. წმიდა ჰეტრემ აკურთხა და ამბორის უოფით მოიკითხა ისინი. ხალხიც, თავის მხრივ, ეამბორა მის წმიდა სახეს. ეველანი ერთად გავუშურეთ ქალაქისაკენ. შევედით წმიდა ეკლესიაში და ვილოცეთ. მთელი ქალაქი ხარობდა მწვემსთავრის დაბრუნებას. მრავალმა აღამიანმა მოიყარა თავი, რათა წმიდანის ქადაგებისთვის მოესმინა. ეველან მონატრებული იყო მის ხილვას და მისი სწავლების მოსმენას. წმიდა ჰეტრემ, ჭემმარტმა მწვემსმა, ხალხს ჯვარი გადასახა და მათი დამოდვრა დაიწყო: „ჩემო შვილებო, ძმებო და ქრისტესთვის საუვარელნო, უპირველეს უოვლისა, დაცავით წმიდა სამების წმიდა და მართალი სარწმუნოება. მოიხვეჭეთ სასოება (იმედი), სიუვარული, სიმდაბლე, სულგრძელობა, მოთმინება, სიკეთე და სიმშვიდე. იყავით გლახაკთა მოწყალე, სტუმართმოყვარე, უცნოთა შემწენარებელი და მათზე მზრუნველი. ესწრაფეთ შრომას საღვთოს და სულიერს. მიბამეთ საღვთო და წმიდა აღამიანებს. აკეთეთ კეთილი საქმეები და მოიხვეჭეთ წმიდა სათნოებანი. დაემორჩილეთ თქვენს წინამძღვრებს, ვი-

თარცა ღვთის ანგელოზებს. მათი ნათქვამი დაიმასხოვრეთ, ვითარცა ღვთის ზირისგან გამოსული. წმიდა ჰეტრემ მათ კიდევ სხვა მრავალი სულისთვის სასარგებლო რჩევა მისცა. ეუელას უხაროდა და აღიდებდა ღმერთს.

ქადაგების შემდეგ ქალაქის მთავარმა სადილზე დაგვანატიყა. მიუხედავად იმისა, რომ სუფრას, ვიღაც მოვიდა და მამა ესაიას გარდაცვალება, საიდუმლოდ გვაუწყა. ჩვენ არ ვისურვეთ წმიდა ჰეტრესთვის მაშინვე გვეთქვა. თუმცა, მას სულიწმიდისაგან ეუწყა ამის შესახებ. როცა სუფრიდან წამოვდექით, მან გვითხრა: „ჩემო შვილებო, რატომ გიკვირთ მამა ესაიას გარდაცვალება, მოციქულებიც და წინასწარმეტყველებიც გარდაიცვალენ. თვით უფალმა ჩვენმა იესო ქრისტემ შესვა ეს სასმისი.“ გვითხრა თუ არა, შევიდა თავის სენაკში, დაემსო მაცხოვრისა და წმიდა დედოფლის ღვთისმშობლის სატების წინ, ცხარე ცრემლებით ატირდა და მსურვალედ შევედრა: „ნეტარო და წმიდა, მამაო ესაია, დღეს შენ გახვედი ამ ქვეყნიდან. მალე მეც სიკვდილი შელის. ამიერიდან იუაზი ჩვენი შემწე და ქომაგი წმიდა სამების წინაშე.“ წმიდა ჰეტრე დიდხანს ევედრებოდა უფალს მსურვალე ცრემლებით. რამდენიმე დღის შემდეგ, ჩვენთან მოვიდა მამა ესაიას მოწაფე და მისი სიკვდილის შესახებ გვაუწყა. ჩვენ ვკითხეთ თუ რა დროს გარდაიცვალა იგი. მან გვიამბო შემდეგი: „როცა მამა ესაია ავად გახდა, მივედით მისი სენაკის კარებთან, ამ დროს იგი ვიღაცას ესაუბრებოდა. როცა შიგნით შევედით, სენაკში მის მეტი არავინ იყო. ჩვენ ვკითხეთ თუ ვის ელაპარაკებოდა იგი. ნეტარმა მოგვიგო: „დიდი იოანე წინამორბედი და ნათლისმცემელი მოვიდა და მითხრა, რომ ჩემი სულის წასაუვანად სამი დღის შემდეგ მოვიდოდნენ. მე ვკითხე დიდ იოანეს, თუ რით იკვებებოდა იგი უდაბნოში. მან მიპასუხა: „მწვანეთაგან და მცენარეთა და თივათაგან იყო საზრდელი ჩემი“ როცა მამა ესაიამ გვიამბო ამის შესახებ ჩვენ გავოცდით და ვადიდეთ ღმერთი. სამი დღის შემდეგ იგი გარდაიცვალა და წარსდ გა უფალთან. როცა ძმებმა შეიტყვეს მისი გარდაცვალების შესახებ, მოვიდნენ, მიიღეს კურთხ-

იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ფრესკა. წმიდა იოანე ნათლისმცემელი და მისი ძამა წინასწარმეტყველი წმიდა მღვდელმთავარი ზაქარია.

ევა მისი წმიდა ნაწილებიდან და მისი ჰატოოსანი და წმიდა სხეული დაკრძალეს. სანამ ცოცხალი იყო, მე ვკითხე: „წმიდა მამა ესაია, როგორ მოვიქცე მე თქვენს შემდეგ?“ რასაც ნეტარმა მიპასუხა: „შვილო ჩემო, წადი ეპისკოპოს წმიდა ჰეტრე ქართველთან და მასთან დარჩი, რადგანაც ჩვენ შემდეგ ეს ადგილი გაუდაბურდება.“ ასეც მოხდა.

ერთხელ, ერთი ურია მეთევზე მოვიდა. იგი წვაღმაკით იყო დაავადებული, მუცელი უსაშველოდ ჰქონდა გასიებული. ურია ნეტარსა და წმიდა ჰეტრეს ფეხებში ჩაუყარდა და სთხოვა განეკურნა იგი. წმიდანმა უთხრა: „სახლში წადი. თუ ამ ღამეს გამოჯანმრთელდები, მაშინ ხვალ მოდი და მოგნათლავ, თუ არა და ნულარ მოხვალ.“ წმიდა ჰეტრეს ლოცვით ურია იმ ღამესვე განიკურნა, გამთენიისას კი მოინათლა წმიდა ეპისკოპოს ჰეტრეს ხელით და ღმერთი აღიდა.

ნეტარსა და წმიდა მღვდელმთავარ ჰეტრეს სათნოებათა გვირგვინად ლოცვა და წიგნის კითხვა მიაჩნდა. თვითონაც დღენიადგ საღვთო წიგნების კითხვაში იყო. ნეტარი ამბობდა, როგორც ვენახი ნაყოფს არ იძლევა წყლის გარეშე, ასევე მონაზვნის გონება უნაყოფოა წიგნის კითხვისა და სულიერ სწავლათა სმენის გარეშე.

ჩემო საუვარელო ძმებო, დადგა დრო გაუწეოთ წმიდა მღვდელმთავარ ჰეტრეს აღსასრულისა და წმიდა სამების წინაშე მისი წარდგომის შესახებ. ნეტარმა თვითონაც კარგად იცოდა თავისი ამ ქვეყნიდან გასვლის დღე და საათი. ერთ დღეს მან ეველა თავისთან იხმო და დიდხანს მოძღვრავდა. გადსცა მათ საღვთო და სულისათვის სასარგებლო სწავლება. წმიდანის სწავლებამ მათზე ისე ძლიერ იმოქმედა, რომ დიდხანს ტიროდნენ. ქადაგების შემდეგ კი დაუფარავად ღიად გვითხრა: „შვილებო და ძმებო, მოახლოებულია ჩემი ამ ქვეყნიდან გასვლის დრო. მალე დაგტოვებთ და წავალ გზით, რომლითაც არასოდეს მივლია. თქვენ კი, საუვარელო, გახსოვდეთ თქვენდამი ჩემი სიუვარული და არ დამივიწყეთ.“ წმიდანის სიტყვებმა ეველა დამწუხრებ და აატირა. წმიდანმა მათ ჯვარი გადსახა, დალოცა, გამოემშვიდობა და გაუშვა. თვითონ კი შევიდა სენაკში, დაემხო მაცხოვრის

ნატის წინ მსურველზე ცრემლებით შეავედრა უფალს თავისი სამწესო და მთელი ქვეყნიერება.

ჩვენთან იყო ერთი ძმა, სახელად ათანასე. წმიდა, კეთილი, მშვიდი და მდაბალი, რომელიც იყო წმიდა მამა ზენონ სკიტელის მოწაფე. მამა ათანასემ ჰკითხა მომაკვდავ მოძღვარს, თუ როგორ უნდა მოქცეულიყო მისი გარდაცვალების შემდეგ. მამა ზენონმა უპასუხა „შვილო ჩემო ათანასე, ჩემი სიკვდილის შემდეგ წადი წმიდა ეპისკოპოს ჰეტრე ქართველთან. ის, ვინც მის მორჩილებაში იქნება, ჭეშმარიტ გზაზე ივლის“. მამა ზენონის გარდაცვალების შემდეგ, მამა ათანასე მოვიდა წმიდა ჰეტრესთან და ორი წელი დაჰყო ჩვენთან.

ერთ ღამეს მამა ათანასე მწარედ ტიროდა. როდესაც ნეტარ ჰეტრეს მისი ტირილის ხმა მოესმა, თავისი სენაკის კარი გახლო და ჰკითხა: „შვილო ათანასე, რა მოხდა, ასე მწარედ რატომ ტირი?“ მამა ათანასემ უპასუხა: „წმიდა მამა, რატომ მეკითხები იმას, რაც შენთვის წმინდანისთვის ისედაც ცნობილია.“ წმიდა ჰეტრემ კვლავ ჰკითხა სიმდაბლით: „თქვი, შვილო, რადგან არ ვიცი.“ ამაზე ათანასემ მიუგო: „წმიდაო, ეველაფერი კარგად უწვი, თუმცა ნიშნად მორჩილებისა, გეტყვი რაც ვიხილე. ამ ღამით ჩემთან, უდიდესთან, მოვიდა ჩემი მოძღვარი მამა ზენონი. მან მომიკითხა და მითხრა: „უფალი ბრძანებს, რომ რამდენიმე დღეში წმიდა ეპისკოპოსი ჰეტრე ქართველი უნდა წარსდგეს მის წინაშე, რადგან წმიდანები ევედრებოდნენ უფალს წმიდა ეპისკოპოს ჰეტრე ქართველს დაეტოვებინა თავისი სხეული და მათთან დამკვიდრებულიყო. წმიდა ჰეტრემ დიდხანს ტანჯა თავისი ხორცი უფლის სიუპარულისათვის და ახლა იგი დაუძღვრებულია. უფალმა მათ მიუგო: „მისი ეოფნა საჭიროა ამ ქვეყნად, რათა მრავალი სული დააყენოს ჭეშმარიტ გზაზე.“ წმიდანები კი კვლავ ევედრებოდნენ უფალს ჰეტრეს წამოეყანას. მაშინ ეოფლისმემომქმედმა ღმერთმა ბრძანა ათი დღის შემდეგ წმიდანები შეკრებილიყვნენ და მისულებიყვნენ ეპისკოპოს ნეტარ ჰეტრე ქართველთან და მისი სული წამოეყანა ალექსანდრიის პატრიარქ წმიდა მოწამე ჰეტრეს. მამა ათანასემ უამბო წმიდა ჰეტრეს

წმ. ილარიონ ქართველი, წმ. ზეტრე ქართველი, წმ. არჩილ მეფე და წმ. მეფე ლუარსაბი. XVIII ს-ის მინიატურა.

თავისი ხილვის შესახებ და თან მწარედ მოთქვამდა: „უნდა ვიგლო-
ვოთ ჩვენი ობლობა, წმიდაო, რამეთუ გვტოვებ.“ წმიდა ჰეტრემ მოთ-
მინებისკენ მოუწოდა და ანუგეშა იგი საღვთო სწავლებით.

იმ დღიდან მოყოლებული წმინდანს არაფერი უხშია. ათი დღის
განმავლობაში ხელაწერობილი ღოცულობდა. ერთ დღესაც, თა-
ვისთან გვიხმო, ნუგეში გვცა, განგვამტკიცა სულიერი სწავლებით და
ეკლესიის წესი და რიგი დაგვიდგინა. როცა მეათე დღე დადგა, შევიდა
ტამარში, მოუხმო თავის სამწესოს და დამოდგრა ისინი. შემდეგ ჭა-
მის წირვა ჩაატარა. ჯერ თავად, შემდეგ კი მღვდლები და მრევლი აზი-
არა. ღვთისმსახურების შესრულების შემდეგ კი შეკრებილთ მშვიდობა
უსურვა და უთხრა: ჩემო საყვარელო შვილებო, ამიერიდან ვეღარ
მიხილავთ“. ეველა ატირდა. მღვდლები და დიაკვანნი ეამბორნენ მის
წმიდა სახესა და ხელებს. ხალხიც ეამბორა მის წმიდა ფეხებს და სამო-
სელს, თან მწარედ მოთქვამდა. წმინდანმა კი უთხრა: „რას აკეთებთ, რა-
ტომ მიშოთებთ სულს? ჩემო შვილებო, წადით სახლებში, დაისვენეთ
და, როცა საჭირო იქნება კვლავ მოვიხმობთ“. ძლივს დანარწმუნა ისი-
ნი სახლებში წასულიყვნენ. ჩვენ კი გვითხრა: „ჩემო შვილებო, თქვენც
დაისვენეთ. ნუღარ შემაწუხებთ“ და სატრანჰესოდ გაგვიძვა. თვითონ
კი ერთ-ერთ ძმასთან ერთად თავის სენაკში შევიდა და უფლის მიმართ
ილოცა. როცა სუფრიდან ავდექით, წმინდანმა თავისთან გვიხმო.
გზაში საოცარი სურნელი ვიგრძენით. სენაკში შევედით და წმინდანს
თავყანი ვეცით. ნეტარმა და წმიდამ ჯვარი გადაგვსახა და გვაკურთხა.
შემდეგ სახეზე ზირჯვარი გადაისახა და მართალთა ძილით დაიძინა.
ანგელოსთა დასმა და მრავალმა წმინდანმა, რომელთაც წინ უძღოდა
წმიდა მღვდელთმთავარი ჰეტრე ალექსანდრიელი,¹ მისი წმიდა სული
დიდი მოწიწებითა და გალობით ზეცაში აიყვანა. ასე დიდებითა და
ნატივით წარუდგინეს წმინდანი უფალს. უფალმა მას უთხრა: „კეთილო

¹ მღვდელმოწამე ჰეტრე – ალექსანდრიელი მთავარეპისკოპოსი დაიბადა

მონაო, სახიერო და სარწმუნოო! მცირეთსა ზედა სარწმუნო იქმენ, მრავალსა ზედა დაგადგინო შენ. შევედ (მედი) სიხარულსა უფლისა შენისასა (მათე 25:23). დიდი შრომითა და ღვაწლით გალყელი მისი წმიდა ნაწილები ტამარში დაასვენეს.

სწორად გავრცელდა ხმა წმიდანის გარდაცვალების შესახებ. მრავალმა ადამიანმა მოიყარა თავი ქალაქიდან და ახლომდებარე სოფლებიდან. დიდებულები და თანამდებობის ჰირები, წარჩინებულნი და გლახანი, ახალგაზრდები და ხანშიშესულები მოდიოდნენ მასთან გამოსამყიდობლად, ცრემლებს ღვრიდნენ და ეამბორებოდნენ მის წმიდა ნაწილებს. ეოველი მხრიდან მოჰყავდათ უძღურნი, მძიმე სენით შეჰერობილნი, ბრმები, კოჭლები და ემძაკეულნი. როგორც კი შეეხებოდნენ ნეტარი ჰეტრეს წმიდა ნაწილებს და მის

და აღიხარდა ალექსანდრიაში. 300 წელს იგი განდა ალექსანდრიის მთავარ-ეპისკოპოსი. იმპერატორ დიოკლეტიანეს და მაქსიმიანეს მიერ ქრისტიანთა დევნისას, ნეტარი ჰეტრე ქალაქიდან განდევნეს. მღვდელმთავარი ფარულად ნახულობდა საჰერობილეში გამოძვედულ ქრისტიანებს, ემარებოდა ქვრივებსა და ობლებს, ქადაგებდა ღვთის სიტყვას და ღვთისმსახურებას ადასრულებდა. დევნისა და შვიწროების მიუხედავად ალექსანდრიის ეკლესია ჰეტრე ალექსანდრიელის ბრძნული ხელმძღვანელობით მტკიცდებოდა და იზრდებოდა. ბოლოს იმპერატორ მაქსიმიანე გალყრიუსის (305-311) ბრძანებით მღვდელმთავარი შეიპყრეს. წმიდა ჰეტრემ ხელისუფლებას წერილობით შესთავაზა, ციხის უკანა კედელი გაერღვიათ და ხალხისაგან ფარულად გაეყვანათ იგი სიკვდილით დასასჯელად, რათა ხალხის აჯახება და სისწლისღვრა აეცილებინათ თავიდან. წმიდა ჰეტრეს სწორედ იმ ადგილას მოკვეთეს თავი, სადაც ადრე წმიდა მოციქული მარკოზი დასაჯეს სიკვდილით. ეს მოხდა 311 წელს. მორწმუნეებმა წმიდა ჰეტრეს ცხედარი ეკლესიაში დააბრძანეს და წესის აგების დროს შემადლებულ ადგილას დაასვენეს. სიცოცხლეში ჰეტრე მხოლოდ კვარცხლბეკთან ჯდებოდა, რადგან, როგორც თვითონ ამბობდა, ამ ადგილზე განს შემოვლებულ ღვთაებრივ ნათელს ხედავდა და მასზე ასვლას ვერ ბედავდა.

მართმადიდებლობის დიდი მოსაზრე – ჰეტრე ალექსანდრიელი ცნობილია, როგორც დიდი ღვთისმეტყველი და საეკლესიო მწერალი (ხს. 25 ნოემბერი) (48. წ. 2. გვ. 456).

შესამოსელს, მაშინვე იკურნებოდნენ და უფალს ადიდებდნენ. დიდი იყო ცრემლით განწავებული, მწუხარებაცა და სინარულიც.

სინარული გამწვეული იყო იმ დიდი სასწაულებითა და კურნებებით, რომელთაც ჰეტრეს წმიდა ნაწილები ახდენდა. მწუხარება და გლოვა კი იმის გამო, რომ ასეთ მნათობს დასცილდნენ ხორციელად. სამი დღე-ღამის განმავლობაში ემშვიდობებოდნენ თავის სულიერ მოძღვარს.

იმდენად დიდი იყო გამოხამშვიდობებლად მოსული ხალხის სიმრავლე, რომ სამი დღის შემდეგ ძლივს მოვანერხეთ მისი დაკრძალვა. დაუკრძალეთ მის მიერ აგებულ ტაძარში, ისეთი დიდი ჰატივით, როგორც წმიდანს შეეფერებოდა. ერთო უამრავი სანთელი, მრავალი კელაპტარი, იკმეოდა საკმეველი და ისმოდა გალობა. ხოლო მისი წმიდა სხეულიდან ისეთი ენით აუწერელი სურნელი იფრქვეოდა, რომ იგი ამა სოფლის ნებისმიერ სურნელს აღემატებოდა, როგორც მზის სინათლე აღემატება ვარსკვლავთა ნათელს.¹ წმიდა და ღმერთშემოსილი მამა ჩვენი ჰეტრე ქართველი, ეზისკოპოსი ჰალესტინის ქალაქ მაიუმის. აღესრულა ორ დეკემბერს, ჰარასკეე დღეს, სამოცდახუთი წლის ასაკში, ბერ მენტა მეფის, ზენონის (441-491) დროს.

მე, გლახაკი ზაქარია, მისი მოწაფე, წმიდანს საქართველოდან გამოვეყვი და მასთან ვიყავი მის გარდაცვალებამდე. ამიტომაც

¹ იოანე რუფუსი შემდეგნაირად აღწერს წმიდა ჰეტრე იბერიელის გარდაცვალებასთან დაკავშირებულ მოვლენებს: ...“იყო იმ სოფლის მოსახლეობის დიდი ტირილი და ღაღადისი. ისინი ივანებდნენ ბევრ სასწაულს, ნიშნებს და კურნებას, რომელთაც ღმერთი მისი მეოხებით ახდენდა, განსაკუთრებით დიდ მხარდაჭერასა და მოწაფეებს, რომელთაც მათ ცხოვრებული ანიჭებდა... როცა გა-

თენდა, წმიდანის სხეული სუდარაში გახვიეს და საკურთხევლის წინ დასვეენეს და რადგანაც ზოგიერთი ძმათაგანი ჯერ კიდევ არ ატარებდა წმიდა სამოსელს, მათი ტანისამოსი წმიდა სხეულის ხელზე შეხებით აკურთხეს და ასე სინარულით შემოსეს ისინი... მეძვეიდრეები ცდილობდნენ ცხედარი წაესვენებინათ და დაეძარხათ მის უწინდელ მონასტერში, რომელიც მაიუმის მესობლად მდებარეობდა. მათ ემინოდათ, როცა ამ ქალაქის მაცხოვრებლები წმიდანის გარდაცვალების ამბავს გაიკებდნენ, მისდამი დიდი სიუვარულის გამო, სწრაფად მოვიდოდნენ, მის წმიდა სხეულს მოიტაცებდნენ და ამ ქალაქის ერთ-ერთ ტაძარში დაკრძალავდნენ. რამეთუ მას ანგელოზად და წინასწარმეტყველად რაცხდნენ. ამიტომ მისი კუბო სწრაფად მხრებზე შეიდგეს და გზას გაუღვნენ... ჩვენთან იმყოფებოდა მამა მაქსოხი. სანამ საჭმელად დავსხდებოდით, მან უცებ წამოიძახა: „მიხსინეთ, თუ რა უნდა გაიმბოთ... ერთხელ, როცა ნეტარი ჰეტრე ერთ-ერთ უკანასკნელ წმიდა საიდუმლოს ასრულებდა, მე დავინახე რაღაც მეწამულის მსგავსი ღრუბელი და ამ ღრუბლიდან საკურთხევლის თავზე მიშვერილი ხელისუკული. მიშით შეჰრობილი ვიდექი და ვკანკალებდი, მაგრამ წმიდანი არაფერს ამბობდა, რადგანაც მან ამის მიზეზი იცოდა. მომდევნო დღეს, უკანასკნელი წმიდა მსხვერპლმწიროვის დროს, ამჯერად დავინახე ხელის მტევანი იდაუვამდე, ღრუბლებიდან საკურთხევლის თავზე გამოშვერილი... წმიდანმა მითხრა, რომ მის სიცოცხლეში ამის შესახებ არაფერი მეთქვა. ახლა კი დრო დადგა იცოდეთ, თუ ჩვენ როგორ წმიდანთან ერთად გველიწხა ცხოვრება და როგორ მამას, მწეემსს, ეპისკოპოსს, ღვთისმსახურსა და ჩვენი სულისათვის ქომაგს დავმორდით სხეულებრივად“. იმ ხელის ჩვენება ნიშნავდა ზეციდან უფლის მოწოდებას. დმერთმა ხელი გამოგვიშვირა და იგი თავისთან იხმო, როგორც წერილ: „მარჯუენამ უფლისამან ამამაღლა მე, მარჯუენამ უფლისამან ქმნა ძალი. არა მოკუედ, არამედ ვცხონდე და განვთქუნე მე საქმენი უფლისანი“ (ფს. 117,16)... კამთენიისას მაიუმისა და დაზის მოსახლეობამ შეიტყო ცხონებულის გარდაცვალების შესახებ და გაიქცნენ მისი წმიდა გვამის მოსატაცებლად. მაგრამ როცა ჰეტრე მათ დაკრძალული დახვდათ, ჰირქვე დაემხვნენ და თავიანი სცეს მის წმიდა ღუსკუმს. მოთქვამდნენ და გულისთადი ვედრებით ძირს ემსობდნენ, როგორც სუვარელი შვილები, რომლთაც ასეთი მამა წართვეს და არა მარტო მამა, არამედ აღმზრდელიც, მწეემსიც და ეპისკოპოსიც...“ (50. გვ.196-201).

აღვწერე მისი ცხოვრება და სასწაულები, ჩემი თვალთ ნანახი და ჩემი უერთი მოსმენილი. თვითონ ნეტარი და წმიდა, როგორც კეთილი მამა, თავის შვილებს ისევე ჩვენს სასარგებლოდ აწაფებს გვიძალავდა. იგი გვიამბობდა თავისი სიღვებებისა და უფლის გამოცხადებათა შესახებ. მის მიერ მოხდენილი სასწაულების თვითმხილველნი კი ჩვენ თვითონ ვიყავით.

ქრისტემ უწეის, რომ აღვწერე მისი მრავალი სასწაულიდან მცირედი. თითქოს უკიდევანო ზღვიდან შევავროვე მცირეოდენი წვეთები. ასე მოვიქეცი იმიტომ, რომ სასწაულთა სიმრავლის გამო შურიანი მტრის ჩაგონებით ისინი დაუჯერებლად არ მოგ ჩვენებოდათ.

ღმერთმა მაშოროს ტუეილი და უწმუნოება საღვთო წერილისა და წმინდანთა ცხოვრებისა, როგორც თავში მოგახსენეთ.

ჩვენ კი, ძმებო, მიუბამოთ ჩვენი წმიდა მამების ცხოვრებას და ვთხოვთ მათ შემწეობა წმიდა სამების წინაშე. განსაკუთრებით კი ნეტარსა და წმიდა მღვდელმთავარ ჰეტრეს— მშვენებასა და სიამაყეს ქართველთა და ქომაგს მთელი ქვეყნიერებისა, რადგანაც წმიდა მამის ჰეტრეს მიერ განსწავლულნი, მისივე მეოხებით, მასთან ერთად ღირსი გაუხდეთ წათა სასუფეველისა ქრისტეს იესოს მიერ უფლისა ჩვენისა, რომელსაც შეენის დიდება, ჰატვი და თაყვანისცემა თანა დაუსაბამოდ მამით და უოვლად ძლიერით და ცხოვლისმოყოფელით სულით წმიდითურთ აწ და მარადის და საუკუნეთა მათ დაუსრულებელთა უკუნითი უკუნისამდე ამინ.

დიდება ღმერთსა!

წმიდა
პეტრე
იბერი,
იერუსალიმის
ჯვრის
მონასტრის
ფრესკა

St. Petre Iberi
(a fresco),
Jvari (Cross)
Monastery,
Jeusalem.

ს ა გ ა ლ ო ბ ლ ე ბ ი ¹

თუესა დეკენბერსა ბ [2]. წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა
წეტრე ქართველისა, მიაძოს ეზისკოზოზისა²

მწუხრი, უფალო ღაღაღუასა. ბ. გუერდი

„ეოველი სასოება“...

1. მოიწია ხსენებაი შენი, ბრძენო მამაო, და მოგვიწოდს გალობად საკვირველებათა შენთა, რომელთა-იგი იქმოდან უფალი შენ მიერ, წმიდაო, და განგწმიდა დედის მუცლითგან და გამოგირჩია სიხ-ჩოითგან, ღირსო, ჭურად რჩეულად და ორღანოდ დამტევნელად მადლთა მათ თვისთა, და დაემკვიდრა იგი ეოვლითურთ შენ შორის და განიფინა ეოველსა სოფელსა ხსენებაი შენი და შემოჰკრბეს ერთა დიდებად და ქებად შენდა.
2. ზირველად მუცლად-ღებისა შენისა, ნეტარო, უწვებულ იქმნეს შენთვის ჩუენებისა მიერ მშობელნი შენნი, ვითარმედ ეოფად ხარ კაცად საკვირველად, და დამტევნელად მადლთა საღმრთოთა. ხოლო შენ არავე უგულებელს ჰეავ მცნებანი იგი სამეუფონი, არამედ სიერმითგანვე იწვე აღსვლად ხარისხთა სათნოებისათა და

¹ ივანე ლოლაშვილი, ზეოზაგიტული კრებული, 1983, გვ. 173-192.

² იბეჭდება S 3269 (ფ. 290r – 292v), A 111 (ფ. 134 -135v), A 151 (ფ. 72v – 73v) და H 1672 (ფ. 456r – 459v) ხელნაწერების მიხედვით. ტექსტი ზირველად გამოაქვეყნა გელათური № 33 ხელნაწერიდან კ. კეკელიძემ (ეტიუდები, VI, 1960, გვ. 244 – 247). მუსლებად დაეოფა ჩვენ გვეკუთნის. ორ ხელნაწერში (A111 და A 151) შიგადაშიგ ჩართულია ამბაკომ წინასწარმეტველისადმი მიძღვნილი საგალობლები.

ძალითი-ძალად მიეხსნე ღმერთსა და მოიღე ძადლი ზეცით სას-
წაულთა და ნიშთა დიდთა.

3. მონაო სარწმუნოო, კაცო ღმრთისაო, ბრძენო, ვაჭარო გონიერო,
რომელმანცა განსცვალე სიმდიდრე ესე – ქუეყანაი სუფევისა და
მეუფობისაი მის წარმავალსა ზენა სუფევად და განშორებითა და
სიულტოლითა უცხოთა თანა უარ-ჰყავ თავი თვისი, სორცნი გან-
ლიენ მოღუაწებითა აწ უხორცოთა თანა მდგომარე ხარ შენ წინაშე
ღმრთისა. წმიდაო მღუდელთ-მთავარო ჰეტრე, მეოხ გუეყავ ჩვენ
წინაშე ღმრთისა!

სხუაი. დ. გუერდი

„ჰოი, სასწაული“...

4. ჰოი სასწაული საკვირველთა, რამეთუ ვინ იხილა წყალი მს-
გავსად ზეთისა აღნთებული მრავალ-დღე კანდელთა შინა და მით
მღვიძარედ განმთეველი მრავალთა ღამეთა და ღოცვით მვედრებე-
ლი უფლისაი, რათა წარუმატოს სლვასა მას მისა მიძართ, რომ-
ლითაცა მოიღო გუელსავსებაი სურვილისა თვისისა.

დიდებაი. ხმაი ბ

„მდინარე“...

5. მოიწია დღესასწაული სინარულისა და მოუწოდს ერთა შესხმად
და ქებად ღმრთივ-ბრწეინვალებათა მათ ცხორებასა და სასწაულ-
თა, რომელნი აღასრულნა ღმერთმან მის მიერ. მოვედით, ერნო,
მეფენო და მთავარნო, მღდელთმთავართა თანა და, მამათა კრებ-
ულნო, მდიდარნო და გლახაკნო და ეოველნო ჰასაკნო, რომელთა
ზედა უხუებით მიუყნილ არს მადლნი საკვირველებათანი! ზოგად

აქედით, ეოველნო მეფენო, შარავანდედსა თქუენსა და, მთავარ-
ნო, დიდებასა თქუენსა, სამღვდელონო კრებულნო, მღვდელ-
ობისა წესსა და მონაზონთა მწუბონო, მოღუაწებისა ძეგლსა და
გლანაკთა სიმდიდრესა, ბრმათა ნათელსა მდიდრად მიმნიჭებელსა
და ცოდვილთა მომაქცეველსა, უძლურთა მკურნალსა, და ჩუენ, ქა-
რთველთა, სიქადულსა, დიდსა მოღუაწესა ჰეტრეს, რჩეულსა მას
ღმრთისასა, რათა მოსცეს სოფელსა მშვიდობაი და სულთა ჩუენთა
– დიდი წყალობაი¹

აწღა ღმრთისმშობლისაი. ხმაი ა

„ნათელი ნათლისა...“

6. ნათელმან ნათლისამან – ღმრთისა სიტუამან ნათლის სუეტით
ნათლად გეზრანსა, ბრძენო, ნათელსა მაგას მნათობსა და ბრწეინვა-
ლებასა ქართველთა ერისასა და ღირს გეო შენ ჰირისჰირ ხილვასა
თვისსა, ვითარცა მოსე, და გასწავა შენ სჯული და მცნებაი თვისი,
რათა ჰნათობდე ბნელისა მეოფთა, ჰეტრე მამათმთავარო

„მღვლთა შენთა შეიმოსონ
სიმართლე და წმიდანი შენი სახარ...“

7. იქმენ ორღანო, ბრძენო, ღმრთივ-მეწუნარებულ მადლთა მათ სუ-
ლისა [წმიდისათა] ღმრთივ-ბრწეინვალეთა, და სარკე უბიწო შეუმ-
წიკულებულ და სავანე წმიდა, დამტყვენელ მამისა მითურთ, რამ-
ლისა სარწმუნოებაი მიჰფინე კიდეთა სოფლისათა და უფროისად
ქალაქსა შენსა მიაძოსა და ჩუენ ქართველთა გუფარევდ, მამაო,

¹ S 3269 ხელნაწერში ამას მოსდევს ესაია წინასწარმეტყველის საკითხა-
ვი, იგავთა საკითხავი და ნაწვეუტი სოლომონის სიბრძნიდან (ფ. 290 – 291r).

ზეცით ვარდამო.

„მტერთა მისთა შევძოსო
ხირცხვილი, ხოლო მის ზედა აღვიყვან...“

8. რაბამ დიდ არს ხსენებაი შენი, წმიდო მღვდელთ-მთავარო, ნეტარო და ბრწეინვალო ჰეტრე, მნათობო სოფლისაო და სიქადულო ქართველთა ერისა მორწმუნისაო! მოგ უხედენ მოწვალებით, რომელნი ხსენებასა შენსა ვაქებთ, და გვიხსენ ხილულთა და უხილავთა მტერთაგან. მეფესა ჩუენსა ძლევაი მოჰმადლე წინააღდგომთა ზედა!

დიდებაი **გ. გუგრდი**

„მჯდომარე“...

9. ვითარითაჲ შესხმითა ვაქებდეთ დირსად, ანუ რომელითა ვალობითა უვალობდეთ ჩუენ მღვდელთ-მომღუარსა ჰეტრეს, მნათობსა სოფლისასა, და სიქადულსა ქართველთა ერისასა და უმეტეს ქალაქისა მოამისა, და მრგულივ ზაღესტინესა, და აღექსანდრიასა, და ეგვიპტეს, სკიტეს და თებაიდასა, რომელსა შინა იღუაწა ღუაწლი სათნოი ღმრთისაი და მოჰჴინა მდიდრად სასწაულნი და კურნებანი და აწ მეოხ არს ჩვენთვის უფლისა მიძარტ.

აწდა. ღმრთისმშობლისაი

ოხითაი ხმაი დ: „ქუეანისა მეფისა მეობა და“...

10. ქუეანისა მეფობისა მეობაი უარ-ჰეავ სრულიად სოფლისა დატევებითა. ამისთვისცა საკუთარ შვილ ღმრთისა იწოდე, ჰეტრე, მოღუაწებისა კლდეო მტკიცეო და განუკუეეთელო ზღუდეო მორწმუნეთა ქართველთაო, ევედრე ღმერთსა შეწვალებად სულთა ჩუენთათვის.

დღესასწაული სინარეულისა აღმოუბრწეინდა ეოველთა – სსენე-
ბანი შენი, სამკ ზის სანატრელო მამაო ჰეტრე, და შემოჰკრებს ერთა
გალობად საკვირველებათა შენთა გალობად საკვირველებათა
შენთა მღვდელთ-მთავართა თანა. მეფენი და მთავარნი, მდიდარნი
და გლახანნი და ეოველნი ჰასანნი მორწმუნეთა ერთობით ადიდე-
ბენ განმადლიერებელსა შენსა უფალსა, რომლისა მიერ გაქუს შენ
კადნიერებად. ევედრე მას შეწუალებად სუელთა ჩუენთათვის.

სსუაი. გ. გუერდი

11. განიშორენ საცთურნი სოფლისანი, ღმერთ-შემოხილო მამაო და
იხუმიე შენ უცხოებით სიულტოლანი, და შეუდეგ ქრიტესა და მიხ-
უედ უდაბნოთა ზალესტინისათა მარადის განკაფული მარწვითა,
მღვიძარებითა და შრომითა. მიმოიქცეოდნი საეოფელთა იორდან-
ისათა და უსხეულოითა ცხორებითა განაკვირვენ მხილველნი შენ-
ნი და უმეტესად სასწაულთა საკვირველთა მოჰყენდი ჭირვეულთა
სედა. ამისთვისცა, წმიდაო მღვდელთ-მოძღუარო ჰეტრე, ზატის
ვსცემთ დღეს დამინებასა შენსა. მეოხ გუევაჲ უფლისა მიმართ
შეწუალებად სუელთა ჩუენთათვის.

სსუაი. გ.

12. ძირთავან სამეფოთა აღმოსცენდი შენ, წმიდაო და გამოიხუენ
ევაილნი მრავალ-ფერნი სათნოებათანი და მადლი საკვირველება-
თა შენთა განისმა ეოველსა სოფელსა შენსა. ამისთვისცა მადლმან
ღმრთისამან გცნო შენ მიჰრონითა მღვდელთ-მოძღუარებისათა და,
ვითარცა მწვემსმან კეთილმან, დასდეგ სული შენი ცხოვართათვის. და
აწ დაპკვიდრებულ ხარ ეოველთა წმიდათა თანა წინაშე ღმრთისა. მათ
თანა ქრისტესა ღმერთსა ევედრე, რათა შეიწუალებეს სულნი ჩუენნი.

უგალობდითსა. ხმაი ბ.

„რომელმან განახმო“...

13. მიჰრონსა სულნელსა ქებათასა შეჰმზადებს ერი მოწმუნე მიჰრონისა მაგის სულნელისა, მამაო სანატრელო, რომელმან სულად სულნელად მიუძღუნენ შრომანი შენნი და აღაუსე სოფელი სინა-რელითა.
14. ქებაი ქებათაი შუენის შენდა, მამაო, არამედ ვერ ძაღმცი ჯეროვნად შესხმად შენდა უძღურითა სიტყვითა, არამედ ძაღისაებრ შეიწირენ მცირენი ესე გალობა[ნი] და მეოხ მეყავ წინაშე უფლისა.
15. კაცო ღმრთისაო, მონაო სარწმუნოო და კაცო გულის - სათქუმელო სულისაო, ღირსო, ანგელოზმან აუწუა შობაი შენი ანგელოზისა მაგის წმიდისა მამასა შენსა და ჰმადლობდა იგი ღმერთსა.

* * *

16. ღმრთისმშობელო სძალო, უბიწოო დედაო, ქალწულო მარინამ დიდებულო, რომელმან დაიტეი დაუტევნელი ღმერთი და გვიძვე სორცმესხმული, მისა მიძართ მეოხ გუეყავ მოსაჯთა შენთა...

გალობაი — „კლდესა ზედა“

17. შეიეუარე სიწმიდე სიხიოთგან, წმიდაო ზეტრე, და შიძითა ღმრთისათა მოცულ იეავ შენ მარადის. ამისთვისცა დაიკვიდრა შენ თანა მდიდრად ღმრთისამან და გმო ჭურ რჩეულ და მხილველ უხილავთა საქმეთა, სანატრელო.

18. მოიძულენ სუფევანი სოფლისანი, მამაო, და ზორფირთა წილ სამეუფოთა შეგემოსა შინაგან ფიცხელი ძაძაი ბაღისანი და ღამე უოველ მღვიძარებითა დასჭვინენ ხორცთა აღმრვანი და სათნო ეყავ ღმერთსა მართალსა.

19. იეავ რაი შენ სიერმესა მეფისა თანა მორწმუნისა, გაეენებდეს მონანი შენნი მსახურებად უფლისა და არა მოგართვეს წყეთი კანდლისა აღსანთებელად, ხოლო შენ ილოცე რაი, თვინიერ წყეთისა შვიდ დღე აღენთო წყალი ცეცხლითა.

* * *

20. შენ მხოლოი გამოსხნდი უზეშთაეს ანგელოზთა და უდიდებულეს სერაბინ-ქერაბინთა, რამეთუ შემოქმედი მათი იტვირთე მკლავთა წყდა, უბიწოო. მისა მიძართ მეოხე გუეეავ, რათა ვზოთ ლხინეზი ცოდვათა ჩუენთაი¹.

მესმასა²

„მთისაგან უხელოდ“...

21. სურვილი საღმრთოი შენ შორის ეტეინებოდა მდიდრად, მამაო, და სურვიელად მისდევდი კუაღსა მწეემსთ-მთავრისასა. ამისთვის ნათლისა სუეტით გეზრანებოდა და განსწავებდა და ნუგეშინის-გცემდა.

¹ ამის მომდევნო ოთხი მუხლი ამოღებულია H 1672 ხელნაწერიდან (ფ. 458).

² მესმაი (მესმასა) – ჰიმნოგრაფიული კანონის მე-4 გალობის ძველი ქართული სახელწოდება, მომდინარეობს მეოთხე ბიბლიური კანონიდან: უფალო მესმა სმენა შენი და შემეშინა (ამბაკუძე. 3,1-19). ზოგიერთ კანონში მე-4 გალობას ეწოდება “უფალო მესმასა” (15 გვ.).

22. გექმნა თანაგანზრახ კეთილი სრბისა შენისა, ღირსო, საჭურისთ-
მთავარი ბრძენი და მიისწრაფე ნავთ-საუუდელად, სადა მიგიძღუა
ღმერთი ორთავე და იღუაწეთ თქუენ ღუაწლი უკუდავებისა სათნო
ღმრთისაი.

23. ვერ წარტიტაცეს მფრინველთა, ვერცაღა მზემან განახმო, ვერცა
ეკალთა შეაშთვეს, ჭირთა და განსაცდელთა მნელთამან და ზრუნვა-
მან სოფლისამან თესლი ღმრთის მსახურებისა, არამედ აწილად
აღაორძინე.

* * *

24. რომელსა ქებბი ქებბთაი შეამკობდა, ქალწულო, და ზირად-ზირად-
ნი იგი მოსწავებანი წინასწარმეტყუელთანი გაქებდეს, უსძლოო
ღმრთის-მშობლო, მოწმუნენი გიგალობთ: “დაგვიფარენ
განსაცდელთაგან”.

დადადეაუსა. გალობაი ა

„შენ მნათობთა“...

25. მიმო-რაი-იქცეოდე შენ, ნეტარო, ადგილითი ადგილად უცხოთა
თანა, აღაშენენ მონასტერნი, შეჰკრიბენ ძმანი, და ჰმსახურებდი
უცხოთა და უძღურთა განჰკურნებდი. და განისმა ეოველთა შო-
რის სათნოებათა შენთა სიმრავლე, ბრძენო.

26. მი-რაი-ხუედ წმიდად ქალაქად, მამაო, შეგიწინარეს შენ მსგავსადვე
შენსა უცხოებად წარმოსრულთა მეუღლეთა მათ ღმრთის-მოყუ-
არეთა, ჰრომით მოსრულთა, და აღაშენენ შენცა სახლნი უცხოთა
შემწენარებელმან, ნეტარო ზეტრე წმიდაო, მსგავსად აბრაჰამისა.

27. მსგავსად მოსესა გიხუენა უფალმან ზეცათა შინა ხელითუქმნე-
ლი ტამარი ნათლითა საფსე და ერგასისნი კაცნი ბრწეინვალებნი
მას შინა და მოგცა იგი სასყიდელად შრომათა შენთა, რომელთა

ჰყოფდ, წმიდაო ჰეტრე, მნათობო სოფლისაო.

* * *

28. შენ ღმრთის სიტყვისა უცხოდ დამტკუნელო ქალწულო, განწირულთა სასოო, ნაუთსადგურო, შენდა მოვილტით და შენ მიგავლენთ ძისა შენისა, რათა მოვილოთ მისგან მეოხებითა შენითა ბრალთა შენდობაი და ცხოვრებაი სულთა ჩუენთაი, ღირსო...

ღაღადგაუსა

„სიღრმეთაგან აღმოძიევანე“...

29. იქმოდა რაი ღმერთი შენ მიერ ნიშთა და ძალთა აურაცხელთა, განხდა ეოველთა შორის ხმაი შენი. ამისთვის შემოკრბეს ერნი შენდა და გთხოვდეს შენ განმკებელად.

30. ზატრიარქი გაიძულებდა მწესად ქალაქსა მიაძოხსა, ხოლო შენ მოსწრაფედ ევლტოდე დიდებასა, ვიდრემდის [არა] გეჩუენა შენ ქრისტე და გიბრძანა შენ განგებაი ძისი.

31. ჰეტრე, მნათობო სოფლისაო, მოციქულისა ჰეტრესებრ დამწესი ეკლესია და ნათელ-სცემდი წარმართთა და მოქცევად ცოდვილთა სინანულად და აცხოვნებდი.

* * *

32. სიტყუაი ღმრთისაი დაუსაბამო შენ მიერ, დედო უსძლო, განხორციელდა და საცთურთაგან განათავისუფლად სოფელი. ძისსა მიმართ მეოხ გუეეავ!

იბაკოი გ

33. ცეცხლი რაი საღმრთო გულად იღე, წმიდაო, რომლისა მიფენად

მოვიდა მეფე, მის მიერ დასწუენ უოველნი ნივთნი ვნებათანი და ექმენ ლამზარ ბრწეინვალე ბნელისა მეოფთა, ვითარცა სუექტი ნათლისა ახალსა ისრაელსა და აღიუვანენ ზეცისა იერუსალიმსა, ზეტრე სიქადულო ქართველთა.

მეოხ გუეეავ სუელთა ჩუენთათვის!

იკოსი

34. რომელი შესხმა ანუ რომელი ქებაი შევსწიროთ შენდა, მამაო, ანუ რომლითა ვაღობითა ვივალბოთ შენ, უოვლად ძლიერო მღუდელთ-მომღუარო ზეტრე?! სიტეუაი მოუძღურდების და გონებაი განცვიფრდების შრომათა, ჭირთა და ღუაწლთა შენთათვის. რომელი ვთქუა ანუ რომელი დაუტეო, უღონო ვარ, რამეთუ უოველივე საკვირველ არს შენი: შობაი, აღზრდაი, სიერმე და მეის დატეევაი სოფლისაი, უცხოებაი, სიგლახაკე, მარხვაი, მღვიძარებაი, სასწაულნი და ნიშნი ურიცხუნი ხილვანი საკვირველნი და მარადის ქრისტეს თანა ცხორებაი, მწეემსობაი ჭემმარტი, მოქცევაი წარმართაი და ცოდვილთა შეწუნარებაი, სრბისა კეთილისა საგრობაი, ესრეთ გვირგვინოსანობაი და აწ კადნიერად დგომაი უხილავსა მას შინა ნათელსა წინაშე უფლისა და მეოხებაი ჩუენ უოველთვის.

თუქსა დეკენბერსა ბ

ღამინებაი წმიდისა და ღმერთ-შემოსილისა მამისა ჩუენისა ჰეტრე ქართველისაი, მიაშოსა ქალაქისა ეზისკოპოზისა. ესე იყო ნათესავით ქართველი, ძე ქართველთა მეფისა ვარზ-ბაკურისა, რომელი იყო მესუთე მეფე მიწიანის მეფობისაგან. აღესრულა თუქსა დეკენბერსა ორსა, დღესა ჰარასკევსა, წლისა სამეოცდახუთისა, ჟამთა ზენონ მეფესა ბერძენთა ზედა¹

კურთხეულხარსი

„ხატისა მისთვის“...

1. გაქუნდა უფალი მსმენელად თხოვათა შენთა, წმიდაო ჰეტრე მღვდელთმთავარო, ამისთვის მარადის გამოგიჩინდის და გიხუენებდის დიდებასა თვისსა და განგამლიერებდის; ხოლო შენ სიხარულით და მადლობით ესრეთ დაღაღებდი და იტყოდი: „კურთხეულ ხარ შენ, უფალო“.
2. ვერ ძალ-უც ენასა ჩუენსა გამოთქმად საკვირველებათა შენთა, მამო ეოვლად ბრძენო, რამეთუ უფროის ძალისა ჩუენისა აღემატა დიდებაი შენი. არამედ შეიწირე ჩუენ უღირთა ძალისაებრ გალობაი და გვითხოვე აწ ღმრთისაგან მოტყუებაი ცოდვათა ჩუენთაი.

¹ იხეჳდება S 3269 (292 – 293 r) და H 1672 (ფ. 559 v -460 v) ხელნაწერების მიხედვით. მეორეში ჰეტრე ქართველის მცირე საკითხავი არ არის დაცული. ტექსტი იწეება ზირდანირ “კურთხეულხარსის” საგალობლით, რომელიც მისდევს წინა საგალობლებს. ზირველად გამოაქვეყნა კ. კეკელიძემ (ეტიუდები, VI, 1960, გვ. 247 – 250).

* * *

3. უსურნელეს მიჰბრუნთა ფშვიან სათნოებანი შენნი და უმეტეს მზისა ბრწყინვეს საკვირველებანი შენნი და მოძღურებანი ძაღალნი, და უფროის ჭირნი და შრომანი, რომელ თავს ისხენ ქრისტეს ღმრთისათვის, წმიდაო. ამისთვის გადიდა ღმერთმან შენ, მადიდებელი თვისი.
4. ეუფლა ზირველ სიკუდილი და განვარდა დიდებისგან ადამ, ხოლო იხსნა დღეს შობითა შენითა, ეოვლად წმიდაო ქალწულო სძალო. მიხსენ ჩუენცა განსაცდელთაგან მტერისათა და ღირს მევენ გალობად შენდა. კურთხეულ ხარ შენ, რომელმან გვიძვე სორციელად დამხადებელი.

აკურთხევდითსა

„სახუმილმან გარდ...“

5. გაუწეა ღმერთმან წინაისწარ-ყოფად აღსასრულისა შენისა, ძამაო, და მხიარულ გეო მოლოდებითა კეთილთა მოუგონებელთათა, რომელსა შინა სუფევ მარადის და აღამაღლებ ღმერთსა უკუნისამდე.
6. ეჩუენა ძმასა ეფთვიმის (sic) მამაი ზეონ, მნათობი იგი სკიტისაი, და ეტეორა განსლვასა შენისათვის, ვითარ-იგი ისწრაფდეს წმიდანი მისვლასა შენსა და მათ თანა დამკვირდებად უკუნისამდე.
7. ხელთა ღმრთისათა შეჰვედრე სული შენი უბიწო, წმიდაო ზეტრე. ძამაშინ მოვიდეს ანგელოზთა გუნდი და კრებული ეოველთა წმიდათა და გიძლოდეს და აღგიყვანეს წინაშე ღმრთისა.

* * *

8. ვერ შემძლებელ არს გონებაი მიწლომად საიდუმლოთა შენთა,

უძლიერ სძლიერ მარბამ, რბმეთუ დიბტიე უფალი დიდებისა გვი-
შევ სორცშესხმული. მისა მიმართ მეოხ გუეეავ შემსხმელთა შენტა.

ადიდებდითსა

„სიტუასა ზეცით“...

9. კრებულსა მას წმიდათასა წინა-მავალად შენდა და ზატყვად წინა-
უზირობდა წმიდაი ჰეტრე, მღვდელთ-მოწამე დიდი, მამათმთავარი
იგი ალექსანდრიისაი, ვითარცა სენსანსა მისსა და ღმრთისა ზი-
ანსა. ამისთვისცა მის თანა გიგალობთ, ღმერთშემოსილო.
10. აწ არა-სადა იგავით, არცა აჩრდილის სახედ ზედავ ზირსა მას
საღმრთოისა ქრისტე მეუფისასა, მამაო წმიდაო ჰეტრე, არამედ
განიცდი შენ ზირის-ზირ ზირსა სასურველისა შენისა ქრისტესა,
ნეტარო, რომელისა მიმართ მეოხ გუეეავ ჩუენ.
11. ზეცით მოგუხედენ, მამაო, შემოკრებულთა ამით და სურვილით მე-
დღესასწაულეთა წმიდასა ამას სახსენებულსა შენსა და გვითხოვე
ღზინებაი ცოდვათა ჩუენტაი და ეოველთავე განსაცდელთაგან
გვიხსენ, და მეფესა ჩუენსა ზეცით მოჰმადლე ძლევაი.

* * *

12. სძლიერ და დედაო ქრისტესო, სიმრავლე ანგელოზთაი ევედრე-
ბიან ქრისტესა, მესა შენსა, და შენცა მიგავლენთ მორწმუნენი
ვედრებად: „მოსავთა შენათვის ნუ დასცხრები, რათა განმარინეს
ჩუენ საფრხეთა მათგან ეშმაკისათა მადიდებელნი შენნი“.

გამოავლინე. დ. გუერდი

13. მოაწია დღესასწაული შენი, ბრძენო მამაო, ვითარცა ცისკარი ბრწყინვალე, და განამხიარულებს გულსა მორწმუნეთასა, და განსდევნის სიბილწესა ეშმაკეთასა, რომელნი სურვილით გადიდებენ და ჰპოებენ ბრალთა შენდობასა.

აქებდითსა

„შენ სიტყუა“ ბ-გ ზის.

14. ქებაი ქებითაი შევსწიროთ, ჰოი ღმრთის-მოუყარენო, მღუდელთ-მთავარსა წმიდასა და გალობათა ნესტუსა დაგჰბეროთ ჩუენ შესხმად ღუაწლთა, ჭირთა და მოთმინებათა მისთა, რომელნი დაითმინენ სიუარულითა ქრისტესითა და გვირგვინოსან იქმა იგი.

15. შენ ეტლად საცნაურისა მზისა გიცნობთ, ბრძენო, და განსასუენებლად ეოველთა მეუფებისა, აღმოხავლით რაი აღმოჰხედ შენ და დასავალად დაიწიე და განანათლე კედარი ანათლოი ნათლითა სწავლათა შენთაითა.

16. კლდემან მან ცხორებისამან, ქრისტემან მეუფემან, ჩუენებით განგიცხადა შენ საკუთარსა თვისსა მწესად ცხოვართა თვისთა, რომელსადაცა ურჩ ექმენ, წმიდაო, და დასდევ სული შენი მსგავსად მისსა სამწესოს, ზეტრე რჩეულო.

დიდებაი. გ. გუერდი

„მჯდომარე“...

17. რაიმე გიწოდოთ შენ, სანატრელო მამაო: სამოთხედ სიტყვიერად, აღმომაცნებლად ეუავილთა მრავალ-ფერთა, სურნელთა სათნოებათა და მზისა საცნაურისა მტვირთველად, და მდინარედ, აღსავსედ წყალთა, სულ მოძრწეულად დამამურაღთა და წყაროდ

სასწაულთა საკვირველთა? ჰეტრე, კლდეო მტკიცეო და გოდოლო უძრავო, შესავდრებელო ჩუენ მოწმუნეთაო, ევედრე უფალსა სს-ნად ჩუენდა ბოროტთაგან, რომელნი გადიდებენ შენ.

თუესა დეკენბერსა ბ.

წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩუენისა დიდისა მღუდელთ-მოძღუარისა ჰეტრესი, რომელი მონაზონ იქმნა, განემორა და მერმე იძულებით მიაძოხა ეზისკოზოზად იკურთხა. ესე იყო ძე ქართველთა მეფისა ვარაზ-ბაკური კეთილ-მოწმუნისა. ესე მეოთხე მეფე იყო მირინან მეფეთგან, რომელი მოიქცა დედისა ჩუენისა ნინოს მიერ და დასაბამ იქმნა ქართველთა ქრისტეს ცნობისა და საწმუნოებისა¹

უგალობდიდა. ხმაი დ

„მხნენი“

1. მოვედით და შემოკრბით დღესასწაულსა ამა დიდსა მღუდელთ-მთავრისა დიდებულისა ჰეტრესსა, რომელი არს მხოლოდმობი-ლი, ქართველთა მჭერობელისა ვედრებითა შობილი ანგელოზის სარბითა, რომელი იშვა მსგავსად ნათლისმცემლისა და ზეცისა კამარათა სიმაღლესა ზემთა უფლისა მიძართ აღმაღლდა.
2. დიდებულება სოფლისა და საწუთროისა შუებანი, მონათა სიმძრავ-ლე, და ლარი სამეფო, და შუებანი და ფუფუნებანი და მეფეთა ძეობანი

¹ იბეჭდება S 3269 (ფ. 347v – 348v) კრებულისა და 1742 წელს მოსკოვში დამეტრე ჰეტრეს-ძე ეპიტაშვილის მიერ გადაწერილი „სადღესასწაულო“ (A152, ფ. 114r – 116 r) მიხედვით.

აწარღა შეჰრანცხე შენ, დიდებულო მღუდელთ-მთავარო ჰეტრე, ნეტარო, და თავი გულანრმნილისა გუელისა მის, ადამის ამჰარ-ტავნებით დამცემი, გლახაკებითა დასთვრუნე.

3. ანგელოზად ქუეყანისად და კაცად ზეცისად გიცით შენ, დიდებუ-ლო, სანატრელო მღუდელთ-მთავარო, ჭურად რჩეულად ქრისტეს ღმრთისა ხორცთა და სისხლთა მისთა სამკვიდრებულად სავანედ და აწ ეოველი ერი ქართველთა, გვევდრებათ დღეს. მეფე ჩუენი მოწმუნე განამტკიცე და მღუდელნი ერთურთ დაიცვე და მეოხე გუეეავ წინაშე ღმრთისა!
4. ჰოი სასწაული საკვირველი! დირსო მამაო დიდებულო ჰეტრე, ხედვედი შენ მარადის თუალთა ამით სულისათა მადალთა შინა დამკვიდრებულსა ღმრთისა მხოლოსა; ხვიდოდი რაი სოფლისა დეღვათა ზედა, აწ დაინთქ წარმავალისა დიდებისაგან, ჰოი, შრომათა შენთა სიმრავლესა, ნეტარო, რომლითაცა იხარებ წი-ნაშე ქრისტესა. მეოხ გუეეავ ჩუენ.
5. შენ, საუნჯეო სიბრძნისაო, სწავლათა სიმდიდრეო, დიდო საკ-ვირველთმოქმედო, მხნეო მოღუაწეო, ახოვანო უფლისაო, ქარ-თლისა ნერგო, მიაძესა სამოთხეო და სიქადულო ქრისტეანეთაო! ჰოი მკურნალო სულთა და ხორცთაო, შუენიერო, რომელთაცა ქა-დაგ იქმენ ქრისტესა, ჰეტრე, მეოხ გუეეავ ჩვენ.
6. შენ, მღუდელთ-მომღუართა სიქადულო, სათნოებათა ჭურო, ქართ-ველთა ერისა ვარსკულავო, ახალ ნერგთა სიმტკიცეო, მოხუცებ-ულთა სუეტო, სხეულთა მკურნალო და ბრმათა ნათელო, წარწემ-ედილთა და შეცდომილთა მომაქცეველო, ჰოი ნეტარებისა უაღ-რესო ჰეტრე, მეოხ გუეეავ წინაშე ქრისტესა ქართველთა ქებად.

7. სოფლის აძის აძაობაი უარ-ჰეავ, სანატრელო და აღილე შენ ჯუარი ქრისტეს მხსნელისა და მოღუაწებითა, მამაო, დასთრგუნე მტერი ბოროტი, მრავალფერნი მზაკვარებანი მისნი, ვითარცა რაი ქსელი დედა-წარდლისაი, დაჰხსენ შენ და მნათობად ქუეყანასა ქართლისასა აღმოსცენდი და მღუდეღეთ-მოძღურებისა ნათლითა უნათლეს მჴისა განჰბრწენდი. ამისთვისცა გიგალობთ შენ, სასოსა ჩუენსა და სადგურსა ქრისტეს მხსნელისასა. ევედრე მას მგალობელთა და სურვილით მედღესასწაულეთა შენთათვის.

აწღა ღმრთისმშობლისა სტიქარონნი, მსგუფისა, დიდებაი წარდგომაი ბ. გუერდი.

8. მოღუაწებითა ოფლით და სათნოდ ღმრთისა ცხოვრებითა აღხედ შენ მთასა სათნობათა მოქალაქეობისასა და ღმრთისაი ხედვითა იშუებდ, მამაო წმინდაო, სამგზის სანატრელო მღუდეღეთ-მოძღურარო ჰეტრე. ამისთვის გვედრებით: მეოხ გუეავ ჩვენ — მადიდებელთა შენთა!

აწღა ღმრთისმშობლისაი. ოხითაი დ

9. ქუეყანისა მეფისა მეობაი უარ-ჰეავ სრულიად სოფლისა დატეუებითა. ამისთვისცა საკუთარ შვილ ღმრთისაისა იწოდე, ჰეტრე — მოღუაწებისა კლდეო მტკიცეო და განუკუეუელო ზღუდეო მორწმუნეთა ქართველთაო. ევედრე ქრისტესა ღმერთსა შეწალებად სულთა ჩუენთათვის.

წარდგომა. გალობა დ

10. სიხრით შენითგან შესწირე თავი შენი უფალსა და ხორცთა გემონი მოაკუდინენ, მამაო, ვინა ზეგარდამო ღმრთისა მიერ ცხებულ იქმენ მღუდელთ-მთავრად და, ვითარცა მწუქსმან ეოვლად ქებულმან, მგელნი მძიმენი ქრისტეს სამწესოისაგან განჰხადენ და მართლისა სარწმუნოებისა მწუხანვილსა ზედა გამოიხარდენ, ეოვლად სანატრელო ჰეტრე, ერი ქართველთა. ხსენებისა შენისა შემსხმელნი და ეოველნი მადიდებელნი შენნი დაიცვენ განსაცდელთაგან.

გალობანი წმიდისა ჰეტრესნი
უგალობდითსა დ. გუგორდი

„გალობით შევსწი“...

11. წვალობათა შენთა ნათელი, ქრისტე, აღმოძიბწეინვე, გვევდრები დამბრძალსა ცოდვათა მღუდელთ-მოძღუარისა ოხითა წმიდისა ჰეტრესითა და წუედიადი ბრალთა ჩემთა განბანე, ეოვლად სახიერო!
12. ქუეყანათ ქართლისათ აღმოჰხედ შენ ძირთაგან კეთილითა მეფეთა, გლახაკთ-მოწუალებით და ქუელის-მოქმედებით მოენიჭე ღმრთისაგან სარებითა ანგელოზისათა, ვითარცა დიდი წინამორბედი.
13. ქუეყანა გონებისა შენისა მოიმუშაკე მოღუაწებით და დასთესე თესლი სულიერ, და საღმრთოი მარწვისა და ღოცვისა და უენებლობისა იფქლი მოიმუშაკე, მღვდელთ-მთავარო ჰეტრე.

* * *

14. საჭურველად ნავთ-საუუდელად და ზღუდედ სიმტკიცედ და ძალ-
თად, კიბედ აღმომყვანებულად გუაქუს მეოხეზი შენი, ქრისტეს
ღმრთისა დედაო, და ჭირთაგან განვერებით და საცთურთაგან
მტკრთასა ვინსნებით.

განძლიერდითსა

„არავინ არს“...

15. უმანკოებითა და სიმშვიდითა იაკობის მსგავსა იქმენ და გიწოდთ
შენ ახალ ისრაელ, გონება-მხილველ ღმრთისაი და სადგურ სუ-
ლისა ეოვლად წმიდისაი.

16. საკვირველთ-მოქმედად მადიდებელი თვისი გადიდა ღმერთმან,
ღირსო ჰეტრე, რამეთუ კანდელი უსეთო ბრწეინვალებდ აღანთე
მარტივის წელითა აღსავსე.

17. მოკლებულ რაი იქმნენ ეოველთაგან საზრდელთა შვილნი ეკლე-
სიისა შენისანი, მამაო, ღოცვითა შენითა იფქლსა ღვინითურთ
სავსებით ეოველთა გარდაემატა.

* * *

18. უდედოდ შობილი გვიძვე უძამოდ და, ვითარცა რაი ჩხვილსა, აწოე-
ბდ მზრდელსა მას ეოველთა სოცციელთასა. მას ევედრე ჩუენთვის,
ღმრთისა დედაო.

მესმასა

„მესმა მე, ქრისტე“

19. მსგავს იქმენ ანგელოზთა ქცევითა, ბრძენო, და გეჩუენა შენ ქრისტე ზირის-ზირ, ღირსო, სიუარულით გზრახევდა, რაჟამს დაგსმიდეს საუდარსა ზედა მღუდელთ-მომღუარისასა.

20. რაჟამს ქრისტე გაწუევდა მსხუერძლის შეწირვად, თუაღით იხილე ხორცი წმიდაი, მღებარე, ასოეულად დაჭრილი, სისხლითა სავსე, რომელი იყო ფეშხუმსა ზედა.

21. სახლ იქმენ ღმრთივ-ბრწინვალე მოღუაწებითა, ტამარ წმიდაი ლოცვისა და ვედრებისა და სავანე დიდებისა. გვედრებით შენ, ზეტრე, ფარევდი ქართველთა ერსა!

* * *

22. სასოო და ზღუდეო მოწმუნეთაო, მეოხ გუეეავ მონათა შენთა წინაშე მისა შენისა, რამეთუ შენ მოგვაგე სახლინებელად ბრალთა-გან ხსნისა.

ღმრთისმშობლისა გალობაი

„რომელმან ღამისავან“...

23. სათნოებათა სუეტად, საუნჯედ ეოვლისა სიწმიდისად გიცნობთ, მამაო სანატრელო. მეოხ გუეეავ ჩუენ შემსხმელთა შენთა!

24. ოდეს განხუედ ქალაქით, სუეტი ნათლისა წინა გიძლოდა, ღირსო მღუდელთ-მთავარო ქრისტესო, რომლისა მიერ აძაღლდი ზეცად.

25. ღმრთისა წამის-ეოფითა და მეუფისა ქრისტეს წოდებითა საუნჯედ

საუდარბოთა ზედ ადმაღლდი მღუდელთ-მომღურებისათა, დიდებო!

26. უთესლოდ მუცლად იღე ცათა დამბადებელი, ყოვლად წმიდაო, და იქმენ უსეშთაეს ყოველთა ზეცისა მთავრობათა.

ღაღადეავსა

„მომეც მე“...

27. სული წმიდაი დაემკვიდრს შენ თანა და გეო მკურნალ სნეულთა და დამსსნელ ბერწობისა, ქართველთა მნათობო, მამაო ზეტრე.

28. იქმენ მწვალეებელთა მომაქცეველ და სასწაულთა საუნჯე და ლოცვითა წვიმითა მომუვანებელ ჟამსა მას გუაღვიხასა.

29. მოაკუდინენ სორცთა გულის-თქუმანი, ხოლო სცნონდი სულითა. მეცა ვნებულთაგან მომკუდარბი აღმადგინე, ყოვლად ქებულო!

* * *

30. მამისგან შობილი სიტყუაი დაიტეი საშოსა და უქამო ღმერთი ჟამიერად გვიძეუ, ყოვლად წმიდაო.

იბაკოი ბ

31. ცეცხლი რაი საღმრთო გულად იღე, წმიდაო, რომლისა მოფენად მოვიდა ქრისტე მეუფე, მის მიერ დასწუენ ყოველნი ნიუთნი ვნებათანი და ექმენ ლამზარ ბრწეინვალე ბნელსა შინა დანთქმულთა ვითარცა სუეტი ცეცხლისაი ახალსა ისრაელსა და აღიუვანენ ზეცისა იერუსალიმსა, ზეტრე მღუდელთ-მთავარო. მეოხ გუეეავ ხუენ ყოველთათვის!

იკოსი

32. სახლსა შინა ღმრთისასა იქმენ ზეთის-ხილი ნაყოფიერ და ზეთი მოწუალებისა შენისა ეოველთა მდიდრად განუეავ, ღმერთ-შემოსილო მამაო, სანატრელო ზეტრე, ქართველთა სიქადულო, ნუგეშინის-ცემდი ვლახაკთა, განამდიდრებდი უღონოთა და ჭირთა და საღმობათა მიერ შეიწრებულთა შენდა მოძავალთა განამხიარულლებდი! მათ თანა ჩუენცა მოგუმადლე მადლთა შენთა სიმართლე! ერთა ქართველთა და მეფესა ჩვენსა მორწმუნესა ჰფარევიდი და მეოხ გუეეავ ჩუენ ეოველთათვის!

კურთხეულ არს

„ქუეენით იუდას“...

33. ვენახმან ჭემმარტმან გამოგვიდო რტო ჭემმარტი მირისგან. ვიშუებთ ქართველთა ერთი აღმოცენებისა შენისათვის, წმიდაო ზეტრე, და ვიტყვით „მამათა ჩუენთა“...

34. ვენახი უნაყოფო რომელი-იგი ღოცვითა შენითა ნაყოფიერ ჰეავ, მეთევზურთა ბადენი მსგავსად მხსნელისა თევზთა სიმრავლითა აღაუხენ და ღაღადებენ „მამათა ჩუენთა“...

35. მადლითა სულისათა წინაითვე გეუწვა განსვლადი შენი ხორცთაგან და ცხორებად უკუდავად მიცვალებადი შენი, წმიდაო, სავანეთა შენთა საღმრთოითა და ჰვალობ „მამათა ჩუენთა“...

* * *

36. ანგელოზთა კრებულნი, ვითარცა დედასა ღმრთისასა, გიგალობენ, სძალო, და მრწოლით გამსახურებენ და შენგან შობილსა ქრისტესსა ხმა-ტკბილად უგალობენ „მამათა ჩუენთა“...

აკურთხევდითსა

„მთასა ზედა“...

37. ვითარცა გაქუს მენავეთ-მოდღურად ღმერთი გონებისა შენისა უბიწოისა, ვნებათა ჩემთა ღელვანი დააუღრენ და ნავთსაუუღელსა ცხორებისა წარმიძეღუ მგალობელსა შენსა.
38. წყალთა ზედა სიუარტულისათა შენ აღიხარდე, ვითარცა ნერგი სადმრთოი, და ჟამსა თვისსა ნაყოფი გამოიღე ღმრთის-მსახურებისა და მოატყუე მშვიდობა მეფესა ჩუენსა.
39. წვალებისა მბრძოლი ივაჳ, დიდებულო, ხოლო შემწე მართლ-მადიდებლობისა. დირსო ჰეტრე, მეფე ჩუენი მოწმუნე განსაცდელთაგან დაცვაჳ და ერი ქართველთა ოხითა შენითა დაიფარე!

* * *

40. ვინ გამოთქუას უბიწო შობა შენი, ღმრთის-მშობელო მარიაჲ დიდებულო, რამეთუ ყოველნი ბუნებანი განკვირდებიან უსხეულოთანი და მიწით შობილნი ძრწოლთი განატრით და გადაიდებთ.

ადიდებდითსა

„რომელმან წინასწარ“...

41. ცრემლთა შენთა მდინარითა, ღმერთ-შემოსილო ჰეტრე, სამოთხე აღაუუავიდე და ფრიადსა ნაყოფსა გამოიღებს მარადის და წრდის სათნოებითა სამწესოთა შენთა.
42. უხაკველი მსახურებაი შესწირე ღმრთისაი, ჰეტრე, სარგებელი ღუაწლთა სრულ ჰეჳჳ კეთილად სათნოდ ღმრთისად და მიიღე

გვირგვინი დიდებისა ხელთაგან შემოქმედისა ღმრთისათა.

43. დღეს განსცხრების და იხარებს მოწმუნეთა სიმრავლე, ერი ქართველთა, ბანაკი მღუდელთ-მოძღუართა და მღუდელთა გუნდი წმიდაი, რამეთუ შენი უოველივე აქუს სატად ცხორებად.

* * *

44. ვითარცა ღმერთსა და კაცსა შენგან შობილსა, სძალო, დამბადებელსა უოველთა საუკუნეთა ღმერთსა ევედრე ხსნისათვის ჩუენისა, რათა გუაცხოვნეს ძვალობელნი შენნი.

გამოავლინე. გ. გუგორდი

45. განმანათლებლო უოვლისა სოფლისაო და დამსხნელო ადამის წუევისაო, მოიხილე ღმრთით და განგუანათლენ ჩუენ თაუყანის-მცემელნი შენნი.¹ მეოხებითა დიდისა მღუდელთ-მოძღურისა შენისა ჰეტრესითა და შემიწუაღენ ჩუენ.

აქედით [ისა] თავისა. „ჰოი სასწაული“
წარკით [ხეთ]. დიდებაი

46. საცხებელი წმიდაი შეიწუნარე მადლითა სულისათა და მღუდელთ-მოძღუარ ღმრთისაი იქმენ სათნოდ ღმრთისად, სცხორებდი კეთილად მოქალაქებით შენ, ჰეტრე, და, ვითარცა ანგელოზი, იქცეოდე ხორციითა სოფელსა შინა. ამისთვისცა მეოხებითა შენითა, ნეტარო მამაო, ჩუენ უოველთა მოგუმაღლე დიდი წუალობაი.

¹ აქ წეღება S 3269 ხელნაწერის ტექსტი.

წმ. პეტრე იბერი

იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის კედლის ფრესკიდან
გადმოსატული ნ. ჩუბინაშვილის მიერ 1845 წელს.

Saint Petre Iberi drawn by N. Chubinashvili from the fresco
of Jvari (Cross) Monastery in 1845.

The Life and labours of our Holy and Blessed Father Petre Kartveli (Iberi), who was the Son of the King of Kartli (Iberia)

I n t r o d u c t i o n

The fifth-century great Georgian thinker and Church figure, the radiant star of the Georgian nation, the pillar of Orthodoxy, the builder of churches and monasteries in Syria-Palestine and Egypt, a great ascetic and bishop, counted worthy to be numbered among the saints during his lifetime, the holy and divinely-robbed Petre Iberi (411 – 491) (Murvanos in the world) was the son of the right-believing king Varaz-Bakur of Kartli (Iberia).

Holy Petre Iberi was a contemporary and close relative of Holy King Vakhtang Gorgasali (+502). He belonged to the oldest Georgian royal dynasty of Parnavazi (IV-III centuries BC) (30, 791).

Holy Petre was born to a pious Christian royal family by the annunciation of an angel of the Lord and even from womb was pure like John the Great Forerunner (38, 133). From his youth Murvanos received great grace from the Holy Spirit. He was still three years old when he started learning the Holy Scriptures. The little prince studied it in Georgian day and night. At the request of the Byzantine emperor Theodosius the Younger, the twelve-year-old Iberian prince was sent to Constantinople as a hostage. Murvanos had the Gospel of John in Georgian with him. He was accompanied by his tutor Mitridate Lazi, who was one of the most highly educated people of his time.

The land of Lazeti (the same Chaneti), in ancient times, was called Chaldea. The Las people even today call themselves the Chaldeans. The Apostle Andrew the First-called began the conversion of the Georgian

nation from the land of Lazeti. In ancient times, Lazeti was a center of Georgian culture.

Mitridate Lazi received his education at Pazisi philosophical Academy in Kolkheti (Colchis). In the IV - V centuries the rhetorical Academy of Pazisi (now Poti) was an important cultural center.

At the Roman imperial court, Emperor Theodosius the Younger and Empress Eudocia took Murvanos into their care. Mitridate Lazi and Empress Eudocia participated in the education of the Iberian prince. The emperor himself and imperial philosophers were amazed at the knowledge, lucid mind and intelligence of the Iberian prince.

The grace of God was upon the young prince. At the royal court Murvanos lived an ascetic life. He would spend most of his time in fasting, praying and holding vigil through the night. Murvanos wore a rough hair shirt under his fine royal clothes and slept on the ground. He was so strict in his asceticism that God granted him the gift of wonder-working from his youth. While he was still young, he performed miracles at the Byzantine imperial court. One of those miracles was to light icon lamps only on water without oil. The icon lamps were alight on water, shining with surprising brightness day and night for seven days.

At the imperial court the stately prince Murvanos was put in charge of the royal cavalry. A brilliant carrier was expecting him, but he wished to devote himself to God. Once our Lord Jesus Christ appeared to him dressed in a monk's robe. After this revelation, he was determined to leave the vanity of the world. After this miracle, some noblemen were tonsured monks.

Striving toward the monastic life, Murvanos and Mitridate secretly from the emperor left Constantinople and fled to Palestine. On the way to Jerusalem, in darkness, a pillar of light appeared before them to light the way. In Jerusalem the Georgian prince and Mitridate Lazi were tonsured as monks over the Holy Sepalcher. Murvanos was given the name Petre, while Mitridate – Ioane.

Petre and Ioane founded monasteries in Syria-Palestine and Egypt. In his work *The Life of Holy Petre Iberi*, Zakaria Kartveli (the Georgian) reports that Petre had a vision. Christ's disciple, St. Mark, consecrated the temple that had been built by Sts. Petre and Ioane Lazi. Because of the labour-filled life in the service of God and pilgrimage activities, St. Petre became so famous that he was proclaimed the stronghold of monasticism of Syria- Palestine and Egypt. He was mentioned as a "Surprisingly eminent man in the world", "Peter the Great", "Moses the Second", or just "our Moses".

The great Georgian Church figure St. Petre Iberi is regarded as the founder of the first Georgian community in Jerusalem. Petre Iberi and Ioane Lazi laboured with great zeal to establish Georgian literary and monastic centers in Syria-Palestine. They founded the Georgian Monastery near Jerusalem (later it was called Jvari (Cross) Monastery), Lazta (Bethlehem) Monastery, or the Monastery of the Laz in the Judean Desert, on the bank of the Jordan River near Bethlehem, and the Monastery of the Iberians (Iberta Monastery) in Jerusalem near the Tower of David the Psalmist. The foundation of St. Sabbas' (+524) Monastery was also ascribed to St. Petre Iberi (1, 20).

There were more than fifty Georgian churches and monasteries outside the border of Sakartvelo. Thirteen Kartuli (Georgian) churches were discovered near Antioch (29, 75). Thirty-five monasteries on the Holy Land belonged to the Georgians (39, 104). Jvari Monastery founded by St. Petre Iberi was the oldest among the Georgian monasteries existed abroad. Jvari (Cross) Monastery near Jerusalem was one of the most important religious and cultural-educational centers.

In the yard of Jvari Monastery is the biblical Lot's cave. According to Holy Tradition, Lot confessed his grave sin before his uncle Abraham (Genesis 19:30-37). Patriarch Abraham gave his nephew Lot three charred brunches of a cypress, a pine and a cedar. He advised Lot to plant and water them every day. If the charred brunches sprouted and

grew, it would be a sign that God granted remission of his heavy sin. A miracle occurred. The three brunches not only sprouted, but they budded and blossomed. Eventually they miraculously grew into one wonderful tree. When the Temple of Solomon was being uilt, this tree was cut down but left unused. It is said that the Cross on which Christ our Saviour was crucified was made of this tree. In the fourth century Emperor St. Constantine the Great presented Holy King Mirian, the first Christian king of Kartli, with the land on which the miraculous tree had grown. In the fifth century Holy King Vakhtang Gorgasali fulfilled the will of Holy King Mirian, and on that land he founded Jvari Monastery. It was built by Petre Iberi with the financial support of Holy King Vakhtang Gorgasali.

Archaeological excavations have confirmed the existence of the oldest catacombs of the Georgian onks in Jvari Monastery olive garden and even in the rock under the monastery dating from the first century A. D. This gives us an opportunity to suppose that by that time the Georgian monks had already laboured on this land, where later in the fifth century a wonderful temple was erected by Holy Petre Iberi.

In the 11th century Saint Prokhore Kartveli (the Georgian) (a descendant of the noble Shavsheti family) entrusted by King Bagrat IV Bagrationi (1027 - 1072) restored the monastery.

At present Jvari Monastery is a Greek possession. The Greeks try not to leave even the trace of the Georgian origin of the monastery. The historical truth must be upheld.

V. Tzaferis, Ph D., the curator of the Greek Patriarchate in Jerusalem, writes: "The Holy Cross (Jvari) Monastery was restored by St. Prokhore Kartveli, the Iberian monk from Mt. Athos, in accordance with the decision of the Jerusalem Patriarchate and with the financial contributions of the Iberian king Bagrat IV." But, if Jvari Monastery was Greek and belonged to the Greeks, then, why did the Georgians have to restore it? Or why did the Greek Patriarchate give the Georgians permission to restore the monastery of such a great importance? The answer is one; the

Georgians founded Jvari Monastery and, as the rightful owners, on legal grounds they restored this magnificent center of the Georgian Christian culture (17, 11).

The fact that Jvari Monastery was founded and was restored by the Georgians was shown on the frescoes of the monastery. St. Constantine the Great and his mother St. Helen, Holy King Mirian (IVc.), who received that spot as a present from St. Constantine the Great, Holy King Vakhtang Gorgasali (Vc.), who financed the construction of the monastery, St. Petre Iberi – the builder, Venerable Fathers Ekvtime (+1028) and Giorgi of the Holy Mountain (+1065) – the initiators, King Bagrat IV – the financier, and St. Prokhore Kartveli (+1066) – the restorer of Jvari Monastery were portrayed in the fresco.

There is an opinion that those who are called the Arabs of Jerusalem represent the descendants of the Georgian warriors. According to Holy Tradition, Holy King Vakhtang Gorgasali left them in the Holy City to defend Jvari Monastery from enemies. The eminent Church figure P. Konchashvili relates the following:” The village of Malkha is situated about a twenty-minute walk from Jvari Monastery. The inhabitants of Malkha are the descendants of those Georgians who stayed near Jerusalem by order of Vakhtang Gorgasali in defense of Jvari Monastery from the Islamic invasions. They cultivated the lands of the monastery and took care of it. they have forgot their mother tongue and basically speak Arabic, although they know that they came from the remote north and call themselves the “Gurjis” i.e. the Georgians (31, 80).

In 1952, in the Jordan Desert near Bethlehem in Palestine, an Italian archaeologist Virgilio Corbo discovered and researched the ruins of the Georgian monastery founded by St. Petre Iberi and Ioane Lazi (in about 429-444) in the name of St. Theodore the Tyro. The monastery is also known as the Monastery of the Laz (Lazta Monastery in Georgian), or Bethlehem Monastery. The floor of Lazta Monastery was decorated with mosaic Georgian inscriptions. All of them were performed in the Geor-

gian Asomtavruli (ecclesiastical) script. St. Petre Iberi's name Murvan in the world, his father and grandfather's (on his mother's side) names were mentioned in three of the four inscriptions. That is obvious proof that the monastery was founded by Petre Iberi.

“It is hardly possible to overestimate importance of the inscriptions of the Jordan Desert for the history of the cultural life of Sakartvelo in the early period of Christianity”, the eminent Georgian scholar Academician Giorgi Tsereteli said. He is of the opinion that the discovery of the Georgian inscriptions in Lazta Monastery, once more, confirms the idea that the Georgian writing existed much earlier than the fifth century AD (9, 92). Indeed, later, as a result of the archaeological excavations in Nekresi, Academician Levan Chilashvili dated the Georgian inscriptions found there from IV – II centuries BC and I-IV centuries AD. These ancient Georgian inscriptions testify to the fact that Petre Iberi and his disciples wrote their works in their own native language.

Georgian historiography connects St. Petre Iberi's name with the school of the first Georgian translators, one of the leaders of which must have been St. Petre's tutor and closest companion Ioane Lazi. He must have directed the Georgian literary school in Palestine. Namely, the Georgian inscriptions discovered in the monastery, founded by St. Ioane Lazi and St. Petre Iberi, give us the right to make this statement (3, 18).

It is the merits of St. Petre Iberi, St. Ioane Lazi, and other Georgian Church figures that according to St. Sabba's will (+532), the Georgians were allowed to perform the Divine Liturgy and to read the Holy Gospel and Epistles in their own native language in St. Sabba's Lavra (9, 92).

St. Petre Iberi was the author of the so-called *The Books of the Areopagite*, well-known in the Christian world. Dionysius the Areopagite converted to Christianity by the Apostle Paul was regarded as the author of the Pseudo-Dionysian writings. The mystery of the Pseudo - Dionysius the Areopagite has been solved by the Georgian scholar Academician Shalva Nutsubidze. In 1942 Shalva Nutsubidze suggested a theory

that the author of *The Books of the Areopagite* was the fifth-century great Georgian thinker St. Petre Iberi. Ten years later the eminent German scholar Ernest Honigmann quite independently from Shalva Nutsbidze suggested the same theory. This theory is called the Nutsbidze-Honigmann theory. Shalva Nutsbidze said:” St. Petre Iberi lit the way for mankind from antiquity to Renaissance.”

St. Petre Iberi was deeply revered not only by the Orthodox Christians but also by the Monophysites. After his blessed repose, both Chalcedonians and anti-Chalcedonians numbered St. Petre among their saints (1, 20).

Soon after the blessed father’s death, in the sixth century Zakaria Kartveli wrote St. Petre’s life in Assyrian. The eminent Georgian scholar Academician Ivane Javakhishvili is of the opinion that the life of the holy and blessed Petre must have been written in Georgian by Zakaria Kartveli for the saint’s compatriots. Because of the tumultuous history of the Georgian nation, the original Assyrian *The Life of St. Petre Iberi* and the Georgian works by Zakaria Kartveli have not been preserved. The entire history of Sakartvelo has always been martyrdom for Christ our God. The way of the Georgian people is the way of Christ – the way of the crucifixion that will be followed by the inevitable resurrection.

His Holiness Ilia II, Catholicos-Patriarch of All Georgia writes: "When we reflect on our past, we are astonished at how the Georgian nation has retained its language, its Christian Faith, and its culture despite all the resistance it has faced. Our fortitude and spiritual endurance appear to be rooted in the unshakeable Christian soil on which we stand. Even in times of war, the Georgian people have built new churches and monasteries and continued to forge their extraordinary culture. We must continue the great works for which our forefathers died.” (53, 34).

The Georgian people have the oldest and richest tradition of the writing of hagiographical compositions. According to *The Life of Kartli*, as early as in the fourth century, Sts. Salome and Perozhavra wrote *The Life of St. Nino, Enlightener of Kartli*.

In *A History of the Georgian people*, W. E. D. Allen reports: "We read, for instance, that King Mirian in the fourth century, before adopting Christianity, endeavoured to inquire into the worth of the new religion, and with this object read many "old and new books and also the Book of Nimrod". The Annals states also that St. Nino, the Illuminator of Georgia, before her death, related the events of her life, and the Princess Salome wrote all down. Prince Murvanos, the son of King Varaz Bakur, is also recorded to have learnt reading so quickly that he astonished his elders." (55, 310).

In *The Hierarchy of the Georgian Orthodox Church, Catholicoses and Archbishops*, the famous spiritual figure of the Georgian Apostolic Orthodox Church, St. Polievktos the Confessor (Karbelashvili) writes:" The Georgian monks laboured in the monasteries founded by Sts. Petre Iberi and Ioane Lazi. These holy fathers returned to their motherland, bringing theological writings with them. They strengthened the Georgians in the true Faith and distributed spiritual books to churches and monasteries through all of Kartli. St. Petre dedicated much of his time to literary pursuits. He himself translated and wrote theological texts and the Holy Scriptures in Georgian. On St. Petre's instructions, his disciples translated theological books. Educational scientific activities of the Georgian monks in Palestine, on the Black Mountain near Antioch, Mount Sinai, Mount Athos, Mount Olympus in Asia Minor, in Cyprus, and in other monasteries lasted until the nineteenth century." (2,28).

Metropolitan Anania (Japaridze) remarks: "Several works of St. Petre's life have been preserved to this day. From the beginning one biography is believed to have been written, which later was altered by biographers according to their creeds. The Georgian Apostolic Orthodox Church has acknowledged *The Life of St. Petre Iberi* written in Assyrian by Zakaria Kartveli the most trustworthy of all. As Zakaria Kartveli tells us in his will, he was Venerable Petre's fellow countryman, and that he knew the holy father from his very youth unlike the Monophysite biogra-

phers, who got close to St. Petre in Palestine.

“I, poor Zakaria, his disciple, accompanied the holy father from Kartli and was always with him until his blessed repose in the lord. That is why, I described his life and virtuous deeds that I had seen with my own eyes and heard with my own ears...”. According to Zakaria Kartveli, St. Petre Iberi is Chalcedonian”(4, 14). Zakaria Kartveli’s will is priceless. In the 13th century a certain Makari the Elder or Makari Meskhi translated *The Life of St. Petre Iberi* from the original Assyrian (written by Zakaria Kartveli) into Georgian. In the 15th century the text was edited by a certain priest Pavle.

“We must be proud of this author and appreciate with dignity his literary activity that throws light on the history of the Georgian-Assyrian and the Georgian-Byzantine cultural relations at the time when St. Petre Iberi, Ioane Lazi, and their Georgian cell-mates laboured fervently day and night in Syria-Palestine to establish the Georgian literary and monastic centers far from their motherland," Professor Ivane Lolashvili wrote in his book *The problem of the Areopagite*.

Dear reader, as St. Petre Iberi’s biographer Zakaria Kartveli instructs us, be imitators of our saint fathers’ lives and entreat them to pray to God for the salvation of our souls, especially we should beseech the blessed and holy bishop Petre, who is the Jewel and Pride of the Georgians and the intercessor of the whole world.

The present text is the first modest attempt at translating of Fr. Zakaria Kartveli’s work *The Life of St. Petre Iberi* into English. I ask in advance for my dear readers’ forgiveness for involuntary mistakes.

Father, bless us!

My beloved brothers, I want you to know the life of our holy and blessed father Petre, who became a radiant star not only in Palestine, but also in the entire world. The blessed Petre was of a royal, divine origin. Having been raised on the Holy Scriptures and commandments of Christ, like a good tree, he bore fruits abundantly of his time and before the appointed time pleasurable for every lovers of God, and he offered them to our Saviour Jesus Christ. He offered the Creator of all not only his fruits like Abel the Righteous, on whose offering the Lord looked with favour, a sweet-smelling fragrance of which rose up before God like a holy incense, but also he converted many souls to the true Faith. He offered the Lord a lot of sweet-smelling fruits, many lambs - pure and blameless.

I am eager to tell you about the blessed Petre's virtuous way of life before I relate his origin or upbringing, although it would be better to refrain from it. I think my lovers of God, it is more proper first to let you know his divine origin, where and when this divine sprout blossomed, and then to tell you about his virtuous deeds and miracles that he performed. I am not going to narrate what I heard from others, but I want to tell you what I saw with my own eyes. I have known the blessed father since my childhood, and as his devoted son, I was always with him and accompanied him wherever he went.

During the reign of the Greek king, the pious Theodosius the Younger (the son of Arcadius and grandson of Theodosius the Great), King Varaz-Bakur the Great (the fourth king after the Equal-to-the-Apostles King Mirian¹) ruled Kartli (the land of the Iberians). King

¹ Holy King Mirian (4th century) was canonized by the Holy Synod of the Apostolic Autocephalous Orthodox Church of Sakartvelo and was proclaimed as the "Equal-to-the-Apostles" for his vital role in the conversion of Kartli. Once, while

Varaz-Bakur was the Orthodox Christian and greatly pious. He inherited piety and fervent love for our Saviour Jesus Christ from his God-fearing and Christian ancestors.

First, the Apostle Andrew the First-called preached the Holy Gospel to the Iberian people (as God-loving Nikita, a philosopher, wrote in *The Pilgrimage and Preaching of St. Andrew the First-called*), then Saint Nino (4th century),¹ who was sent to Kartli by God Himself. Their teaching bore a good fruit. The Iberian people believed in the Most Holy Trinity, learnt His decrees, and they were baptized in the name of the Father and of the Son and of the Holy Spirit. Having believed in the One True

King Mirian was out hunting on Mount Tkhoti, the Lord appeared to him... The conversion of Kartli happened after this revelation.

The powerful empire of Kartli called Iberia by the Greeks was founded by Saint Petre's great ancestor Parnavaz in the 4th-3th centuries BC. After Holy King Vakhtang Gorgasali's (446 – 502) repose, the country was invaded many times by the Sassanian Persians and the Orthodox Christian Byzantines. Early in the 7th century the Byzantine emperor Heraclius conquered the entire Black Sea coast of Kartli. On the conquered territory he founded Greek dioceses and made the Georgian people speak Greek and conduct the divine services in the Greek language. Despite all of this the Georgian people have maintained their divine language and unique culture..

¹ Near Lake Paravani our Lord Jesus Christ appeared to Saint Nino in a dream. He gave her a sealed scroll and instructed St. Nino to preach the Word of God in Kartli. Because of her labours before God and the country, the Holy Synod of the Georgian Apostolic Autocephalous Orthodox Church proclaimed St. Nino, the Equal-to-the-Apostles and Enlightener of Sakartvelo (Georgia).

God, the country of the Iberians and its Apostolic¹ Autocephalous Orthodox Church has never turned from Him to heresy. We, the Iberians (Georgians), have never denied God and will never renounce Him by the grace and mercy of the Most Holy Trinity and through the intercession of the Most Holy Mother of God, who is the hope and protector of all Christians.

As it was above-mentioned, King Varaz-Bakur was God-fearing and very pious. But the right-believing king had no children. He fervently prayed to God to have mercy on him and granted him a child.

Once, when King Varaz-Bakur was on his way back to the royal city Mtskheta ², it got dark. The king decided to spend that night by the bank

¹ The Georgian Church is called Apostolic, for it was founded by Christ's Apostles themselves. Therefore, the Georgian Church has been Apostolic, autocephalous respectively since the first century.

² Mtskheta was the ancient capital of Kartli. According to *The Life of Kartli* (the chronicle of Kartli), Mtskhetos, the son of Kartlos (Noah → Japheth → Gomer → Togarmah → Kartlos → Mtskhetos), the sixth generation after Noah, built a city at the confluence of the Mtkvari and the Aragvi Rivers and gave it his own name Mtskheta. Archaeological excavations confirm the existence of a settlement in Mtskheta and its environs as early as the 3rd -2nd millennia BC. The world's most important trade routes ran through there, including the Great Silk Road, which connected Western countries with the lands of the Orient. From the 4th -3rd centuries BC to the early 6th century A.D., Mtskheta was the royal center of Kartli (Iberia was called by the Greeks), "The seat of great kings"... The royal residence of Armaztsikhe (Armazi Castle, modern Bagineti) was situated on the right bank of the Mtkhvari River. According to the chronicle *The Life of Kartli*, in the early third century B.C. Kartli's first king Parnavaz built strong walls around the city of Mtskheta, erected the idol of Armazi at the burial place of Kartlos and started building a fortress around it. Armazi Castle became the first residence of the kings of Kartli as well as the acropolis of the city. "According to our research, Armazi is the Chaldean, Babilonian or Sumerian name. Armazi is the Chaldean deity," Tsira Intskirveli says in her book *Christ's Majestic Glory* (43, 97).

King Parnavaz was of the biblical Kartlos' lineage. Saint Petre was a descendant of King Parnavaz and Kartlos' lineage respectively. Mtskheta is also the cradle of Christianity in Sakartvelo. It is called the new Jerusalem, for the Lord's Robe, one of

of the Mtkvari River. Before having a rest, he said his prayers. When he dozed off, an angel of the Lord appeared to him in glorious splendor. The angel's clothes were as bright as a flash of lightning. His face was like the sun shining in all its brilliance. When King Varaz-Bakur saw the angel of God, he was startled and was gripped with fear. But the angel told him: "Do not be afraid, Varaz-Bakur, King of Kartli. I am the angel of the Lord. I have been sent to speak to you and tell you the good news. Your prayer has been heard. Your wife will be with child and give birth to a son. He will be great and perfect in the sight of the Lord and before the people. He will bring the people back to the Lord our God". When the king woke up, he rejoiced and glorified God. Soon, after this vision, the queen conceived and gave birth to a son. The firstborn was baptized in the name of the Most Holy Trinity and was given the name Murvanos. Thus, the blessed father Petre was born by the annunciation of the angel like Jeremiah and Samuel the Prophets of the Old Testament, and even from womb he was pure like John the Great Forerunner. Murvanos was still three years old when he started learning the Holy Gospel.¹ He studied it day and night with a special diligence. The grace of our Lord was upon him, and he grew up in the fear of God.

the most sacred relics of the Church rests beneath Svetitskhoveli (the Life-giving Pillar) Cathedral in Mtskheta.

¹ As it is seen from the biography of Petre Iberi, by that time the Holy Gospel had already existed in the Georgian language. Murvanos read the Holy Gospel diligently day and night in the Georgian language for nine years (from age three to twelve). One of the oldest Georgian inscriptions found in Lazta (the Georgian) Monastery, which had been constructed by the blessed Petre Iberi and Ioane Lazi,

In those days Byzantium was at war with Persia. Fearing that the king of Kartli and the Persians would unite their forces in an attempt to defeat the Byzantines, Emperor Theodosius the Younger demanded the Iberian prince as a hostage in order to be love and peace between the Georgians and the Byzantines. King Varaz Bakur would rather form an alliance with the Christian country than with the impious Persian fire-worshippers, and he sent his twelve-year-old son, Murvanos, to the Byzantine imperial court in Constantinople. Murvanos was accompanied by his tutor Mitridate Lazi, who was a philosopher and highly educated man of his time.

Emperor Theodosius the Younger received the Iberian prince affectionately and raised him as though he were his own son. There was a monastic atmosphere at the emperor's court. Emperor Theodosius, Empress Eudocia, and the entire imperial court adhered to a strict ascetic regime. They spent most of their time in prayers, fasting, night services, keeping vigil through the night, and distributing the greater part of their money to

confirms the same once more .

In his work the Hierarchy of the Georgian Orthodox Church, Catholicoses and Archbishops, Saint Polievktos (Karbelashvili) the Confessor (+1936) writes:” it is obvious allegation of the fact that when Holy King Mirian (4th century) ruled Kartli, the clergy established theological schools at churches throughout Kartli, where they instructed the youth in chanting and reading of the Holy Gospel in the Georgian language. They were also trained in calligraphy, jewelry making and other disciplines, and this teaching was perfect. The clergy converted the Georgian nation to psalm-readers or chanters. They chanted psalms and ecclesiastical songs even when they worked in fields.

In The Life of Peter the Iberian, John Rufus reports that like the Hebrew king David the Prophet, Arsilios (Archil), St. Petre's uncle, employed “sacred singers” in his palace who accompanied the daily meals with “singing the Holy words of God.” In that way Arsilios had turned his palace for all practical purposes into a church, as Rufus clearly mentions (50, 124).

the poor. When Murvanos ¹ (who was raised in the Christian Faith and was filled with love and fear of God from his childhood in his motherland, Kartli), saw the piety and God-fearing of the imperial court, he increased his virtues – constant prayers, fasting, vigil, calmness, compassion, love, kindness, patience, humility, the giving of alms to the poor and needy, and as the Holy Apostle would say, he was adorned with divine virtue. Most of all he acquired the purity of mind and body like the bibli-

¹ The father of our blessed father Peter was Busmarios, king of the Iberians; his father's father was also Busmarios; his mother, Bakurduktia; his mother's mother, the holy Duktia. His maternal grandfather was the great Bakurios, the husband of Duktia and the first Christian king who ruled that country, having led that whole nation to the fear of God.

The great Bakurios, the first Christian king of the Iberians, and his wife Duktia attained such a height of the fear of God, of virtue, and of ascetic ways of life in Christ that, even though they were king and queen, while still reigning they sought to live and did live lives of monasticism. For when the two together had reached a satisfactory mutual agreement, they abandoned carnal intercourse, since the begetting of children, which already had been granted to them, was sufficient for them. Indeed, the faithful Bakurios would give himself over to fasting, prayer, and the giving of alms, even sweeping the church of the city three times a week with his own hands. Because he was very lavish in love of the poor, he did not consider it unfitting to have various cooked meals made in his palace, which he would carry in large baskets, bringing them at night to the house for the poor that had been built by him, and those who were lying there the king fed with his own hands. The blessed Duktia, his wife and partner in his zeal, cast off from herself all royal ornament and clothed herself in sackcloth. She even sold her sedan chair, all her gold and pearls, and distributed the money to the poor. On many occasions when she prolonged her periods of fasting and prayers, she received from our Lord such grace that she would merely lay her hands on someone and accomplish healing. Again, concerning the great Bakurios, her husband, it is appropriate that we would not pass over this story. For along with his other virtues, he once also wove the crown of confessorship, or rather, as he would have wanted, even of martyrdom. Once he was going to war alongside the emperor of the Persians as one who had made a covenant of peace with him and as his general. When he saw that as soon

cal Joseph. Murvanos secretly wore a rough hair shirt under his fine royal clothes. He ate once in one or three days, or sometimes only once a week like Daniel the Prophet and his three friends. He mortified his flesh and strengthened fire of the soul which Jesus, the Son of God, had brought on the earth. "I have come to bring fire on the earth and how I wish it were already kindled" (Luke 12:49). The Lord bestowed upon the young prince the gift of healing the sick.

In those days Christians were tortured to death in Iran. A group of faithful Christians who had witnessed their tortures for Christ's sake sent the martyrs' holy relics to King Varaz-Bakur. Murvanos always had the holy relics of the martyrs with him. When Murvanos wanted to sleep, he lay straight on the ground in front of the holy relics of the martyrs and slept in such a way. In a dream those martyrs appeared to him as horsemen. They comforted Murvanos and related to him about the Lord's eternal Kingdom.

as the sun arose, the emperor and all his generals, consuls, and satraps, as well as all the nobility, suddenly leapt down from their horses and worshiped the sun. He himself remained sitting on his horse. When this was told to the emperor by the other satraps, Bakurios stood before him and asked if what had been told about him was true. He shouted out with confidence in front of the whole army. "I am a Christian, and it is not lawful for me that I should forsake the one who alone is the true God and Creator of all to worship his creature, created to give light for the service of myself and of all human beings." The emperor, even though he was very amazed and dumbfounded by his boldness, turned around and secretly said to his own people, "It is Bakurios, and we are in need of him. What can we do to him?" These are only some of the heroic deeds of Bakurios. Osduktia, the paternal grandmother of the blessed Petre, was so holy in every respect that after her death when a guard post that was under construction was collapsing during an earthquake, it ceased collapsing immediately when her body was brought out and laid there like that of one of the saints. The blessed Zuzo who reared the blessed one was so holy that when Petre was an infant, while he was sleeping at her side, she would often drench him with tears when she rose up at night and was saying the following words in the Iberian language: "Lord Jesus, my God and Giver of my life, have mercy on me!"(50, 7-15).

One year passed. On the twelfth day, after celebrating our Lord Jesus Christ's Nativity, the feast of the Baptism of Jesus (Theophany) arrived. The emperor and empress, the nobility, and all the people went to the Church of Saint Sophia built by Emperor Constantine the Great (306-337) to attend the Divine Liturgy. The servant of the Lord, Murvanos, stayed at the palace in order to pray (to perform the canon of prayers) more diligently and not to let his body have a rest. He also wanted to serve the martyrs' holy relics. Murvanos cleaned icon lamps because he was going to light them in front of the holy relics. He asked one of his servants for oil, but the servant did not bring him any oil and said angrily: "What is it? Every Christian celebrates the feast of the Baptism of Christ and rejoices. But we live as if we were monks". He even intended to kill the prince in order to get free and act of his own free will. The servant's words did not make him angry. The blessed Murvanos got up calmly and filled the icon lamps with water instead of oil. Then he fell on his knees, stretched out his arms to the heavens, like Holy Elijah the Prophet and asked God and the holy martyrs for the grace in order to light the icon lamps. O miracle! In a flash the icon lamps were lit and remained alight on the water without oil during seven days and seven nights. Emperor Theodosius the Younger was informed about the miracle. The emperor and his court came to see the icon lamps that were lit on water. Having seen this miracle, they glorified God and said: "Blessed is Murvanos, the servant of God". The emperor kissed his holy face. After this miracle, the emperor and his court loved the pious prince even more.

The young Murvanos faithfully kept the following rule. Everyday he shared his food with the poor. Once, when Murvanos was fervently praying with tears, he saw the Lord Jesus Christ standing in front of him. Murvanos immediately knelt before Jesus, venerate Him and began to wet His holy feet with his tears, entreating: "O Lord, O Lord, do not forsake me". The Lord comforted him and vowed: "God-pleasing many deeds will be performed by you, and surely I am always with you to the end of

your life”. But those who were standing with him saw nothing, although they guessed that Murvanos had seen a divine vision. From that time on Murvanos was determined to set off for Jerusalem.

When Emperor Theodosius the Younger heard about it, he summoned the Iberian prince and pleaded with him not to leave the palace. Murvanos did not obey him, for his decision was firm. Then the emperor ordered that the blessed Murvanos be kept under strict custody. A group of guards secretly attempted to murder him, for they feared that the emperor might punish them in case the Iberian prince fled the country. But God protected His chosen, faithful servant Murvanos, as He had rescued Joseph from his brothers.

Ioane the Eunuch (the same Mitridate Lazi), a tutor and companion of the Iberian prince, was a holy man far from any evil thing. Both of them, Murvanos and Mitridate Lazi, had a single desire to serve God more fervently. Once, when they were sitting and talking about the eternal life, they remembered Saviour’s words, “I tell you that if two of you on earth agree about anything you ask for, it will be done for you by my Father in heaven. For where two or three come together in my name, there am I with them” (Matthew 18:19-20). And again, “And anyone who does not take his cross and follow me is not worthy of me” (Matthew 10:38). Aspired to the spiritual life, they decided to leave the palace secretly from the emperor at the first convenient opportunity.

How the blessed Petre mastered the Greek language (Prince Murvanos was given the new name Petre after he had been tonsured a monk), I’ll tell you the following. While we were still in Constantinople, he studied the Greek language and other disciplines so easily that the emperor and philosophers at the imperial court were amazed at his great intellect. In the same way he easily learnt the Assyrian¹ language when we went to Jerusalem.

¹ The Georgian historical sources give us information about the first language. According to *The Life of Kartli*, the first language was Assyrian (38, 163). The

Murvanos and Ioane, as it was above-mentioned, were firmly determined to leave Constantinople. One night they found the right time, took a piece from the Life-giving Cross, the holy relics of the martyrs and set off for Jerusalem. When they left Constantinople, Murvanos and Ioane beheld a pillar of light, which lit the way in darkness. A voice was heard from the pillar of the light: “Seek the light that comes from the Father of the Heavenly Light.” “Whoever follows me will never walk in darkness, but will have the light of life” (John 8:12).

Having seen the pillar of the light and heard the voice from it, the saints were overjoyed and praised the Most Holy Trinity. Meanwhile they reached the seaside. By God’s Providence, they found a boat. They went on board and set sail. At dawn, when Emperor Theodosius the Younger learned of the blessed Murvanos’ escape, he ordered that the Iberian prince be found immediately. The Roman soldiers searched everywhere, but their search was in vain because God defended His servants.

They sailed across the sea, reached land in safety and set foot on the shore. They took the piece from the Life-giving Cross, the Holy Gospel, the holy relics of the martyrs, and proceeded on foot. Murvanos and Ioane witnessed many miracles by God’s Providence. During the whole journey, a sweet-smelling myrrh flowed abundantly from the piece of the Life-giving Cross. When they got tired, they took the sweet-fragrant myrrh and anointed their bodies with it. After anointing their bodies with myrrh, weariness completely disappeared. It gave the saints great joy, and they praised God. After that, they reached

Assyrian language is the same Chaldean (43, 439).

Strabo, as well as other ancient Greek historians, pointed out that the Chaldis are the same Chalybis. In ancient times the Chaldeans were called the Chalybis, while the Chalybis were Kartuli (the Georgian) tribe. The Chalybis - Chaldis are the same Lazes (Chans) (29,139).

a town. The head of the town took them captive and cast them into prison, saying: "You are fugitive slaves. I am not going to set you free until your pursuers come". The very same night there was such a violent earthquake that many buildings collapsed in the town. That night the head of the town had a vision. Some men appeared to him in a dream and told him, if he did not release the prisoners, the entire town would be completely destroyed. The frightened head of the town rose up before dawn and hurried to the prison. He fell on his knees before the prisoners, released them and begged their forgiveness. He entreated them with tears to remain in the town and promised to found a monastery. But they did not agree and continued their way toward Jerusalem.

As soon as Murvanos and Mitridate approached Jerusalem, the Holy City, they stopped and shed many tears. Then they entered the Holy City and venerated the Holy Places and Churches of the Holy Sepulchre (the Church of the Resurrection), of the Nativity in glorious Bethlehem, of the Ascension on the Mount of Olives, Golgotha (which means the place of the Skull), and Gethsemane (the burial place of the Most Holy Mother of God), the place from where her purest body was taken up into heaven by her Son our Lord Jesus Christ. They venerated the Church of the Probatike, Holy Mount Sion, the place where Jesus' disciples used to be all together, and other Holy Places with fervent tears.

A famous Roman nobleman Pinianus and his wife Melania, the daughter of a Roman senator, laboured in Jerusalem. Pinianus and Melania established two monasteries: one for men and one for women, and they started the monastic life there. Pinianus was an example of obedience for the brothers of the monastery to follow. He would carry some wood on his shoulders for his monastery. The blessed Melania like Pinianus worked with her own hands in order to earn her daily bread according to the rule given by the Apostle Paul himself: "If a

man will not work, he shall not eat” (II Thessalonians 3:10).

Melania recognized Murvanos and Ioane, who she had known from Constantinople. She welcomed them warmly and took Murvanos and Ioane under her care. She sent them to the monastery that had been built by the blessed Pinianus and entrusted them to abbot who was ascetic and virtuous. The abbot of the monastery received Murvanos and Mitridate with great joy. They were tonsured monks at the Holy Sepulchre of our Lord Jesus Christ (the Holy Tomb of Christ). Murvanos was given the name Petre, while Mitridate Lazi – Ioane. After having been tonsured, the abbot took them to the monastery again.

Petre and Ioane prayed without ceasing day and night, and succeeded in God-pleasing all good deeds until twenty five years of Petre’s life passed. Constant prayers, fasting, and the earth as bed exhausted his body. The blessed Petre tortured his body to such an extent that only dried skin and bones were left from him. His garment was the same as beggar’s. In search of solitude and to labour with much greater zeal, Petre and Ioane withdrew to the wilderness where they stayed for a long time, and then they returned to the monastery again. Then they left the monastery and with some amount of the money brought by them from Constantinople, they built a guest house where a refectory, a place for washing feet, and beds were prepared for pilgrims.

Petre was famous for his charitable labour. Petre and Ioane gave shelter to their countrymen from Kartli and pilgrims from Greece. After that, they went to a desert, gathered brothers and founded a monastery there. When Patriarch Anastasius heard about their labours, he summoned them. Petre and Ioane were ordained priests despite their great resistance, for they considered themselves unprepared for the priesthood. After having been tonsured, they were sent to the monastery again.

As soon as they returned to the monastery, the blessed Petre and

Ioane started building a church in honour of the Most Holy Mother of God. While constructing the church, the blessed Petre felt tired and lay to have a rest. Then the devil appeared to Petre. He mocked him, saying: “Why did not you stay in the imperial city in order to drink and eat for a pleasure? You have worked in vain. You have no grace. But the holy Petre despised him, saying: “Away from me, Satan. I only worship my Lord and put my hope in Him. It is you and your demons - desperate and hopeless”. Immediately the evil one turned into smoke and disappeared. Holy Petre besought our Lord with bitter tears. Then the Lord our Jesus Christ appeared to him and said:”Petre, what has happened? Why are you so worried? Do not you know that I have power over life and death, and life comes from me? Your labour is not in vain. No one’s work will be lost. Quite the contrary, I will reward anyone many times not only for his work but even for his thoughts.” “Rejoice and be glad, because great is your reward in heaven” (Matthew 5:12). “Because you have seen me, you have believed; blessed are those who have not seen and yet have believed” (John 20:29). “Now, look up into the sky”. Petre looked up to heaven and saw a splendidly adorned temple which was shining like the sun. He also saw men about fifty in number, full of glory, who were serving and chanting in the temple. And the Lord told Petre: “Behold, it is the temple that you have built. Do not worry any more and rejoice”. After the Lord Jesus had spoken to Petre, he was taken up into heaven. Holy Petre worshiped the Lord and praised Him.

Having strengthened by God’s grace and mercy, the blessed Petre finished construction of the church. When the monastery was completed, the blessed father gathered worthy monk-ascetics. He established the typikon (the rules and canons) for the monastery and appointed a divinely-robed father as abbot. In such a way the monastery was founded. It was called Kartuli (the Georgian) monastery (the

Georgian monastery has been called the Holy Cross (Jvari) Monastery since the sixth century).

After that, the blessed fathers Petre and Ioane left the monastery, and they founded another monastery ¹ in the Judean Desert on the bank of the Jordan River near Bethlehem. The Lord performed many miracles through Saint Petre. Holy fathers kept memorial services for the martyrs, whose relics the holy Petre always carried with him. The blessed fathers always remembered the Apostle Peter's command, "Venerate saints and celebrate their memories".

Once, when Petre and Ioane were still in their monastery on the bank of the Jordan River, the wasp occurred on the blessed Ioane's face. It was eating his face. Because of the severe skin illness, he was losing his eyesight. Ioane was ashamed to appear in public, and he covered his face with hands. Holy Petre took him to Jerusalem to the Church of the Holy Sepulchre (the place of the Holy Golgotha). They prayed fervently and tearfully pleaded with God to help them in their sufferings. Having completed their prayers, everybody witnessed how a hand came out of the Holy Rock (the worshipful Rock of the Holy Golgotha) and touched Ioane's face. He was healed of the severe skin illness at once. Even more, his face was completely pure and no trace remained of the disease. Everybody glorified the Allmerciful God,

¹ In 1952, in the Jordan Desert near Bethlehem in Palestine, an Italian archaeologist Virgilio Corbo discovered and researched the ruins of Kartuli (the Georgian) monastery founded by Sts. Petre Iberi and Ioane Lazi (in about 429 – 444) in the name of St. Theodore the Tyro. The monastery is also known as the monastery of the Laz (Lazta Monastery in Georgian), or Bethlehem Monastery. The floor of Lazta Monastery was decorated with mosaic Georgian inscriptions. All of them were performed in Georgian Asomtavruli script. St. Petre Iberi's name Murvan in the world, his father and grandfather's (on his mother's side) names were mentioned in three of the four inscriptions. That is obvious proof that the monastery was founded by Sts. Petre Iberi and Ioane Lazi.

Who had helped the saint fathers.

Later, Ioane became deathly ill again. Whoever saw him would say that his recovery was impossible. The hopeless state of Ioane's health grieved the holy and blessed Petre, because the parting with the blessed Ioane would be a great loss for him. Although the blessed Ioane rejoiced that soon he would leave his flesh. He was hoping that the Almighty God might have made him worthy of everlasting life. One night the blessed Petre stood praying. He prayed to God for Saint Ioane's recovery. Suddenly he heard a voice from heaven: "Petre, because of your love and fervent prayers, Ioane will live twelve more years". Instantly Ioane stood up to his feet completely healthy. Scales fell off his whole body. His skin was the same as an infant's. Having seen it, everybody glorified God, Who performed miracles for those who are God-fearing and faithful to Him.

Then the holy Petre told the blessed Ioane as a token of gratitude to offer the Bloodless Sacrifice to God. The blessed Ioane explained to Petre that he would not be able to celebrate the Liturgy, for because of the illness, he had no voice. The blessed Petre replied: "If your sacrifice is pleasant to God, the voice will be given back to you." Then the blessed Ioane stood up, entered the altar and started the Divine Liturgy. And he was given from the Lord a voice that was stronger and prettier than he had before.

After that, the blessed Ioane had a revelation in his cell. He beheld the dread Judgment (Christ's Second Coming). The revelation lasted three days and three nights. In his revelation the blessed Ioane beheld thrones prepared for the Last Judgment. In heaven the Life-giving Cross appeared in the clouds. Then he saw the Lord God Almighty - the Judge of all creation, Who sat on the throne. The heavenly hosts of angels, archangels, seraphims and cherubims were standing around the throne. He also saw the Apostles, who were seated on the thrones.

The prophets, all the saints and the righteous were standing at the right hand of Christ God. The blessed and holy fathers Petre and Ioane were sitting before the altar with a great company of monks around them whom they presented before God. Each was judged according to what he had done. Ioane beheld how the angels were throwing some of them into the lake of fire ¹, while others were gaining imperishable crowns. Ioane also beheld the Most Holy Mother of God, who was standing before the throne of her Son and was praying for the whole world. The vision was so dreadful that it was indescribable as the blessed father Ioane told us. After the revelation, the blessed father became thoughtful. He did not speak to anyone for thirty days; with his thoughts the blessed Ioane was not on earth, he was in heaven, and his face was radiant ² like the face of an angel.

Holy Petre, his disciples and the blessed Ioane left for Egypt ³. They set off on a pilgrimage to the Skitys Desert, where they visited hermit - ascetics. Petre and Ioane chose a place in the desert, where they constructed a church and founded a monastery around. Holy Petre brought a bishop to consecrate the newly built church. But they had a vision. They beheld Christ God's disciple Mark the Evangelist, who was consecrating and anointing their church. By God's authority and power, the blessed Petre performed many wonders and miraculous signs among the people not only in the church that he him-

¹ The lake of fire is the second death. If anyone's name was not found written in the book of life, he was thrown into the lake of fire (Revelation 20:15).

² When Moses came down from Mount Sinai with the two tablets of the Testimony in his hands, he was not aware that his face was radiant because he had spoken with the Lord (Exodus 34:29).

³ In the Egyptian desert, in the necropolis of the Thebes has been discovered a church which, as M. Tarkhnishvili points out, was built by Petre the Iberian and belongs to the 5th century (9, 75).

self had built, but also in Alexandria. He healed demon-possessed men, paralytics, and many others of their bodily infirmities. All of them were cured of their diseases.

The blessed fathers Petre and Ioane returned to Jerusalem, where again they built a guest-house for pilgrims. Then they started building a church.¹ A certain rich layman was building a church nearby. He came into conflict with St. Petre's disciples over the boundary line. One day, when the venerable Ioane was with the builders, that man started a quarrel with Ioane again. While arguing, he struck Ioane in the face and ejected the builders from there. Ioane did not utter a word. He came into Petre's cell and informed him about what had happened. Holy Petre did not rebuke the layman. He just said quite calmly: "It will be surprising if he does not die tonight". In the morning that man was found dead in spite of being quite healthy. God's wrath befell him. "Do not take revenge, my friends, but leave room for God's wrath, for it is written: it is mine to avenge; I will repay, says the Lord" (Romans 12:19). Having buried him, Petre and Ioane proceeded and finished construction of the church with the help and mercy of God. His love endures forever.

The blessed fathers obediently served all visitors who came from everywhere to venerate the Holy Places. They received and nourished pilgrims, the poor and needy at their own expenses. Once supplies ran out. The multitude of pilgrims and the poor came to gather at their

¹ It is the church that Sts. Petre and Ioane built in Jerusalem on the north side above the church of the Holy Zion near the so-called the Tower of Davit. There they founded a monastery that still exists to this day and is called the monastery of the Iberians (Iberta Monastery). Jvari (the Holy Cross) Georgian Monastery is not to be confused with the monastery of the Iberians. Jvari Monastery is located just outside the Old City in the western part of Jerusalem.

place as usual. The holy fathers trusted in God started praying. They besought God: “O Lord, You say, do not worry about tomorrow, for tomorrow will worry about itself” (Matthew 6:34). But what we can do now when we have run out of food products”. While the holy fathers were praying, every jar was filled with wheat, flour, oil, and wine. All these products were in abundance, and jars were overflowing. Having seen this miracle, they praised the Lord and distributed food generously to the pilgrims, the poor and needy ¹.

Archimandrite Zeno advised Petre and Ioane to return to a monastery and labour with brothers there. They followed Father Zeno’s advice in humble obedience and continued the monastic life in a monastery near Jerusalem. They took on the highest and strictest monastic discipline. They laboured with great zeal as if they were newly tonsured. Every day they gained virtues and attained the great spiritual

¹ It often happened that they had ten tables in one day, especially on feasts. With his hospitality St. Petre is compared with Abraham. “The Lord appeared to Abraham near the great trees of Mamre... Abraham looked up and saw three men standing nearby. When he saw them, he hurried from the entrance of his tent to meet them and bowed low to the ground... Then he ran to the herd and selected a choice, tender calf and gave it to a servant, who hurried to prepare it. He then brought some curds and milk and the calf that had been prepared, and set these before them... (Genesis 18:1 – 8).

We intend not only to draw a parallel between Abraham and St. Petre’s hospitality, but we think it is significant to note that when Abraham’s father Terah set out from Ur of the Chaldeans, at that time Chaldea was still inhabited by the Georgians’ ancestors, Kartvelian (proto-Georgian tribes). According to *The Life of Kartli*, in the historical region of Javakheti, at the source of the Mtkvari River, Mtshketos’ (the son of Kartlos) youngest son, Javakhos, built two cities: Tsunda and Artanisi, later called Ur (38, 10). It was similar to Ur in Chaldea. Proto-Kartvelians of Ur in Javakheti had economical relations with Ur of the Chaldeans. The city of Ur retained an economic-strategical importance during the reign of King Parnavaz in Kartli.

heights. The venerable father Ioane fell asleep in the Lord in that monastery (Saint Petre's spiritual teacher, Ioane Lazi, reposed on October 4, 465). He was buried with great honour in the Georgian Monastery, which had been founded by Sts. Petre Iberi and Ioane Lazi. The blessed Petre laboured in the monastery, where he had been sent by Father Zeno for many years. His labour was immeasurable, for the Spirit of the Lord was on him. The voice of St. Petre's glory went out into all the earth. Outstanding in virtue, a heavenly man and an earthly angel, the venerable father Petre was desirable for everyone as the true servant of Christ our God.

At that time the bishop of Maiuma (the port-city of Gaza) died. The inhabitants of the city arrived in the Holy City. They appeared before the patriarch and requested: "Your Holiness, the bishop of our city died. We do not want any other bishop than Petre Kartveli". The patriarch ordered that Petre be sought. The people of Maiuma searched everywhere and found him in a desert, for our holy father was a great lover of a desert. He often withdrew to the wilderness to talk to the One True God alone. As soon as the people of Maiuma found the blessed Petre, they caught and bound him, for they feared that the holy father would flee. When the holy and blessed Petre learned that the patriarch was about to consecrate him as bishop, he got grieved and started weeping bitterly. He pleaded with them to set him free as he was a sinner, but nobody listened to him. They were on their way to Jerusalem when night fell near a village. They stayed at a big house in order that Petre would not escape. Holy Father asked them to untie him at night and to tie again at dawn. The people untied him according to Petre's request. When everybody fell asleep, the holy Petre got up in silence. He was determined to throw himself down. He was thinking of escaping, if not, at least, he hoped that he would injure himself and would be deprived of the honour that was expecting him.

He hated glory of the world and strove to live a solitary life. Then the Lord appeared to him with the host of angels and said: "Petre, do not you know what I have said to my disciple Peter, who resisted while washing his feet?" Petre trembled in fear and replied: "O Lord, I know". Then the Lord said to him: "Now I tell you the same. Take care of my sheep if you want to have part with me." The Lord comforted and strengthened him. Then the Lord was taken up into heaven. Petre venerated the Lord and glorified His holy name. In the morning the people brought the blessed Petre before the patriarch to whom Petre said that he was not worthy of such honour. The blessed father accused himself of being a great sinner, and that he was unworthy to be consecrated bishop. But nobody listened to him, for they knew that Saint Petre was completely flawless and perfect.

Patriarch Theodosius took St. Petre to the church where by divine Providence, he was consecrated bishop of Maiuma. Theodosius asked the holy and blessed Petre to stay with him for some time. He knew that Petre was God's great servant. When several days passed, the patriarch summoned the city officials of Maiuma and instructed them in divine teaching, but about Petre he said: "O men, who are loved by God, this good shepherd has been sent to you by the Lord Himself. Obey and follow him with all your heart and with all your soul, as you obey and follow Christ's precepts". They received the holy and blessed Petre with great joy and thanked the Lord God, Who had sent them such a good shepherd.

Patriarch Theodosius sent St. Petre with great honour to the episcopal throne of Maiuma. When the blessed father approached the city, all the people came out to meet him with lighted candles, chanting hymns and censuring with holy incense. Venerable Petre together with his flock entered the city, and then they went into the temple. That day many wonders and miraculous signs were worked by St. Petre.

The people rejoiced and thanked God, Who had granted them such a good shepherd.

Holy Petre did not perform the divine services for a long time. Then he heard a voice from heaven, saying to him: “Petre, increase your talent. Offer the Bloodless Sacrifice if you do not wish to be punished like a servant who hid his master’s talent in the ground” (the Parable of the Talents) (Matthew 25:14-31).

On hearing the Lord’s voice, he stood up trembling with fear and started celebrating the Liturgy. When St. Petre divided the flesh of Christ (broke the bread), the clergy and monks standing there saw how the holy altar was filled with blood. Petre himself was startled and was gripped with fear. Terrified by what had happened, St. Petre moved away from the holy table. Then a voice was heard from heaven, saying to the bishop: “Finish offering the Bloodless Sacrifice, because it has happened not for you, but for me (in another version - for your flock). I wish everybody to know how glorious and dreadful the Bloodless Sacrifice is (Saviour’s incorruptible flesh). It cleanses and heals souls and bodies, and enlightens minds of the blameless who receive the Holy Gifts with fear and awe, but it condemns the wicked with unclean minds and hearts.

Having seen this miracle and having heard a voice from heaven, all rejoiced and glorified the One True God, Who had granted them such a good shepherd. From that time on St. Petre was considered to be an angel of God.

In the year 450 Emperor Theodosius Younger died and Emperor Marcian (450-475) ascended the throne. He convened the Fourth Ecumenical Council of Chalcedon¹ in 451. Six hundred and thirty bish-

¹ The Fourth Ecumenical Council took place at the Cathedral where Holy

ops participated in the Council. The Council of Chalcedon accepted Christ's two natures. It formulated that Christ was "one person in two natures" – one divine and one human. Holy Fathers condemned heretics, for they did not acknowledge that Christ's one person was composed of two natures – divine and human and did not admit Christ's birth from the Virgin. Emperor Marcian sent his imperial troops to Palestine in order to chase heretics out of the country. The fight broke out between Chalcedonians and anti-Chalcedonians. Many Orthodox

Great-martyr Euphemia's holy relics, radiant by miracles, were rested. Despite long debates, the opposed parties - Monophysites and Dyophysites (Chalcedonians) could not come to common consent. Patriarch Anatolius of Constantinople suggested solving the Church discord trusted in the Holy Spirit through Saint Euphemia's intercession. The opposed parties wrote their own confession of faith and sealed up the scrolls. In the presence of Emperor Marcian they opened the shrine of the blessed Great-martyr Euphemia and placed their scrolls on Saint Euphemia's breast. Then they put Imperial Seal to the shrine, set a guard on it and started fasting and praying fervently. Three days later Patriarch Anatolius and Emperor Marcian in the presence of the participants of the Council opened St. Euphemia's shrine. O miracle! The blessed Euphemia was holding the scroll with the Orthodox Creed in her right hand, while the scroll of heretics was at her feet. Saint Euphemia, as if she was alive, raised her hand and gave the scroll with the Orthodox Creed to Patriarch Anatolius. Saint Great-martyr Euphemia miraculously confirmed the truth of the Orthodox Faith.

Nestorius, Bishop of Constantinople (428-431), refused to allow veneration of the Virgin as the Mother of God. Heretics considered that Christ consisted only of one, namely the divine nature.

The Fourth Ecumenical Council held in Chalcedon in 451 formulated that Christ was "one person in two natures" – fully God and fully man at the same time (True God and true man in one person). Theological formulation of the relationship between the human and the divine nature in Christ caused a conflict. Anti-Chalcedonians rejected a two-nature definition.

Petre Iberi's labours in Palestine coincided with one of the most difficult periods in the history of the Church – the rise of the Monophysite movement. It especially strongly spread throughout Egypt and Syria-Palestine. The Egyptian monk Theodosius offended by the victory of Orthodoxy (Chalcedonism) at the Council of Chalcedon, raised a public uprising in Palestine. Theodosius easily managed to persuade monks as if the Council of Chalcedon had accepted the doctrinal definition different from the creedal statements of Niceae-Constantinople. The number of rebellious monks who left their monasteries and monastic cells in a desert grew to about ten thousand. The mob of the monks under the leadership of Theodosius invaded Jerusalem. They rebelled against Juvenal, the Orthodox patriarch of Jerusalem. Juvenal was forced to leave the episcopal throne and flee the Holy City. Theodosius, the Monophysite leader, was enthroned as Patriarch of Jerusalem. Theodosius ordained anti-Chalcedonian bishops. Emperor Marcian had to send the imperial Roman troops to Jerusalem in order to return Patriarch Juvenal to the episcopal See. In Egypt Bishop Timothy Aelurus of Alexandria started rebellion. The Orthodox archbishop Proterius of Alexandria was brutally slaughtered by heretics in the church on the feast of Christ's Holy Resurrection, and Timothy Aelurus (also known as Timothy the Cat) was proclaimed Archbishop of Alexandria. In Syria Peter the Fuller stirred a nation to revolt against the Orthodox bishop Martyrius, who held the throne of the Church of Antioch. Peter the Fuller dethroned Martyrius and occupied the episcopal See of Antioch.

Saint Petre had to live and labour in the epicenter of the heresy, although he did not take an active part in the conflict between Chalcedonians and anti-Chalcedonians. He led an ascetic life. A heavenly man and an earthy angel, St. Petre, lived in solitude, for the saint father was a great lover of a desert (8, 161-162).

Petre's withdrawal to a desert, and his obvious attempt not to interfere in the conflict arisen in the Church points out that Petre remained faithful to those Christian values that reconciled and united opposed parties. But interpreters did not wish to see it (6, 13).

Theodosius, the Monophysite patriarch of Jerusalem, consecrated Petre as bishop by force, against his own will and in spite of his great resistance. Petre even declared that he was a heretic. Juvenal, the Chalcedonian patriarch of Jerusalem, after the Council, returned to the Holy City together with the Roman troops. Juvenal removed from the episcopal throne all the bishops ordained by Theodosius except St. Petre because of his Chalcedonian views (4, 14).

believers (Chalcedonians)¹ perished in the battle. Heretics were numerous in number, therefore, they resisted greatly. The heretics were defeated in the end.

One day, when the holy and blessed Petre was conducting the Divine Liturgy, he visibly beheld how souls of the righteous tormented by heretics were being taken up into heaven to the Lord by angels with great glory. He also beheld souls of heretics who were being thrown into the fiery lake of burning sulphur. The vision was given to St. Petre from God in order to preach the Truth to his flock and strengthen unbelievers in the true Faith.

¹ The famous Georgian spiritual figures state that the Georgian Apostolic Orthodox Church has never been to the Monophysite heresy. In his work *The Hierarchy of the Georgian Orthodox Church, Catholicoses and Archbishops*, Saint Polievktos (Karbelashvili) the Confessor (+1936) reports that Bishop Michael (446-471) of Kartli, and then the first catholicos of Kartli, Holy Petre (472-510), a pupil of St. Gregory the Theologian, had heated quarrels with the Armenians over the doctrinal definition of the Council of Chalcedon. Holy King Vakhtang Gorgasali before his blessed repose made a will in which Holy King Vakhtang appealed to the Georgian nation to be strong in the Faith and to keep the union with the Greek Church. (The Georgian Church remained always in close alliance with the Greek Church). After Holy King Vakhtang Gorgasali had died (+502), the country was conquered by the Persians. At the beginning of the sixth century the Georgian Orthodox Church turned out to be in danger of heretical teaching. In reality, the danger was very serious, for the Armenians encouraged by the Persians tried to sow evil seeds in Kartli. Our heavenly guardian angel the Most Holy Mother of God saved the Georgian Church from the Monophysite heresy. She appeared to St. Ioane and entrusted him to deliver the Iberian people from the heresy. The eminent Georgian scholar Academician Shalva Nutsubidze considers the Georgian fathers Venerable Ioane of Zedazeni and his twelve disciples to be the disciples of Holy Petre Iberi. They graduated from the Georgian Theological School founded by Sts. Petre Iberi and Ioane Lazi, and Venerable Ioane and his twelve disciples returned to their motherland in about 530. The labours of these Holy Fathers are immeasurable before God and the Georgian nation. They uprooted the Monophysite heresy and strengthened

The God-loving and Orthodox emperor Marcian reigned for six years and departed from life. Heretics seized an opportunity and conquered some districts of the country. Once, they gathered together and decided to murder Archbishop Saint Petre Kartveli (the Georgian) by trickery. In order to fulfil their insidious intention, they took a boy with them. But when they neared the door, knocked and said: "Holy Father, open the door and heal this demon-possessed boy", a voice was heard from heaven: "Petre, do not open the door, for they are wicked people." Unbelievers also heard the voice, and the dumbfounded heretics ran away. "Though they plot evil against you and devise wicked schemes, they cannot succeed; for You will make them turn their backs ..." (Psalm 21:11-12).

When the blessed Petre learned that they were about to kill him insidiously, he told me: "My son Zakaria, rise up and let us go to a foreign country. I'm afraid if we are killed, they will perish." We left that place and arrived in a village. It was a holy Sunday. The

the Christian Faith preached by Saint Nino. They founded the Georgian monastic life and established schools at the monasteries founded by them. Although, at the beginning of the 7th century the danger again threatened to the Orthodox (Chalcedonian) Faith strengthened by the labours of Venerable Ioane and his twelve disciples. In the year 604 Persia conquered Kartli again, and forced the Georgian nation to renew the union with the Armenian Church. At that time Kirion I was Catholicos of Kartli. His foresight and brilliant diplomacy rescued the Georgian Church from the Armenian faith (the Monophysite heresy). Our ancestors were justly proud of their steadfastness in the true Faith. Venerable Giorgi of the Holy Mountain (+1065) declared before the patriarch of Antioch, the Theodosius III: "We believe in the One True God, we have never denied him, and we have never turned from Him to heresy". In the remarkable historical work *On the Division of the Georgian and Armenian Churches*, Holy Catholicos Arsen the Great (+887) logically proved that the Georgian Church had followed the path of the true Christianity steadfastly throughout history, while the Armenian Church had strayed from the true path when it accepted the Monophysite heresy (53, 341).

holy and blessed Petre ordered that an altar be prepared for the Sunday Liturgy. But the house where he was going to celebrate the divine service turned out to be a heathen temple. Idols stood on the rising ground. I told him: "Holy Father, it might not be worth celebrating the Liturgy here". But the saint replied: "My son, we offer a sacrifice to God, not to demons". As soon as he began to burn incense, flames leapt out of the censer and burnt the idols to ashes. But the house was safe. On seeing that miracle, we glorified God.

Then we arrived in a town where we stayed for some days. A certain Christian man lived in that town. The daughter of that man lay sick. She was close to death. The man decided to ask a sorcerer for help. When the girl's mother heard about it, she came to the saint father, fell down at his feet and pleaded with him tearfully: "O servant of Christ God, have mercy on me. Heal my sick daughter and deliver her, because her father is going to bring a sorcerer home". Saint Petre felt pity for her and replied: "Do not cry. Christ will heal your daughter, and I think the sorcerer will not last till the morning. Saint Petre took the holy oil and anointed the girl in the name of the Most Holy Trinity. Then he took her by the hand and helped her up. Instantly she stood up quite healthy. The people who saw the miracle praised God, Whose love endures forever. As St. Petre prophesied, at dawn the sorcerer was found dead. The news of St. Petre's glory spread throughout that region.

A certain nobleman lived in that town. He invited the holy and blessed Petre and his companions to have dinner with him. Since he did not want to offend the nobleman, the holy and blessed Petre visited him. When we sat down to dinner, the host started abusing and shouting at his people, for he was bad-tempered. Then the holy father heard voice from heaven: "Petre, have not you read in the Holy Gos-

pel? Men will have to give account on the Day of Judgment for every careless word they have spoken. For by your words you will be acquitted, and by your words you will be condemned” (Matthew 12:36-37). My name is being blasphemed in that house and you are still there”. Holy Petre thought up an excuse and got up from the meal quickly. We left the host’s house and went away.

The next day we left for monasteries outside town, for the holy father wanted to celebrate the Liturgy in one of the monasteries. The noblemen of that town came to the holy and blessed Petre and started unwholesome talks as usual. Holy Petre kept silent. He entered the altar of the temple to conduct the church service. An angel of the Lord appeared to him and was trying to throw him out of the altar. Holy Petre asked the angel tearfully “What wrong have I done? What is my fault? Why am I to blame? “The angel of the Lord answered: “Petre, when you are about to offer the Bloodless Sacrifice, you must not heed vain talks. Avoid godless chatter, do not corrupt your heart and mind, and do not leave your kind diligence, for pure mind (heart, thoughts) is important and above any offerings and sacrifices. Now you are forgiven, but from now on be careful when you are about to perform the holy service.” Holy Petre fell on his knees before the angel, begged his forgiveness and glorified the Lord God.

After several days we left that place. On the way the holy and blessed Petre performed many miracles. Holy Petre healed many sick and disabled by the power of Christ God and brought many back to God.

Time passed. Leo the Great was crowned ruler of Bizantium. There was a great peace in the House of God. The blessed emperor wrote to the holy Petre to return to his diocese. The Holy Father came back to his episcopal See and shepherded his flock with the help of Christ

God. After that, he built a beautiful church outside the city, gathered worthy monks, founded a monastery and established the typicon – the divine and spiritual rules for the community.

The strict ascetic life finally took its toll on the blessed Petre's health. Because of constant fasting, his health grew weak. He suffered from a stomach ache. He was advised to set off for the hot spring. When citizens heard that the blessed father was about to leave for treatment, the young people of the city accompanied him. Among them were many pagans. The blessed Petre preached the good news of the Kingdom of God and baptized nearly two hundred pagans. So they were filled with joy and praised the Lord.

After that, the blessed and holy Petre started talking to them again. At that time when we came to that region of Palestine, we wished to visit the mountain, where Moses the Prophet had found his last rest. A holy monk, ascetic-hermit, dwelt on the Mount of Moses. The holy monk had been labouring there for forty years without leaving his cell. On seeing us, the hermit addressed me, "Petre, you are welcome, the son of the Iberian king". I begged his forgiveness and said that this was not true. The hermit replied to me: "Do not deny what we have already known from Christ God." Then he revealed to me all work of my life, and also that I would become bishop of a city with the multitude of population. That ascetic has just reposed in peace. When I was baptizing those people, I beheld how God's Holy Spirit came upon the holy font and filled it with an ineffable light and brilliance. I also saw the soul of the righteous taking up into heaven by the host of angels. We are about to go and venerate his holy relics. And you, my children, can return home. May the power of the Most high overshadow you. St. Petre dismissed them with a blessing. We set off for the holy monk's cell, kissed his holy relics, said our prayers and left that place.

On the way we came to the cell of a holy monk. On seeing St. Petre, the holy father was filled with joy. They greeted each other, prayed and started divine talks. After they said much useful for a soul, the holy monk told the holy and blessed Petre: "Before I came to this place, I had seen a cave. In that cave I saw the departed monk whose face was shining like the sun and was full of all grace. I kissed his holy face with fear and joy. I remembered that place and informed all lovers of God about it. When we came back, the holy monk had not been there. We considered this miracle to be a sign from God and constructed a church in that place. Then we entreated God to reveal to us who that holy monk was. I learned from the Lord that the saint monk I had seen was Moses the Prophet. When he finished relating it, the hermit washed our feet. We stayed with him for three days. Then we received his blessing and proceeded our way.

We arrived at a place where it had not been raining for a long time. The inhabitants of that place came to the holy bishop and asked him for help. Holy Father prayed to God fervently. As soon as he finished praying, the heavens gave rain and the earth produced its crops. Having seen this miracle, pagans were baptized by the venerable father Petre, and everybody glorified the Lord; His love endures forever.

We left that place and came to a village where we were invited by a certain man who did not have any children. He pleaded with the holy and blessed Petre to pray to God to grant him a son. Many other villagers came to him with the same request. The blessed Petre prayed and then made the sign of the Cross over them. All of them had children and they praised the Lord for bestowing upon the venerable father the gift of wonder-working.

We left that place and went to a village called Atomokon, where we celebrated Pentecost. There lived a certain official of Queen whose

name was Elijah. He was very hospitable and a lover of the poor and needy. He was generous with his money and used to distribute alms to the poor. Elijah was deaf. Once, when we were sitting with him, he touched the hem of the garment of the holy and blessed Petre with his ear. Instantly he received healing for his ears and glorified the Lord; His love endures forever.

Elijah kept us during the summer, for the place was cool and air - fresh. There was a lake nearby. Elijah would send his servants to the lake to catch fish and, as if it was God's Providence, everyday the fishermen would catch only one fish. The fish was sent to the holy bishop Petre. A certain rich aristocrat lived nearby. Once he asked for the fish that was caught for the bishop. Elijah sent his fishermen to the lake. That day they caught two fish. The holy and blessed Petre sent one fish to the sick man and informed him that Petre put his hope in Christ God that this fish would heal him. As soon as the nobleman ate the fish, he received healing at once, and he praised God.

Soon after we left that place and came to a village. The inhabitants of that village didn't sow wheat, or any other grains. They cultivated only vineyards, produced wine and traded in it. At that time worms without number attacked vineyards. Because of it, there was a danger that grape harvest would be poor. As the only source of the villagers' income was wine, they were greatly disturbed. The holy and blessed Petre gave them holy water. The villagers sprinkled the holy water on vines, and the worms were eliminated from the vineyards. This miracle gave them great joy, and they glorified the Lord God; His love endures forever.

We proceeded our way and arrived at the monastery of the holy and blessed Isaiah, where we remained for many days. The blessed and holy fathers were two radiant stars of the world. The Lord bestowed

upon them the gift of wonder-working. They were great ascetic -hermits and were endowed with every virtue. Through their teaching many souls were brought back to the Lord. Their cells were four miles away from each other. Isaiah the Recluse was occupied with handiwork. Because of constant fasting, the blessed Isaiah was exhausted. Every Sunday the holy father Isaiah used to open the door of his cell and send two prosphoras to St. Petre, while St. Petre used to send two fish to the blessed and holy Isaiah. Sts. Isaiah and Petre were full of Christ's grace. When the holy fathers met one another, they spiritually rejoiced in the Lord.

Emperor Leo, the God-fearing and great lover of saints, reigned for seventeen years and passed away. After his death, Zeno ascended the throne. He was pious and faithful as well. The emperor heard about labours and wonders performed by the holy fathers, Isaiah and Petre. He sent his Eunuch to invite them. When the holy and blessed Petre learnt of it, he was grieved and started weeping bitterly. He besought the Lord not to admit his departure to the emperor. At night the blessed Petre fled to a foreign country. The Eunuch handed the emperor's letter to the blessed Isaiah. When the blessed father read the letter, he was in distress. He prayed that he might fall sick. Suddenly Father Isaiah swelled so that he couldn't come out of his cell. The emperor's messenger was unable to do anything and returned to Constantinople. As the Eunuch went away, Father Isaiah recovered at once. The life and labours of the blessed father Isaiah and wonders worked by him we had already written by God's grace. But now we return to the narrative about the holy and blessed Petre.

The blessed and holy Petre met a gardener in the foreign country. The gardener was a kind, simple-hearted and honest man. The blessed Petre stayed with him. One night the gardener had a vision. In the

vision he saw a man who pointed to a place where holy martyrs had found their rest. At his request the gardener had to extract the holy martyrs' relics out of that place and hand them to Bishop Petre Kartveli. In the morning the gardener related his vision to the holy Petre. The blessed Petre told him: "My son, go and let your bishop know about your vision. Act as you will be instructed." The gardener did as he had been told. The local bishop came to the blessed Petre. They gathered the people, celebrated a paraklesis of thanksgiving, and the holy relics of the martyrs were taken out of the ground with great honour. The holy and blessed Petre ordered the gardener to pray in order to find out their names. While praying, he saw three men standing before him. The martyrs were crowned with haloes and were shining. The martyrs said: "Our names are written in the heaven, but in the world our names were Lukas, Phocas, and Romanus. We were tortured by the Persians for the confession of our Lord Jesus Christ. Our bodies were charred in a fire. The church was constructed in the name of the holy martyrs where their holy relics were buried with great honour. The two bishops consecrated the church, and we glorified God.

While we were still there, the main priest of the monastery came to us. He told the holy and blessed Petre that they had received another letter in his name from Emperor Zeno. The letter read: "Holy Fathers, remember me in your holy prayers. Do not trouble to see me". The emperor's decision rejoiced the venerable father.

We left that place and set off for our city. As soon as we approached it, the people went out to meet the holy bishop with lighted candles, chanting hymns and burning incense. They fell on their knees before St. Petre and worshiped him. Holy Petre greeted and blessed them. The flock kissed his holy face, and we all entered the holy church and prayed there. The whole city rejoiced over the return of their shep-

herd. A lot of people assembled to listen to the holy father's preaching. They had been looking forward to his sermon. St. Petre, the true shepherd, blessed his flock with the sign of the Cross and started edifying them: "My children, our beloved brothers and all with you in Christ, first of all, stand firm and defend the holy and righteous Faith of the Most Holy Trinity. Clothe yourselves with hope, love, humility, righteousness, compassion, patience, kindness, and quietness. Be kind and compassionate to one another, hospitable and a lover of strangers. Strive to do divine and spiritual deeds, imitate who are holy and divine, and make every effort to gain holy virtues. Obey your spiritual fathers as if you obey angels of God. Remember their words as if they have come from the mouth of God". Holy Petre gave them a lot more useful advice for their souls. His God-pleasing sermon enlightened their souls, and they praised God; His love endures forever.

After St. Petre had finished his sermon, the head of the city invited us to have dinner with him. We were sitting down to dinner when a certain man came and informed us about Father Isaiah's death. We did not want the holy and blessed Petre to know it at once, although he learned of Father Isaiah's repose through the Holy Spirit. When we got up from the meal, the holy and blessed Petre told us: "My children, why are you surprised at Father Isaiah's passing away? The disciples of Christ God, the prophets, and all the saints died as well. Even our Lord Jesus Christ drank that cup. Having said it, he got up and entered his cell. He knelt before the icons of the Saviour and the Most Holy Mother of God, wept bitterly and besought fervently: "O blessed and holy father Isaiah, today you have entered the Lord's rest. Soon I am about to die. From now on Father Isaiah, intercede with the Most Holy Trinity on behalf of us. Holy Petre prayed to God with fervent tears at length.

A few days later Father Isaiah's disciple came and told us about his blessed repose. We asked him when the blessed father died. He told us the following: "When our Father Isaiah fell sick, we came to the door of his cell. He was talking to somebody. When we entered the cell, there was nobody there except our blessed father". We asked him who he had been talking to. The blessed father replied, "John the Baptist came and told me that my soul would be taken in three days." I asked John the Forerunner what his food was in the desert. He answered: "Every green and plants were my food". When Father Isaiah told us about it, we were amazed at hearing it and praised the Lord God Almighty. Three days later he peacefully departed to the Lord. When brothers heard about his blessed repose, they received a blessing from his holy relics and committed his holy body to the earth with great reverence. While he was still alive, I asked him: "Holy Father Isaiah, how should I behave after you?" The blessed father answered me: "My son, go to Bishop Petre Kartveli and stay with him, for after us this place will be completely deserted". So it happened.

Once a certain Jew, a fisherman, came to us. He suffered badly from dropsy. His belly was swollen extremely. He fell on his knees before the holy and blessed Petre and entreated to heal him. Holy Petre told him: "Go home. If you are healed tonight, come tomorrow, and I will baptize you. If not, then, do not come!" That night the fisherman was healed through the holy and blessed Petre's prayer. In the morning the blessed Petre baptized him, and the fisherman praised the Almighty God.

The blessed and holy archbishop Petre regarded prayers and the reading of books as the crown of every virtue. He himself read the holy books day and night. The blessed father would say that a monk's mind is unfruitful without reading books and listening to spiritual teaching

like a vineyard that withers and gives no fruit without water.

Time has come, my beloved brothers, to tell you about the repose of the holy bishop Petre and his standing before the Most Holy Trinity. The blessed father himself knew very well the day and hour of his leaving this world. One day, when St. Petre sensed that the day of his repose was near, he called all his disciples to him and edified them at length. He strengthened them in the Faith and instructed them in the spiritual life. St. Petre's disciples were moved so deeply by his teaching that they shed tears in abundance. After the sermon, he spoke openly: "My children and brothers, the time of my departure from this world is near. You will not see me in the flesh again. I will walk in the way I have never walked before. And you, my beloved, remember my love towards you. Do not forget me." Everybody was grieved to hear the saint's words and wept bitterly. The venerable father blessed them with the sign of the Cross, bade them farewell and permitted them to go in peace. After that, he entered his cell, knelt before the icon of the Saviour, and prayed to Christ God with fervent tears to have mercy on his flock and the entire world.

A certain brother by the name of Athanasius lived with us. Father Athanasius was honest, kind, quiet, and humble in heart. He was a disciple of Father Zeno. When Father Zeno's death drew near, Athanasius asked his spiritual Father Zeno: "What can I do after you abandon this world?" Father Zeno replied: "My son Athanasius, after my death go to the holy bishop Petre Kartveli and stay with him, for he who is in his obedience will keep his way pure. He will walk in the way of the Truth. After the death of Father Zeno, Father Athanasius came to the holy and blessed Petre and stayed with us for two years.

One night Father Athanasius was weeping bitterly. When the blessed Petre heard his weeping, he opened the door of his cell and

asked him: “My son Athanasius, what has happened? Why are you crying so bitterly?” Father Athanasius replied: “O Holy Father, why are you asking me about what has been already known to your holiness?”. Holy Petre asked humbly again: “Tell me, my son, for I do not understand!” Then Fr. Athanasius answered: “O Holy Father, you know everything. Although, as a token of obedience, I will tell you what I have seen. Tonight my spiritual father Zeno came to me, unworthy. He greeted me and said: “The Lord has given an order that in a few days the holy bishop Petre Kartveli will stand before Him, because the saints besought the Lord that the holy bishop Petre Kartveli to leave his body and dwell with them; the holy and blessed Petre has tortured his body a long time for God’s love and now he has grown weak”. The Lord said to them: “He should be on earth in order to convert many souls to the true Faith”. But the saints again entreated the Lord to take St. Petre to Him. Then the Sovereign Lord, the Maker of heaven and earth, ordered that all the saints assemble in ten days and come to the holy and blessed Petre Kartveli. The Lord ordered that St. Petre the Martyr, Archbishop of Alexandria, carry off his soul. The brother Athanasius related his vision to the holy and blessed Petre and was weeping, saying: “O Holy Father, we are mourning over our orphanage, for you are leaving us”. Holy Petre told him to be patient and consoled him with divine teaching.

From that time on the holy and blessed Petre ate nothing. With his hands stretched out he prayed to Christ for ten days. On the tenth day he summoned us, comforted and strengthened us with spiritual teaching and established the rules for the monastery. Then he entered the church, called his flock to him and instructed them for the last time. The holy and blessed Petre celebrated the Liturgy, received Holy Communion, and then he served the Holy Gifts to the clergy and his

flock. After the liturgical service, he wished peace to everybody, saying: "My dear children, from now on you will not see me." Everyone burst out crying. The clergy kissed his holy face and hands. The people also kissed his holy feet and garment, weeping bitterly. The holy father told them: "What are you doing? Why are you grieving my soul? My children, go home; have a rest, and in case of need, I will call you." He hardly managed to persuade them to go home. Then he told us: "My children, you have a rest too. Do not bother me any more," and let us go to have meal.

He himself went into his cell with one of the brothers and prayed to God. When we got up from the table, the blessed Petre called us to him. On the way we sensed a sweet-smelling fragrance issuing forth from his cell. We entered the cell and venerated the saint. The holy father blessed us with the sign of the Cross and admonished us for the last time. Then he made the sign of the Cross over his face and peacefully passed into eternity. The host of angels and all the saints who were led by Saint Archbishop Petre of Alexandria (Hieromartyr Petre of Alexandria was tortured in Alexandria in the year 311) took his holy soul up into heaven. Thus, Petre's holy soul was presented to God with glory and honour. The Sovereign Lord, the Creator of heaven and earth, said to him: "Well done, good and faithful servant! You have been faithful with a few things; I will put you in charge of many things. Come and share your master's happiness!" (Matthew 25:23).

The news of the saint's death spread quickly. A lot of people gathered from all over the city and nearby villages, for the holy father was highly regarded by the people. The noblemen and city officials, the rich and poor, the young and elderly people flocked to bid farewell to the venerable father. They were shedding tears and kissing his holy relics. The people brought all their sick: the mute, deaf, lame, crippled, demon-possessed, and many others. Those who touched the hem of the

saint's vestment, or his holy relics with faith were healed of their bodily infirmities instantly. The people were amazed when they saw the mute speaking, the lame walking, the blind receiving their sight, and they praised God. His love endures forever.

Both joy and sorrow were great. The joy was due to miraculous healings and wonders worked through Petre's holy relics. But the keen sorrow and mourning were caused, because they were parting bodily with such a radiant star. Because of the multitude of people who came to bid farewell to the saint, we hardly managed to bury him after three days. We buried the venerable father in his monastery befitting his holiness. A lot of lights and candles were lit, incense was being burnt, and hymns were being chanted in his honour. An ineffable sweet-smelling fragrance was issuing forth from his holy body that was above all fragrances on earth, like a light of the sun that exceeds the splendor of stars. A heavenly man and an earthly angel, the holy and divinely-robbed our Father Petre Kartevli¹ (the Georgian), Bishop of Maiuma in Palestine, fell asleep in the Lord on the second of December on Friday, at the age

¹ "...There was to be seen and heard much weeping and wailing of the inhabitants of the village, all of them weeping at their being deprived of him, because they were remembering the many wonders and signs and healings that God showed them through him, and especially the great acts of relief and almsgiving that the blessed one performed for them...When it was early morning, having wrapped and bound the saint's body according to custom, we laid it in front of the holy altar so that, while it was set there, the holy oblation would be offered on his behalf. There were some of the brethren who had not yet taken the holy habit. They brought garments for them, and by the hands of the holy body there were blessed, and thus they clothed them with joy.

When the holy mysteries were offered and completed on his behalf, his heirs applied much care and hastened to take his body and lay it in his old monastery, located in the congregation beside Maiuma of Gaza, before the news of his death was heard by the inhabitants of the city of Gaza and Maiuma. For they were afraid

that, if the inhabitants of the city would hear about it ahead of time, they would come at a run and take his holy body by force and lay it in one of the temples in these cities because of the great faith and love they had for him. For even all those who were not in communion with us esteemed him like an angel and like a prophet... While we had thus fasted the whole day in sadness, when evening came we were about to take food. Two senior priests were staying with us, Abba Athanasius the Egyptian, and Abba Maxos, a simple man and truly without guile, who from his childhood until his old age kept the way of life of asceticism in holiness, humility, and virginity, being gentle and humble and full of spiritual grace, whom the blessed one used to have stand with him at the holy altar, carrying the holy fans, because of the full assurance he had in him. Before we would sit down to eat, this one suddenly cried out, saying, "Listen to me! Listen to me! By him God Who took his soul and glorified His saint in this world is about to glorify him more in the eternal life! With all truth I am telling you, hear these things that are being said by me and that until this hour were hidden because of his command... While I was standing then with him, during one of these last holy services of his, I saw as it were a cloud that was like a purple robe and from it the palm of a hand stretched out over the altar. Since I was afraid and in amazement, I was seized by great fear, and I stood there trembling, whereas the saint was looking and observing it but said nothing, because he knew the cause. When the holy service was finished, I thought it over and decided that henceforth I would not dare to stand before such dreadful mysteries. During another holy service the day after that last one that the blessed one performed, again he commanded me to stand with him... Again I saw, no longer only the palm of the hand, but all of the hand up to the elbow stretched out from the cloud over the altar, so that now I almost died from fear. When the holy service was finished, since I could no longer stand with him, I also entered the cell of the blessed one, where he took off and laid down his holy vestment. I threw myself upon the earth and was asking him, saying, "Forgive me!"... But when I was about to speak and tell the vision, as he cut off my word, he said to me: "Keep silence! You will have to give answer to the Son of God on the Day of Judgment if you let this word go out from your mouth during my lifetime. While I have kept his command until now, since now the time has come, I have revealed to you and I proclaim to everyone with what kind of a saint we were esteemed worthy to dwell together and from what kind of a father and shepherd and bishop and servant of God and firm supporter of our souls we have become bodily separated... God stretched out his hand to him and called him to himself, as it is written, "The right hand of the Lord worked a mighty deed; the right hand of the Lord lifted me up." And again, "You have seized my right hand, and according to your will you have guided me. And you have taken me to you with glory." (50, 265-273).

of sixty-five, during the reign of Emperor Zeno.

I, poor Zakaria, his disciple, accompanied the holy father from Kartli and remained with him until his repose in the Lord. That is why, I have described his life and virtuous deeds that I saw with my own eyes and heard with my own ears. The blessed and holy father himself as a kind father hid nothing from us, his children, for our benefit. He related his visions to his disciples. As to miraculous signs and wonders done by him, we ourselves were eye-witnesses.

Christ knows that I have described a few out of many as if I extracted tiny drops from the vast sea. I acted like this, for by the envious devil's instillation, a great number of miracles and countless good deeds Saint Petre performed would not seem unbelievable to you.

And we, our beloved brothers in the Lord, eagerly desire our saint fathers' lives, and ask them for their intercessions before the Most Holy Trinity, especially the blessed and holy Petre - the Jewel and Pride of the Georgians and the intercessor of the entire world. As enlightened by St. Father Petre, through his intercession, together with him, we might become worthy of the Heavenly Kingdom in our Lord Jesus Christ to Whom is due all glory, honour and veneration with the Father without beginning and the Almighty and Life-giving Holy Spirit now and unto the endless ages. Amen!

Glory be to God.

With glorious hymns we praise and venerably glorify
our Holy Hierarch Petre – a radiant star of the
world and the Pride of the Georgian nation, especially
of the city of Maiuma, the whole Palestine,
Alexandria and Egypt, the Skytis and Thebaid,
where he laboured and performed God-pleasing
deeds. His wonderful works and miraculous healings
were heard through all the earth. And now, he
entreats the Most Holy Trinity to make us worthy
of His glory!

From a royal root blossomed out
you Holy Father, robed with every kind of virtue.
Grace of your miraculous signs and
wonders went out into all the earth. Therefore
by the grace of God, you were anointed
with the chrism of hierarch. You, a good shepherd,
lay down your life for Christ's sheep, and now
you dwell with all the saints in the shelter of the Most High.
O Holy Father, intercede with Christ God to grant our souls
great mercy!

ლიტერატურა

1. წმიდა კირიონ II, ივერიის კულტურული როლი რუსეთის ისტორიაში, ქართული მწერლობა, ტ. 23, თბილისი, 2005.
2. წმიდა ზოლივექტოს კარბელაშვილი, იერარქია საქართველოს ეკლესიისა, კათალიკოსნი და მღვდელმთავარნი, ტფილისი, 1890.
3. ანანია ჯაფარიძე (მთავარეპისკოპოსი), ქართული საეკლესიო (სალიტერატურო) ენის ჩამოყალიბების საკითხისათვის (იოანე ლაზი), თბილისი, 2002.
4. ანანია ჯაფარიძე (მთავარეპისკოპოსი), ჰეტრე იბერი მართლმადიდებელი ეპისკოპოსი, თბილისი, 2002.
5. გ. დიანენკო, საკვირაო სახარებათა განმარტება, თბილისი, 2001.
6. გ. თევზაძე, ჰეტრე იბერი, თბილისი, 2010.
7. გ. თევზაძე, ჰეტრე იბერი, მეორე შესწორებული და შევსებული გამოცემა, თბილისი, 2014.
8. გ. კოზლაცაძე, სამეცნიერო-საზოგადოებრივი კურნალი „სამი საუნჯე“, წმიდა ჰეტრე იბერი, თბილისი, 2011, №1.
9. გ. წერეთელი, უძველესი ქართული წარწერები ჰალესტიინიდან, თბილისი, 1960.
10. გ. შარაძე, თეიმურაზ ბაგრატიონი - ბიბლიოგრაფი და კოლექციონერი, თბილისი, 1874.
11. გეორგიკა ტ. 1, ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, თბილისი, 1961.
12. გეორგიკა, ტ. 2, ბიზანტიელი მწერლების ცნობები საქართველოს შესახებ, მასალები ჰეტრე იბერის ბიოგრაფიისათვის, ს. ეაუხიშვილი, თბილისი, 1965.
13. გეორგიკა, ტ. 3, 1936.
14. დ. ბაქრაძე, ისტორია საქართველოსი, ტფილისი, 1889.
15. ე. გაბიაშვილი, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ენციკლოპედიური ლექსიკონი, თბილისი, 2007.

16. ე. გაბიძაშვილი, შრომები, ტ. 1, ქართულ წმინდანთა და დღესასწაულთა მოსახსენებელი დღეები ძველი ქართული ხელნაწერების მიხედვით, 2010.
17. ე. მამისთვალიძე, იერუსალიმის ჯვრის მონასტრის ისტორია, გორის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
18. ვ. ჩახანიძე, ზეტრე იბერიელი და ქართული მონასტრის არქეოლოგიური გათხრები იერუსალიმში, თბილისი, 1974.
19. ზ. გამსახურდია, საქართველოს სულიერი მისია, „გელათის აკადემიის სულიერი იდეალები“, თბილისი, 1990.
20. თ. ჟორდანიას, ქრონიკები II, ტფილისი, 1897.
21. ი. აბაშიძე, ზალესტინის დღიური, თბილისი, 1961.
22. ივ. ლოლაშვილი, ანკოზავიტიკის ზრობლემები, თბილისი, 1972.
23. ივ. ჯავახიშვილი, ქართული ერის ისტორია. 1, თბილისი, 1960.
24. კ. კეკელიძე, ანტონ კათალიკოზის სალიტურლიკო მოღვაწეობიდან, თბილისი, 1914.
25. კ. კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტურატურის ისტორიიდან, ტ. 3, თბილისი, 1955.
26. კ. კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტურატურის ისტორიიდან, ტ. 6, 1960.
27. კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ინსტიტუტის IV სამეცნიერო სესია, 1962, რ. ზატარძე „უძველესი იტალიური ჰვირნიშნიანი ქალაქი ქართულ ხელნაწერებში“, თბილისი, 1962.
28. ლ. მენაბდე, ძველი ქართული მწერლობის კერები, წ. 2, თბილისი, 1980.
29. ო. ლორთქიფანიძე, შრომები, ძველი საქართველო (კოლხეთი და იბერია) სტრატეგიის გეოგრაფიაში, ტ. I, თბილისი, 2010.
30. ზ. ინგოროვა, თხზულებათა კრებული, ტ. I, თბილისი, 1963.
31. ზ. კონკოშვილი, მოგზაურობა წმიდა ქალაქს იერუსალიმსა და წმიდა ათონის მთაზე, ტფილისი, 1901.
32. ზეტრე იბერიელი (ფსევდო-დიონისე ანკოზაველი), შრომები, ეფრემ მცირის თარგმანი გამოსცა, გამოკვლევა და ლექსიკონი დაურთო

სამსონ ენუქაშვილმა, თბილისი, 1961.

33. ჟურნალი “ივერია”. 1877. №14,15,16,17,23.

34. ს. ეაუხნიშვილი, ქართლის ცხოვრება, ტ.2, თბილისი, 1959.

35. ს. ეუბანეიშვილი, ძველი ქართული ლიტერატურის ქრესტომათია, წ. 1, თბილისი, 1946.

36. ტ. გზაშვილი, მიმოხვლა, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადა, გამოკვლევა და ლექსიკონი და საძიებელი დაურთო ელ. მეტრეველმა, თბილისი, 1956.

37. სულხან-საბა ორბელიანი, ლექსიკონი ქართული, წ. I-II, თბილისი, 1991.

38. ქართლის ცხოვრება, ტ. I, თბილისი, 1955.

39. ქრისტინაწული არქეოლოგის VI სამეცნიერო კონფერენცია, ექსპედიცია წმიდა მიწაზე, თბილისი, 2002.

40. შ. ნუცუბიძე, კრიტიკული ნარკვევები, თბილისი, 1956.

41. შ. ნუცუბიძე, შრომები, ტ. 5, თბილისი, 1975.

42. შ. ხიდაშელი, ჟურნალი “ცისკარი”, 1969, №4.

43. ც. ინწკიწველი, ქრისტეს დიდმშენიერი დიდება, თბილისი, 2000.

44. ცხოვრება ჰეტრეიბერისა, ასურული რედაქცია, გერმანულიდან თარგმნა, გამოკვლევა, კომენტარები და განმარტებითი საძიებელი დაურთო ივ. ლოლაშვილმა, თბილისი, 1988.

45. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, IV. სვინაქსარული რედაქციები XI-XII სს. გამოსაცემად მოამზადა და გამოკვლევა დაურთო ე. გაბიძაშვილმა, 1968.

46. ძველი ქართული ენის შეერთებული ლექსიკონი, შემდგენელი გრიგოლ რუსაძე. თბილისი, 2008.

47. ძველი ქართული აგიოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები „ცხოვრებაი და მოქალაქობაი წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ჰეტრე ქართველისა, რომელი იყო ძე ქართველთა მეფისაი“, წიგნი 2, თბილისი, 1967, ი. აბულაძის რედაქციით.

48. წმინდანთა ცხოვრება, წიგნი I, II, შემდგენელი დეკანოზი ზაქარია

მანიჭაძე, თბილისი, 2003.

49. C. B. Horn, Asceticism and Christological Controversy in Fifth - Century Palestine, The Career of Peter the Iberian. Oxford University Press, 2006.
50. John Rufus, The Lives of Peter the Iberian, Theodosius of Jerusalem, and the Monk Romanus. Edited and Translated with an introduction and notes by Cornelia B. Horn and Robert R. Phenix Jr.
51. Lang, David Marshall., Lives and Legends of the Georgian Saints, London, 1956.
52. The Syriac Chronicle known as that of Zachariah of Mitylene translated into English by F.I. Hamilton and E.W. Brooks.
53. Lives of the Georgian Saints by Archpriest Zakaria Machitadze. Edited by Lado Mirianashvili and the St. Herman of Alaska Brotherhood, 2006.
54. Mtskheta, Tbilisi, 2000 (in Georgian and English).
55. W.E.D. Allen, A History of the Georgian People, London, 1971.
56. А. Цагарели, Сведения, III, 1893.
57. Т. Б. Вирсаладзе, Роспись Иерусалимского Крестного Монастыря и Портрет Шота Руставели, Тбилиси, 1974.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინასიტყვაობა	5
იერუსალიმის ჯვრის მონასტერი	24
უძველესი ქართული წარწერები ჰალესტინიდან	39
ამბავი ერთი ჰეტრიწონული ხელნაწერისა (1300-1340)	46
ზაქარია რიტორი (V ს.) – ჰეტრე იბერის მრწამსის შესახებ	52
ჰეტრე იბერის დღემდე უცნობი მინიატურები ქართულ-ბერძნული ხელნაწერიდან (XIV-XV სს.) (ხელნაწერს მართლმადიდებელ სამეაროში ანალოგი არ ეძებნება)	54
ცხოვრება და მოღვაწეობა წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ჰეტრე ქართველისა, რომელიც იყო ძე ქართველთა მეფისა	58
ს ა გ ა ლ ო ბ ლ ე ბ ი	102
The Life and labours of our Holy and Blessed Father Petre Kartveli (Iberi), who was the Son of the King of Kartli (Iberia)	129
ლიტერატურა	179

„ცხოვრება და მოღვაწეობა წმიდისა და ნეტარისა მამისა ჩვენისა ჰეტრე ქართველისა“, რომლის ავტორია მისი მოწაფე ზაქარია ქართველი, ახალ სალიტერატურო ენაზე გადაიტანა, მასალები მოიძია, წინასიტყვაობა დაურთო, “ჰეტრეს ცხოვრება” ინგლისურად თარგმნა და გამოსცა ანა აბულაძემ.

წიგნზე მუშაობის დროს გაწეული დახმარებისთვის ავტორი მადლობას უხდის აკადემიკოს გურამ თევზაძეს, პროფესორ ენრიკო გაბიძაძეილს, პროფესორ მედეა წოწელიას, პროფესორ თინიკო დოლიძეს, დოქტორ ვიორჯი მარსაგიძეილს, დოქტორ ნანა ბურჭულაძეს, ნანა ზაქროშვილს, მარიამ მიქიაშვილს, თამარ მჭედლიძეილს, ნუნუ ჯაფარიძეს, ლუიზა ჯაფარიძეს, ნონა ენუქიძეს, მარინე კუჭუხიძეს, ნატალია გამეხარდაშვილს, დარეჯან რუსაიას, მარინე მაისურაძესა და ნანა შალამბერიძეს.

კომპიუტერული მომსახურება : მარიამ ეაჭვიშვილი
დაკაბადონება: ელზა აფაქიძე